

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

YÜKSEKLİSANS TEZİ

**ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNİN TÜKETİM
DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ:TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Aytac ASLANLI

2501181172

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Fatma Bahar Şanlı Gülbahar

İstanbul-2021

ÖZ

“ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNİN TÜKETİM DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:TÜRKİYE ÖRNEĞİ”

Aytac ASLANLI

Çalışmada Türkiye'de uygulanan tüketim vergisi ile mücadele ediyoruz. Genel olarak vergi türleri, sınıflandırılması, diğer ülkelerde uygulanan özel tüketim vergisi, uygulama nedenleri, özel tüketim vergisinin dünyada ve ülkemizde tarihi gibi çeşitli konular incelenmektedir.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, verginin tanımı ve genel özellikleri, vergi tarihinin kökenleri, vergiye ilişkin temel kavramlar ele alınmıştır.

İkinci bölümde, Özel Tüketim Vergisinin tanımı, özellikleri, Özel Tüketim Vergisinin uygulandığı ürünler, Özel Tüketim Vergisine ilişkin temel kavramlar, Özel Tüketim Vergisinin alınma nedenleri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise, vergilerin tüketim davranışları üzerinde genel etkisi, ÖTV-in bireylerin tüketim davranışları üzerindeki etkisi, ÖTV-in harcanabilir gelir ile tüketim davranışlarına etkisi, ÖTV-in vergi yükü ile tüketim davranışlarına etkisi, Türkiyede ÖTV-in uygulanması ve kapsamı, ÖTV-in tüketim davranışları üzerinde etkisinin Türkiye örneğinde analizi değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: *ÖTV, vergi, tüketim davranışları, tüketim vergileri*

ABSTRACT

THE İMPACT OF SPECIAL CONSUMPTION TAX ON CONSUMPTION BEHAVİOR: CASE OF TURKEY

Aytac ASLANLI

In this study, we struggled with the consumption tax levied in Turkey. In general, various topics such as tax types, classification, special consumption tax applied in other countries, reasons of application, history of special consumption tax in the world and in our country are examined.

The research consists of three parts.

In the first chapter, the definition and general characteristics of tax, the origins of tax history, and the basic concepts of tax are discussed.

In the second chapter, the definition and characteristics of Special Consumption Tax, the products to which the Special Consumption Tax is applied, the basic concepts of Special Consumption Tax, the reasons for the Special Consumption Tax are examined.

In the third part, the overall effect on the behavior of consumption taxes, the effect on consumption behavior of SCT in individual effect on consumption behavior SCT-in disposable income, the effects on consumption behavior SCT-in tax burden, SCT-in application and scope in Turkey ÖTV- the impact on the consumer behavior analysis are evaluated for example in Turkey.

Keywords: *SCT, tax, consumption behavior, consumption taxes*

ÖNSÖZ

Son zamanlar Türkiye'de bazı ürünlere, mesela, sigara, petrol ve diğer ürünlere göre alınan özel tüketim vergisinin yükselmesi konunun araştırılmasının önemini taşıyor. Özel tüketim vergisini hem gelir elde etmek, hem de lüks, sağlığa ve çevreye zararlı mallara uygulanması açısından araştırmak konuyu seçmemde yardımcı oldu. Aynı zamanda insanlığa zararlı olan mallara uygulanması bu konuya daha çok ilgimi çekmiştir.

Çalışma sürecinde karşılaştığım tek zorluk pandemi döneminde olduğumuz için kütüphanelerin çalışmaması nedeniyle internet üzerindeki verileri kullanmamdır.

Uzun, zevkli bazen de yorucu ve sıkıntılı yolun ürünü olan bu tezin hazırlanıp ortaya çıkmasında beni destekleyen bir çok kişiye teşekkürlerimi ve şükranlarımı iletmek isterim. İlk olarak beni ve seçimlerimi destekleyen, kıymetli ve değerli zamanını bana ayırıp bilgi ve yardımlarını paylaşan, bu uzun serüvende beni yalnız bırakmayan değerli Danışman Hocam PROF.Dr.Fatma Bahar Şanlı Gülbahar'a en içten ve samimi teşekkürlerimi sunarım. Hocamın bana olan dikkati ve yardımı olmadan bu çalışmayı bitirmeyi başaramazdım.

Çalışmam süresinde benimle ilgilenen, zor zamanlarımda desteğini esirgemeyen ilk önce anneme,babama, fikir ve düşüncelerini aktaran arkadaşlarıma, en başta ise Türkiye'deki eğitim sürem boyunca bana dua eden, inanan, beni heyecanla bekleyen halama çok minnettarım.

AYTAC ASLANLI

İSTANBUL, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. VERGİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE VERGİYE İLİŞKİN TEMELKAVRAMLAR

1.1. VERGİNİN TANIMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ.....	3
1.2. VERGİ TARİHİNİN KÖKENLERİ.....	8
1.3. VERGİYE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR	20

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ VE ONUN TEORİK ÇERÇEVEDE ANLAMI

2.1. ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	32
2.1.1. Özel Tüketim Vergisinin Tanımı	32
2.1.1.1. Özel Tüketim Vergisinin Özellikleri	35
2.1.1.2. Özel Tüketim Vergisinin Uygulandığı Ürünler.....	40
2.1.2. Özel Tüketim Vergisine İlişkin Temel Kavramlar.....	48
2.1.2.1. ÖTV Mükellefiyeti	48
2.1.2.2. ÖTV Beyannamesi	53
2.1.2.3. ÖTV Tutarları ve Oranları.....	54
2.1.2.4. ÖTV İstisnası.....	59
2.2. ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNİN ALINMA NEDENLERİ	59
2.2.1. Hizmet Bedeli Yerine İkame Edilebilme	60
2.2.2. Dolaylı Vergileri Artan Oranlı Hale Getirme	60
2.2.3. Vergi İdareleri İle İlgili Nedenler.....	63
2.2.4. Gelir Elde Etmek.....	64
2.2.5. Çevre Kirliliğinin Önlenmesi	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.

3. ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNİN TÜKETİM DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:TÜRKİYE ÖRNEĞİ

3.1. VERGİLERİN TÜKETİM DAVRANIŞLARI ÜZERİNDE GENEL ETKİSİ ..	67
3.2. ÖTV-İN BİREYLERİN TÜKETİM DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ ..	69
3.2.1. ÖTV-İN Harcanabilir Gelir İle Tüketim Davranışlarına Etkisi	70
3.2.2. ÖTV-İN Vergi Yüğü İle Tüketim Davranışlarına Etkisi	75
3.3. TÜRKİYEDE ÖTV-İN UYGULANMASI VE KAPSAMI	77
3.4. ARAŞTIRMANIN AMACI	80
3.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	80
3.6. ARAŞTIRMANIN YÜRÜTÜLMESİ.....	80
3.7. ÖTV-İN TÜKETİM DAVRANIŞLARI ÜZERİNDE ETKİSİNİN TÜRKİYE ÖRNEĞİNDE ANALİZİ.....	80
4. SONUÇ.....	85
KAYNAKÇA	87

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

GSYİH : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

İDT : İktisadi Devlet Teşekkülü

KDV : Katma Değer Vergisi

ÖTV : Özel Tüketim Vergisi

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1. Bütçe kısıtı.....	72
Grafik 3.2. Özel Tüketim Vergisi Tahsilatı (2006-2019 dönemi, milyon tl).....	81
Grafik 3.3. 2006 Yılında ÖTV Gelirlerinin Oransal Dağılımı.....	81
Grafik 3.4. 2019Yılında ÖTV Gelirlerinin Oransal Dağılımı.....	82
Grafik 3.5. Sigarada Vergi Yüğü	83

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Genel vergi teorileri	10
Tablo 3.1. 2015 gelir seviyelerinde tam aşamalı ÖTV dağıtımı	76

GİRİŞ

Vergilerin bireyler ve toplumlar üzerinde yarattığı nesnel ve öznel yük nedeniyle, devletlerin etkili bir politika izlemesi gereken bir alan haline gelmiştir. Vergi politikası açısından mikro düzeyde bireyler bulunsa da, makro düzeyde, toplum bir bütün olarak ekonomik kararlarda önemli değişikliklere tabidir. Vergi politikalarıyla, insanların uygun fiyatlı gelir seviyeleri değişiyor ve bu da onların tüketim ve tasarruf kararlarını etkiliyor. Tek seferlik gelirin önemli bir fonksiyonu olan tüketim, gelire göre değişmekte ve elde edilebilecek geliri doğrudan etkileyen vergilere bağlıdır. Tüketici harcamaları, refah düzeyleriyle çok yakından bağlantılı olduğundan, uzun vadeli araştırmalardan sonra uygulanacak vergi politikalarına karar vermek önemlidir.

Politikacılar, tüketim düzeyine ve vergilerin yasal etkisine bağlı olarak, ülkenin ekonomik yapısına göre vergi değişiklikleri yapmakta ve duruma göre uygun vergi bileşenlerini seçmektedir. Buradaki en önemli çıkış noktası, tüketim düzeyinde hangi vergilerin en etkili olacağı, yani hangi tür vergilerin tüketici harcamalarını etkileyeceğidir. Bireylerden toplanan vergi türlerini gelir, gider ve servet vergileri olarak sıraladığımızda, tüketim harcamaları üzerindeki en etkili vergi türleri gelir ve gider vergileridir. Varlık vergilerinin ekonomik kararlar üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı kabul edilen bir yaklaşımdır.

Devletlerin hayatta kalması, en önemli vergi olan çeşitli finansman kaynaklarına bağlıdır. Bugün hiçbir fon kaynağının gelir kaynağı sağlamadığı sonucuna varılmıştır. Devlet harcamalarını azaltmak için servet, gelir ve giderler üzerinden vergi alınır. Tüketim vergileri, harcamalardan toplanan en önemli vergilerden biridir. Genel tüketim vergilerinin aksine bazı mal ve hizmetler için özel tüketim vergileri öngörülmektedir. Özel tüketim vergisi gün geçtikçe varlığını artırdığını hissettiği ve vergiye tepkisini azalttığı için büyük önem kazanmıştır.

Özel tüketim vergilerinin ülke mevzuatına dahil edilmesinin bir diğer nedeni, bugün yaşanan baş döndürücü ekonomik ve siyasi bütünleşmedir.

Çalışmamızın amacı, Türkiye Cumhuriyeti'nde tüketim vergisinin teorik yapısı, mevzuatı, tüketimi etkileyen davranış biçimlerinin uygulanması ve

değerlendirilmesidir. Aynı zamanda özel tüketim vergisinin diğer ülkelerde teorik temelleri ve uygulama yöntemleri incelenmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'de özel tüketim vergisi konusu, nedenleri, dünya tarihi ve özel tüketim vergisi dikkate alınarak eserlerin tanımı ve sınıflandırılmasında ÖTV'nin yeri araştırılmaktadır.

Çalışmanın amacına ulaşmak için aşağıdaki konuları ele almak gerekir:

Verginin tanımı ve genel özelliklerini analiz etmek, Özel Tüketim Vergisinin tanımı ve özelliklerini araştırmak, Özel Tüketim Vergisinin alınma nedenlerini analiz etmek, Vergilerin tüketim davranışları üzerinde genel etkisini araştırmak, ÖTV-in bireylerin tüketim davranışları üzerindeki etkisini analiz etmek, Türkiyede ÖTV-in uygulanması ve kapsamını vurgulamak, ÖTV-in tüketim davranışları üzerinde etkisinin Türkiye örneğinde analizi.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, verginin tanımı ve genel özellikleri, vergi tarihinin kökenleri, vergiye ilişkin temel kavramlar ele alınmıştır.

İkinci bölümde, Özel Tüketim Vergisinin tanımı, özellikleri, Özel Tüketim Vergisinin uygulandığı ürünler, Özel Tüketim Vergisine ilişkin temel kavramlar, Özel Tüketim Vergisinin alınma nedenleri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise, vergilerin tüketim davranışları üzerinde genel etkisi, ÖTV-in bireylerin tüketim davranışları üzerindeki etkisi, ÖTV-in harcanabilir gelir ile tüketim davranışlarına etkisi, ÖTV-in vergi yükü ile tüketim davranışlarına etkisi, Türkiyede ÖTV-in uygulanması ve kapsamı, ÖTV-in tüketim davranışları üzerinde etkisinin Türkiye örneğinde analizi değerlendirilmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. VERGİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE VERGİYE İLİŞKİN TEMELKAVRAMLAR

1.1. VERGİNİN TANIMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ

İnsanlık tarihinin son iki bin yılı boyunca, nüfusun tüm kesimlerinin gözünde vergiler değişmedi. Sınıflar ve sosyal gruplar, ekonomik çıkar dernekleri ve bireysel bölgeler, şirketler ve bireysel girişimciler, köylüler ve toprak sahipleri, işçiler ve kiracılar, her şeyden önce, ülkelerindeki vergi tahsilatlarının yanlış olduğuna ve zaten haksız olarak vergilendirildiğine inanmaktadır. Vergilerdeki herhangi bir değişiklik medyanın politik mücadelesi ve eleştirisinin konusu haline gelir.

Vergi mükelleflerinin gelirlerinden yapılan kesintiler, modern devletin ana gelir kaynağı ve (parasal araçlara uygun olarak) piyasa ekonomisini düzenlemek için etkili bir araç oldukça meşrudur. Vergilerin ortaya çıkması, ilk devletin yaratılmasıyla ilişkilidir. Vergiler, başlangıçta çoğu aynı ödenen haraç ve kira ödemeleri şeklinde sistematik olmayan zorunlu ödemelerden oluşuyordu. Daha sonra düzenli para vergileri getirildi. Böyle bir vergi, M.Ö. ikinci yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun tüm vatandaşlarına uygulanan haraçtır.¹

Vergiler, devletin kamu görevlerini yerine getirmesi için kademeli olarak sürekli bir fon kaynağı haline gelmiştir. Gelişmiş piyasa ekonomilerinde vergiler, hükümet gelirlerinin% 80-90'ını oluşturmaktadır (diğer kaynaklar - kamu iktisadi teşebbüslerinin karları, tahviller ve emisyonlar). Ortaçağ filozofu F. Aquinas, toplanan para kamu yararı için kullanıldığında vergileri "izin verilen bir soygun biçimi" ve hatta "günahsız bir soygun biçimi" olarak adlandırdı.²

¹ Shepotov A. V., Yashin S. A. "Vergiler ve vergilendirme": ders kitabı. ödenek / A. V. Shepotov, S.A. Yashin. - Tula: NOO VPO NP "Tula Ekonomi ve Bilişim Enstitüsü", 2011. s.161

² Əyyubov V.S. "Büdcə və vergi sistemi", Bakı, 2004, s.24

Mali fonksiyonun yanı sıra vergiler, toplumsal üretim, dinamikleri ve yapısı, yatırımın yönü, bilimsel ve teknolojik ilerlemenin gelişimi ve sosyal sorunların çözümü üzerinde ekonomik etki için büyük bir potansiyele sahiptir.

Vergiler, devletin ana mali kaynağı olarak insan uygarlığının doğuşundan beri var olmuştur. Devletin kuruluşu, ordunun oluşumu ve devlet aygıtının bakımı eski zamanlarda vergi toplamayı gerekli kıldı. Vergiler eski zamanlardan beri çeşitli şekillerde uygulanmakta ve bugün hala oluşturulmaktadır. Bu gelişme, ilkel vergilendirme biçiminden vergilerin geliştirilmesine kadar çok yol kat etti. Vergiler her zaman devletin ekonomi politikasının önemli bir parçası olmuştur.

Vergiler, mevzuata uygun olarak devlet ve yerel öz yönetim organları tarafından bireylerden ve tüzel kişilerden toplanan ve devletin işlevlerini yerine getirmesi için gerekli olan devlet bütçesine veya yerel bütçelere aktarılan bireysel, ücretsiz ödemelerdir.

Vergi tahsilatının amacı devletliği korumak, ülkenin sınırlarını dış etkilerden korumak, kamu düzenini korumak, devlet aygıtını korumak, sosyal bakıma muhtaç olanların sosyal korunmasını sağlamak ve hepsinden önemlisi ekonomik büyümeyi sağlamak ve onlara mali kaynaklar sağlamaktır. Azerbaycan'da vergi stopajının niteliği tüm ülkelerde olduğu gibi zorunludur. Çünkü eğer devlet gönüllü olmayı tercih ederse, vergi toplamak imkansız olacaktır. Vergi stopajının niteliği zorunlu olmalı ve teşvikler ancak güçlü bir vergi kontrol sistemi oluşturulduktan sonra kullanılabilir. Birçok iktisatçı, vergilerin işlevini sadece mali amaçlarla sınırlamaya çalışır. Bununla birlikte, vergiler, mali bir işlevi yerine getirmenin yanı sıra, ekonomik büyümeyi sağlamak için düzenleyici bir işlevi de yerine getirmektedir. Düzenleyici işlev, sırayla, stimülasyon ve kısıtlamayı birleştirir.³ Düzenleyici işlev esas olarak imtiyaz ve yaptırım şeklindedir. Vergilendirmede yaptırımların uygulanmasının düzenleyici bir etkisi vardır. Çünkü yaptırımlar finansal ve ekonomik faaliyetlerin tüm alanları üzerinde bir etki olarak kullanılmaktadır.

³ Rzayev Z.H, Xəlilov Ş.İ. "İqtisadi tərəqqi və vergi siyasəti". Bakı, 2008, s.73

Vergilerin kökeni, oluşumu ve tarihsel gelişimi iktisat literatüründe üç aşamada toplanmıştır. İlk aşama, antik dünyadan Orta Çağ'a kadar olan dönemi içerir. Bu aşama, vergilerin belirlenmesinin imkansızlığı ve rastgele doğası, tahsilat mekanizmasının olmaması ve vergiler için teorik gerekçenin olmaması ile karakterizedir. Ancak, tanınmış bilim adamı Nasreddin Tusi'nin bilimsel faaliyeti ve "Finans Araştırmaları" adlı eserinin oluşturulması bu aşamaya denk geliyor. Böylece, bu çalışmada, N. Tusi vergilere teorik bir yaklaşım ifade etmiş, vergi sayısını en aza indirmek, vergi tahsilat mekanizmasını sistematik hale getirmek, devlet gelir ve giderlerini sınıflandırmak ve genel olarak devletin finansal sistemini iyileştirmek için reformlar önermiş ve uygulamıştır.⁴

İkinci aşama XVI-XIX yüzyıllara aittir. Bu dönemde vergi sistemleri doğrudan ve dolaylı vergileri birleştirerek şekillenmeye başladı. Bu, genel olarak vergilendirme ve ekonominin teorik ve pratik sorunlarına paha biçilmez katkılarda bulunan William Petty, Adam Smith ve David Ricardo'nun çalışmalarındaki aşamadır. Bu aşamaya vergilendirme biliminin en parlak zamanı denilebilir. Böylece, W. Petty'nin "Vergiler ve Vergiler Araştırması", A. Smith'in "Ulusların Zenginliğinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Araştırmalar", D. Ricciardo'nun "Politik Ekonomi ve Vergilendirmenin Başlangıcı", K. Marx'ın "Başkenti" bu aşamada yayınlanmıştır.⁵ Bu aşamada, bir takım devlet kurumlarının kurulması ile vergi belirleme ve toplama süreci üzerinde kontrol gerçekleştirildi.

Üçüncü aşama, vergiler hakkında teorik görüşlerin ortaya çıkması ile karakterizedir. Bu aşamada, devlet, tüm alanlarda olduğu gibi, vergilendirme alanındaki kontrolü güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte, modern vergi sistemlerinin kurulması ve bilimsel olarak sağlam reformların uygulanması Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra vergiler esas olarak ekonominin devlet düzenlemesi aracı olarak kullanılmaya başlandı. Vergilendirme biliminin oluşumunda bu aşamada, John Maynard Keynes, Adolf

⁴ Kəlbəliyev Y. A. "Fiskal siyasət və milli iqtisadiyyatın tənzimlənməsi problemləri". Monoqrafiya. Bakı, "Elm", 2005, s.46

⁵ Bilici, N. "Vergi Hukuku", 2015. s.252

Wagner, Arthur Laffer gibi bilim adamları, vergilemenin teorik konularını ve vergilerin bilimsel gerekçelerini iyileştirmek için çok çalıştılar.

Tarihsel deneyim, XVI-XVII yüzyıllara kadar, Roma İmparatorluğu dışında hiçbir devletin organize bir vergi sistemine sahip olmadığını göstermektedir. Her yerde vergi ödemeleri bir defalık, sayıları ve oranları yöneticilerin öznel görüşüne bağlıydı. Yüzyıllar boyunca, vergilerin gelişimi belirli bir teorik düşünceye değil, nesnel ve öznel nedenlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan deneyime dayanmaktadır. Bu nedenlerin örnekleri savaşlar, acil durumlar ve liderlerin kişisel arzularıdır. Bununla birlikte, bireysel ekonomistlerin ve filozofların vergiler, doğası, kullanım fırsatları, üretim ile ilişkisi, tüketimin düzenlenmesi hakkındaki kademeli olarak farklı görüşleri vergilendirmeyi sistematik hale getirmiştir.

Vergiler, harçlar, vergiler vb. benzer ödemeler (bundan böyle "vergi" olarak anılacaktır), mevcut mevzuat uyarınca ödeme yapanlar tarafından bütçe ve zorunlu bütçe fonlarına zorunlu ödemelerdir. Vergilerin aşağıdakileri kapsadığı tanım ve asırlık deneyimlerden açıkça anlaşılmalıdır:⁶

1) vergi, öznenin gelirinin veya mülkünün bir kısmına karşılıksız (eşdeğer olmayan) bir müsadere ve verginin ödenmesi vergi makamları için özel yükümlülükler oluşturmaz;

2) vergiler, ödeme miktarı ve şartları sabittir;

3) her bir vergi ve tahsilat türünün ödeme tutarı ve kuralları yasal olarak doğrulanır;

4) ödemenin yapılmaması, eksik ödeme veya geç vergi ödemesi durumunda, yasal olarak gerekçeli ekonomik ve idari yaptırımlar kamu yükümlülüğü olarak uygulanır.

Vergiler, hükümet gelirinin ana kaynaklarından biridir. Yüzyıllar boyunca, vergi kavramı toplumda çeşitli biçimlerde şekillenmiştir. Temel olarak, vergi kavramı farklı şekillerde kendini göstermiştir:

⁶ Məmmədov F.Ə. və başqaları. "Vergilər və vergitutma". Bakı: 2010, s.51

Vergi kavramının ortaya çıkışı hediye kavramıyla ilişkilidir. İlerleyen zamanlarda dinler geliştikçe vergilendirme kavramı ahlaki bir borç olarak görülüyordu. Ayrıca, vergiler devlette yardım ve tahakküm rolü oynamıştır.

Paranın kullanılmadığı zamanlarda, ilk vergi biçimi zorunlu çalışma vergisi olarak kabul edilen hangar vergisidir. Yani, arazi üzerinde çalışan bir kişinin emeği vergi olarak kabul edildi. Daha sonra, paranın ortaya çıkmasıyla durum ikiye katlandı ve şimdi köylü hem çalıştı hem de gelirin bir kısmını devlete verdi.

Eski Mısır'da vergiler, ürünlerine, statülerine ve hatta karadaki konumlarına dayanarak insanlara uygulandı. Bu bağlamda, Mısır'daki vergi sistemi çok gelişmiştir.

Roma ve Yunanistan'da durum biraz farklıydı. Daha çok vergi ödediler. Dezavantajı, verginin herhangi bir zamanda toplanabilmesiydi.

Ortaçağ okuyan tarihçiler bazı ilginç gerçekleri ortaya çıkardılar. Fransız tarihçiler o sırada yükselen vergi sistemini incelediler ve sabit bir vergi formunun artan vergilerden daha uygun olduğu sonucuna vardılar. Buna ek olarak, o günlerde, devletler, bankalar da dahil olmak üzere yerli ve yabancı tüccarlardan borçlanma gibi alternatif araçlar kullanarak parayı devalüe ederek para kazanmaya çalıştı. O zaman vergi yasaldı.

Orta Çağ'ın aksine, modern ekonomi biçiminin temelleri 18. yüzyılda atılmıştır. Bu dönemde devletin ana geliri artık vergi değil, ithalat ve ihracattan elde edilen gelirler, savaş ganimetleri, yardım vb. oluşturmuştur.⁷

Bu dönemde bir dizi düşünce akımı oluştu.

Merkantilizm temel olarak kapitalist sistemin ilk biçimi olan ticari kapitalizm olarak düşünülür. Merkantilizmin savunucuları esas olarak kıymetin bir göstergesi olarak değerli metalleri topladı. Avrupa'daki genişleyen sosyal, politik ve ekonomik değişikliklerin bazıları bu eğilimi şekillendirmede rol oynamaya başlamıştır. Bu

⁷ Karakoç Y. "Vergi Hukuku". 2002, s.104

eğilimin savunucuları değerli metallere vergi ödemenin devleti güçlendireceğini düşünüyorlardı.

Fizyokrasi savunucuları merkantilizme karşı çıktı ve tarımsal ürünlere vergi uygulanmasını destekledi. Diğer faaliyet alanlarının verimli olmadığını düşündüler. Verginin toprak sahiplerine alınmasını istediler.

Liberalizm savunucuları, karaya ek olarak vergilerin alınabileceğini söyleyerek onlara karşı çıktılar. Akış İngiliz ekonomistler Adam Smith ve David Ricardo tarafından kuruldu. Sanayi ve ticaret vergilerinin de alınabileceğine dikkat çektiler. Ricardo, yatırımdan ziyade vergilendirme gelirinden yanaydı.

Farklı zamanlarda, vergi kavramı değişti ve modern bir form ortaya çıktı.

1.2. VERGİ TARİHİNİN KÖKENLERİ

Vergi teorisi, vergilerin doğası ve özü, toplumdaki rolü ve önemi hakkında bir bilimsel bilgi sistemidir. Vergilendirmenin teorik olarak doğrulanmasının derin tarihsel kökleri yoktur. On yedinci yüzyıla kadar vergilerle ilgili tüm fikirler rastgele ve sistematik değildi. Bu, bu fikirlerin vergilendirme alanındaki ciddi teorik çalışmalara bağlanması için zemin oluşturmaz. Temel vergi teorileri, 17. yüzyıldan beri bitkinin doktrini olarak şekillenmiştir.

Hem vergilendirme alanında genelleştirilmiş çalışmalar hem de bireysel sorunlarına yönelik araştırmalar vardır. Buna bağlı olarak, genel ve özel vergilendirme teorileri birbirinden ayrılır. Genel vergi teorisi, bir bütün olarak vergilendirmenin amacını yansıtır. Genel vergi teorileri Tablo 1.1'de sunulmaktadır.

İlk genel vergi teorilerinden biri, vergilemenin karşılıklı, karşılıklı niteliğine dayanan değişim teorisidir. Bu teorinin özü, vergiler karşılığında vatandaşların devletin dış müdahalelerinden, kamu düzeninin korunmasından vb. hizmetler gibi. Bununla birlikte, bu teori sadece Orta Çağ'da uygulanabilir. O zaman, askeri yardım ücretler ve görevler yoluyla toplandı, bu da kral ve denekleri arasında bir anlaşmaya varıldığı izlenimini verdi. Bu koşullar altında, değişim teorisi mevcut ilişkilerin resmi bir yansımasıydı.

16. yüzyılın sonunda ve 17. yüzyılın başında, atom teorisi bir tür değişim teorisi olarak ortaya çıktı. Temsilcileri Fransız aydınlatıcı Sebastien Le Pretre de Voban (1633-1707) ve Charles Louis Montesquieu (1689-1755) idi. Bu teoriye göre, vergiler vatandaşlar ve devlet arasında, belirli hizmetler için devlete ödeme yaptıkları bir anlaşmanın sonucudur. Vergiler, vatandaşların korunması ve ülkenin savunulması karşılığında zorunlu bir ödeme görevi görür. Sonunda, böyle bir mübadele avantajlıdır, çünkü en beceriksiz hükümet bu konuları her birinin bağımsız olarak savunduğundan daha ucuz ve daha güvenilir bir şekilde korur. İngiliz filozof Thomas Gobbs (1588-1679), Fransız düşünürler Voltaire (1694-1778) ve Honore Mirabeau (1749-1791) bu görevi üstlendi.⁸

19. yüzyılın ilk yarısında İsviçreli iktisatçı Gian Simond de Sismondi (1773-1842) vergi teorisini Politik Ekonomide Yeni Başlangıçlar (1819) kitabında bir zevk teorisi olarak tanımladı. Bu teoriye göre, vergi vatandaş tarafından toplumdaki zevk için ödenen bir fiyattır. Simond de Sismondi şunları yazdı: “Vergiler, devletin yıllık masraflarını karşılar ve böylece her vergi mükellefi, kendisinin ve vatandaşlarının yararına yapılan genel harcamalara katılır. Servetin amacı zevk kazanmaktır. Vergilerin yardımıyla her vergi mükellefi zevk alır. Zevkini kamu düzeninden, hukukun üstünlüğünden, kişilik ve mülkiyet sağlanmasından alır. Bayındırlık işlerinin sonucu olan iyi gelişmiş yolların, büyük parkların ve temiz suyun kullanılması da bir zevktir. Çocukları eğitmek ve yetişkinlerde dini duygular geliştirmek de bir zevk”.⁹

⁸ Musayev A. “Vergi siyasetinin iktisadi problemleri”. Bakı, 2004, s.53

⁹ Saban N. “Vergi Hukuku”, 2002, s.69

Tablo 1.1. Genel vergi teorileri

İsim	Dönem	Kurucular
Değişim teorisi - Atom teorisi	Ortaçağ	S.Voban, Ş.Monteskye, T.Qobbs, Volter, O.Mirabo
Zevk teorisi	XVI - XVII yüzyıllar	C.Simondde Sismondi
Sigorta primi olarak vergiler	XIX yüzyılın ilk yarısı	C.Muck-Kulloh, A.Tyer
Klasik teori	XIX yüzyılın ilk yarısı	A.Simt, D.Ricardo
Kurban teorisi	XVIII yüzyılın ikinci yarısı XIX yüzyılın ilk yarısı	N.Kanar, B.Milhauzen, C.Mill
Toplu talep teorisi	XIX yüzyıl - XX yüzyılın başı	E.Seliqman, R.Strum, L.Stein, A.Shaffle, F.Nitti
Keynes'in teorisi	XIX yüzyılın sonu - XX yüzyılın başlangıcı	C. Keynes
Parasalıcı teori	Yirminci yüzyılın ilk yarısı	M.Fridman
Arz ekonomisi teorisi	XX yüzyılın 50'leri	M.Burns, Q.Stayn

Kaynak: Uluatam, Ö. Methibay, Y. (2001). Vergi Hukuku

Şu anda bir sigorta primi olarak vergi teorisi şekillenmeye başladı. Bu teorinin temsilcileri Fransız devlet adamı Adolf Thierry (1797-1877) ve İngiliz ekonomist John Ramsey McCulloch (1789-1864) idi. Onlara göre vergiler, herhangi bir risk durumunda vatandaşlar tarafından devlete yapılan sigorta ödemeleridir. İşadamları olarak, vergi mükellefleri, gelirlerinin miktarına bağlı olarak mülklerini

savaş, hırsızlık, yangın vb. Ancak, gerçek sigortadan farklı olarak, sigortalı bir olay durumunda vergiler ödenir, geri ödeme yapılmaz, ancak savunma ve hukukun üstünlüğü için kamu harcamaları finanse edilir. Dolayısıyla, söz konusu teorinin temeli olan sigorta fikri, ancak devletin risk durumunda vatandaşlara sigorta ödemeleri yapması durumunda kabul edilebilir.

Klasik vergi teorisi daha yüksek bir teorik seviyeye sahiptir ve İngiliz iktisatçı Adam Smith (1723-1790), David Ricardo (1772-1823) ve halefleri C.B. Say, U. Petty ve J. Mill'in bilimsel faaliyetleri ile ilişkilidir. Bu teorinin taraftarları vergileri, hükümeti sürdürmek için gereken masrafları karşılamak zorunda olan bir hükümet geliri biçimi olarak gördüler. Bu durumda vergilere başka bir rol atanmamıştır. Böyle bir pozisyon A. Smith tarafından geliştirilen piyasa ekonomisi teorisine dayanıyordu. Piyasa ekonomisinde, bireysel tüketimin ödenmesi konulara ekonomik özgürlük ve hareket özgürlüğü verilerek sağlanır. A. Smith, sosyalistler tarafından ilan edilen ekonominin merkezi yönetimine karşı çıktı.¹⁰

1776'da yayınlanan Ulusların Zenginliğinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir Çalışma adlı kitabında, her vatandaşın gelirine göre devletin bakımına katılması gerektiğini yazdı. Devlet mülkiyet haklarını koruyarak pazar ekonomisinin gelişmesini sağlamalıdır. Devletin bu işlevleri yerine getirmesi için gerekli fonlara ihtiyacı vardır.¹¹

Vergiler, bu maliyetlerin geri ödenmesinin ana kaynağı olmalıdır, çünkü doğrudan devlet gelirleri (devlet mülkünden) piyasa koşullarında önemli ölçüde azaltılmıştır. Diğer masraflar (yolların yapımı ve bakımı, mahkeme ofislerinin bakımı, vb.) İlgili taraflarca ödenen ücret ve masraflarla finanse edilmelidir. O zaman, vergiler vazgeçilemez olduğu için vergi ve harçların vergi olarak kabul edilemeyeceği düşünülüyordu.

Piyasa ekonomisi hiç kimse tarafından kontrol edilmemesine rağmen, katı davranış kurallarına tabidir. Bu kuralları analiz eden A. Smith, serbest rekabetin

¹⁰ Rzayev Z.H. "Vergi menecmenti". Dörslik. Bakı: 2007, 324 s.

¹¹ Turhan S. "Vergi Teorisi ve Politikası", 1998, s.91

fiyatını üretim maliyetiyle eşitleme girişiminin, kaynakların sektör içindeki dağılımını optimize ettiğini göstermiştir. Her bir kişi tarafından ödenecek vergi miktarının, ödeme süresinin önceden açıkça tanımlanması gerektiğini belirtti. Aksi takdirde, vergi mükellefi vergi tahsildarının kontrolü altına girer ve vergi tahsildarı bunu kişisel kazanç için kullanır. Vergiler, her vergi mükellefine uygun bir zamanda saklanmalıdır. Böylece, bu çalışmada A.Smith, bugün hala geçerli olan vergilemenin temel ilkeleri hakkında yorum yapmıştır.

Smith'in halefleri D.Ricardo, W. Petty, C.B. Sey (1767-1812) ve J. Mill (1773-1836), ekonomiyi arz ve talep kaynaklı istikrarlı ve kendi kendini düzenleyen bir sistem olarak gördüler. Arz ve talep arasında herhangi bir tutarsızlık olması durumunda, kendi kendini dengelemenin, üreticilerin ekonominin açık sektörüne taşınmasıyla gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Vergiler sadece bütçe gelirlerinin bir kaynağı olarak işlev görür ve tahsilatlarının adillığı ilkeleri etrafında bilimsel tartışmalar yapılabilir.

Hukukun üstünlüğü doktrini yeni vergi teorilerini doğurmuştur. Bu teoriler kurban teorisi ve kolektif talep teorisiydi. Her iki teori de vergilerin zorunlu olduğu fikrini yansıtır, bunları toplumun devlet yapısının doğasından doğan bir yükümlülük olarak yorumladı. Kurban teorisi on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkmasına rağmen, yirminci yüzyılın ilk on yıllarında geçerli kaldı. Kolektif tüketim teorisi ise, on dokuzuncu ve yirminci yüzyılın başlarında, kamu harcamalarındaki artışı ve vergi yükündeki artışı haklı çıkarma ihtiyacını yansıtıyordu.

İngiliz iktisatçı John Maynard Keynes'in (1883-1946) adını taşıyan Keynesyen teori, klasik teorinin tam tersidir. Bu teorinin özü, vergilerin ekonomik düzenlemenin ana aracı olmasıdır.

Keynes, yüksek ekonomik kalkınma oranının pazar kapasitesinin genişlemesine ve buna bağlı olarak seri üretim artışına dayandırılması gerektiğine dikkat çekti. Buna dayanarak, etkili bir öğrencinin başarılması yoluyla devlet müdahalesi gerçekleştirilir. Keyfi milli servetin temeli olarak gören öncüllerinden farklı olarak Keynes, istihbarat ve becerinin bu hedefe ulaşmada önemli bir rol oynadığını savundu.

Keynes, 1936 tarihli Genel İstihdam, Faiz ve Para Teorisi kitabında, tam istihdam koşullarında ekonomik büyümenin tasarruflara bağlı olduğunu savundu. Tam istihdam elde etmek neredeyse imkansızdır. Bu durumda, tasarruflar üretime alınmadıkları ve pasif gelir kaynağı oldukları için ekonomik büyümeyi engeller. Bu olumsuz etkinin üstesinden gelmek için, fazlaları vergiler üzerinden toplamak ve bunları bütçe sistemi üzerinden yatırım için bir yedek kaynak olarak kullanmak gerekir. Bunu yaparken, yeterince yüksek ve aşamalı vergi oranlarına duyulan ihtiyacı savunuyordu. Ona göre, ilerici bir vergi sistemi üreticileri riskli yatırım kararları almaya teşvik etmelidir. Ayrıca, düşük vergiler devlet hazinesine olan gelirleri düşürmekte ve ekonomik istikrarsızlığı arttırmaktadır.

Dolayısıyla, Keynes'in teorisine göre, vergiler devlet düzenleme sisteminde önemli bir rol oynamalıdır. Yüksek vergiler ekonomik aktiviteyi teşvik eder ve ekonomideki dengeyi etkiler.¹²

Keynes'in iktisat teorisi büyük bir uygulama idi. Örneğin, I.Dünya Savaşı arifesinde İngiliz hükümeti kullandı.

1950'lerde Chicago Üni versitesi'nde ekonomi profesörü olan Milton Friedman'ın önerdiği parasalcılık vergi teorisi, nicel para teorisine dayanıyordu. Ona göre, ekonominin düzenlenmesi, para miktarına ve bankaların faiz oranına bağlı olarak para dolaşımı yoluyla gerçekleştirilebilir. Devletin rolünü, kimsenin yapamayacağı faaliyetlerle, yani dolaşımdaki parayı düzenlemekle sınırlamayı önerdi.¹³ Aynı zamanda vergilerin azaltılmasına dikkat edildi. Kamu harcamalarındaki yıllık artış enflasyonda ilave bir artışa yol açtığından, üretim, istihdam ve fiyatların düzenlenmesi ile emanet edilemez. Vergilerden dolaşımdaki fazla parayı kaldırarak para arzının düzenlenmesine yardımcı olabilir. Böylece, para arzının ve faiz oranlarının manipülasyonunun vergilerin azaltılması ile birleştirilmesi, hem kamu hem de özel işletmelerin çalışma mekanizmasını dengelemeye izin verir.

12. Tobin J. "Full Employment and Growth. Further Keynesian Essays on Policy". Boston, 1996, p.142.

¹³ Kırbaş, S. "Vergi Hukuku" 1984. s.45

Görünüşe göre, vergiler önemli bir rol oynamaz, para arzını diğer mekanizmalarla birlikte etkiler ve onların yardımıyla fazla para dolaşımından kaldırılır.

Böylece, parasalcılık ve Keynesyen teorilerde, vergiler ekonomik kalkınmayı engelleyen faktörlerin etkisini azaltır. Ancak ilk durumda, bu faktörler zaten para arzıdır, ikinci durumda, zaten tasarruftur.

Amerikalı bilim adamları M. Burns, G. Stein ve A. Laffer tarafından geçen yüzyılın 80'li yıllarında geliştirilen arz ekonomisi teorisinde vergiler, ekonomik kalkınma ve düzenlemenin ana faktörlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu teoriye göre, yüksek düzeyde vergilendirme, girişimcilik ve yatırım faaliyeti üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir ve bu da sonuçta vergi ödemelerinde bir azalmaya yol açar. Vergilemenin ilerleyişi ile bütçe gelirleri arasındaki nicel ilişkinin parabolik bir eğrisini çizen Laffer, vergi indirimlerinin yatırım faaliyeti üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu sonucuna vardı. "Eğrinin arkasındaki temel fikir, vergi oranı ne kadar yüksek olursa, bireylerin bundan kaçınma motivasyonlarının o kadar güçlü olduğudur. İnsanlar vergi ödemek için çalışmıyorlar. Vergilerden sonraki net gelir, bu kişinin çalışıp çalışmadığını belirler".¹⁴

Böylece, bazı vergi mükellefleri ekonominin hukuk sektöründen "gizli" sektöre geçmektedir. Laffer'ın teorisine göre, gölge ekonomisinin gelişimi vergi sistemi ile ters orantılıdır, yani vergi oranlarındaki bir artış "gölge" ekonomisinin boyutunda bir artışa yol açar.

Özel vergi teorilerinden ilki, doğrudan ve dolaylı vergilerin oranı teorisidir. Avrupa medeniyetinin gelişiminin ilk aşamalarında, doğrudan ve dolaylı vergilerin uygulanması toplumun politik gelişimine bağlıydı. Mülkün eşit olarak dağıtıldığı erken ortaçağ şehirlerinde demokratik vakıflar hala kaldı ve vergi sistemleri büyük ölçüde doğrudan vergilerden oluşuyordu. Dolaylı vergiler ise emtia değerini arttırdığı ve halkın durumu üzerinde olumsuz etkisi olduğu için daha ağır olarak değerlendirildi. Aristokrasinin halkın direnişini kırmak için yürüdüktan sonra temel

¹⁴ Kaneti S. "Vergi Hukuku" 1986. s.97

ihtiyaçlar üzerinde dolaylı vergiler tercih edildi. Böylece, birinci pozisyonun destekçileri vergileri zararlı olarak gördüler çünkü halkın durumunu ağırlaştırdılar.

Ortaçağ'ın sonlarında ortaya çıkan ikinci pozisyonun savunucuları dolaylı vergiler uygulama gereğini savundular. Soylular, çeşitli yükümlülükleri ve ayrıcalıklarına sahip oldukları için doğrudan vergilerden muaf tutuldular. Bu nedenle, dolaylı vergilendirme fikrinin taraftarları, imtiyazlı sınıfı masraflarına vergi uygulayarak vergi ödemeye zorladı. Dolayısıyla dolaylı vergiler, vergilendirmede eşitliği sağlamanın bir yolu olarak görülmüştür.

19. yüzyılın sonunda ekonomistler, doğrudan ve dolaylı vergiler arasında bir denge kurmanın gerekli olduğu sonucuna vardılar.

Sosyo-politik reformcular genellikle bu teoriye atıfta bulunur çünkü tek vergi teorisi vergilerden daha fazla sosyo-politik meseleleri ele almıştır. Bu teorinin savunucuları, tek vergiyi tüm sefaletten kurtulmanın bir yolu olarak gördü. Bu vergi uygulandıktan sonra yoksulluğun ortadan kalkacağını, ücretlerin artacağını ve sanayinin tüm dallarında üretimin artacağını doğruladılar.

Tek bir vergi, belirli bir vergilendirme nesnesine uygulanan özel bir vergidir. Arazi, gelir, sermaye, gayrimenkul, vb. teklif edildi.¹⁵

Tek verginin ilk şekillerinden biri arazi kira vergisidir. Tarımın toplumun gelişiminde ana faktör olduğunu düşünen fizyokratlar, toprağın tüm servetin tek kaynağı olması nedeniyle, arazi kirası için tek bir vergi oluşturulması gerektiğine inanıyordu. Bu, yalnızca arazi sahiplerinin bu vergiyi ödemesi gerektiği anlamına gelir. Toprağın ortak olduğu fikri, tek bir verginin kurulmasının temeliydi, yani toprak tüm servetin kaynağıdır, Tanrı'dan bir nimettir ve bu nedenle herkese ait olmalıdır. Aslında, arazi belirli kişilere ait olduğundan, tüm servetin tek kaynağı olarak tek bir vergi ödemek zorundadırlar.

Vergilemenin teorik temeli, vergilerin sosyo-politik doğasından da büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu orantılı ve aşamalı vergilendirme teorisinde daha da

¹⁵ Kəlbəyev Y.A. "Fiskal siyasət və milli iqtisadiyyatın tənzimlənməsi problemləri". Monoqrafiya. Bakı, 2005. s. 84

belirgindi. Bunun nedeni, vergilerin mülkün belirli bir bölümünü yabancılaştırması nedeniyle, herhangi bir vergi sisteminin bir dereceye veya diğerine nesnel olarak sınıf çıkarlarının ve sosyal güçlerin oranını yansıtmasıydı. Orantılı vergilendirme fikrine göre, vergi miktarından bağımsız olarak vergi mükellefinin gelirinin aynı yüzdesine ayarlanması gerekir. Bu öneri her zaman zenginler tarafından desteklendi ve adalet ve eşitlik ilkelerine dayanıyordu.

Aşamalı vergilendirme fikrine göre, vergi oranları vergi mükellefinin gelirindeki artışa paralel olarak artmalıdır. Sosyalist bir toplum inşa etmenin savunucuları her zaman bu fikri desteklemiştir. İlerici vergilendirmenin daha adil olduğunu, çünkü toplumun tabakalaşmasını bir ölçüde engellediğini ve gelirin yeniden dağıtımını etkilediğini iddia ettiler. Vergilemenin temel sorunlarından biri, vergi transferi teorisine de yansımaktadır. Bu alanda araştırma XVII yüzyıldan beri yürütülmektedir. Bu teorinin özü, vergi yükünün dağılımının, sadece fiyatların oluşumu olan değişim sürecinde mümkün olmasıdır. Yani, yasal değişim mükellefi, yalnızca takas ve dağıtım süreçleri yoluyla, tüm vergi yükünü taşıyacak olan başka bir kişiye vergi yükünü aktarabilir.

İngiliz filozof John Locke (1632-1704) vergi transferi teorisinin kurucusu olarak kabul edilir. Tüm vergilerin yükünün nihayetinde toprak sahibine düşeceği sonucuna vardı. Locke, bu sorunun çözümü için somut yollar ve araçlar gösterdi.¹⁶

Columbia Üniversitesi'nden bir profesör olan Edwin Seligman (1861-1939), bu teorinin temel ilkeleri olan Vergi Transferi ve Vergilendirilmesi kitabında yorumladı ve iki türü ayırt etti: verginin satıcıdan alıcıya aktarılması.) ve verginin alıcıdan satıcıya transferi (dolaylı vergilerin bir sonucu olarak, herhangi bir emtia fiyatı çok yüksek olduğunda, bu emtia talebi önemli ölçüde sınırlıdır). William Petty (1623-1687), Adam Smith (1723-1790) ve David Ricardo (1772-1823) isimleriyle ilişkili klasik vergilendirme teorisi daha yüksek bir teorik seviyeye sahiptir. İktisat bilimine paha biçilmez katkılarda bulunan bu ekonomistler, bilimsel çalışmalarında vergilendirme konusundaki görüşlerini dile getirdiler ve bugün hala geçerli olan

¹⁶ Musaev A.F., Sadigov M.M., Magerramov R.B., Salaev R.A. "Azerbaycan'da vergiler ve vergilendirme". Bakü: 2005, s.53

teorik görüşlerini yansıtıyordu. Petty ilk kez vergileri sistematik bir şekilde incelemeye başladı. En büyük çalışmasına giriş olan Vergi ve Görevler Çalışması, "... İrlanda'nın büyük bir ordusu var ve onu korumak için yüksek vergilere ihtiyacı var. Bu anlamda, İrlanda'nın vergilerin ve vergilerin niteliğini ve kapsamını bilmesi önemlidir". Çalışmada, U. Petty, İrlanda örneğinde her türlü vergi ve tahsili sistemleştirmeye çalıştı. Vergi sorunlarına paralel olarak, çeşitli hükümet harcamalarını analiz etti ve hükümet harcamalarındaki artışın nedenlerini araştırdı. Bu çalışmadaki ilginç noktalardan biri U. Petty'nin vergi mükelleflerinin memnuniyetsizliğini azaltma konusundaki düşünceleri. "Vergi miktarı ne olursa olsun, vergi herkese aynı miktarda uygulanırsa, vergi mükellefi üzerinde bu kadar ciddi bir etkisi olmayacaktır. Aksine, insanlar için en rahatsız edici şey, komşularından daha fazla vergi ödemesi. Bu durumda insanlar toplanan vergilerin nasıl harcanacağını düşünmeye başlayacaklar."¹⁷ Bu tür fikirler modern zamanlarda ilgilerini kaybetmedi. Bunun nedeni hala tahsil edilmesi zor olan vergilerin her zaman rasyonel olarak kullanılmamasıdır.

Petty, farklı vergilendirme yöntemlerine odaklanmakta, devlet harcamalarını karşılamak için toplam tutarı belirleme ihtiyacını vurgulamakta ve hazinenin bu miktarı tahsil etmesi için farklı yollar önermektedir. Bir kişi gerçekten yerse, içerse, giyinirse ve diğer ortak kaynakları kullanırsa, o zaman devleti sağlamakla da ilgilenmesi gerektiğine inanıyordu. Ürünün tüketildiğinde vergilendirilmesi gerektiğini önerdi. Yani, buğdayı değil, ondan yapılan tüketim mallarını vergilendirmek gerekiyor.

U. Petty, bilimsel çalışmasında dolaylı vergileri tercih etti ve teorik olarak dolaylı vergilemenin faydalarını kanıtladı. Dolaylı vergilerin, özellikle Özel tüketim vergisinin faydalarını çeşitli şekillerde haklı çıkardı. Ona göre, her şeyden önce, adalet ilkesi herkesin tükettiklerine göre vergi ödemesini gerektirir. Bu bakımdan, tüketim vergisi zorunlu kabul edilemez ve ödeyicileri, satın aldıkları mallara ihtiyaçları doğrultusunda verdikleri vergiyi memnuniyetle kabul eder ve öderler. İkincisi, bu

¹⁷ Məmmədov F.Ə., Musayev A.F., Sadıqov M.M., Kəlbiyev Y.A., Rzayev Z.H. "Vergitutmanın nəzəri və metodoloji əsasları" Bakı, 2001. s.52

vergi yükümlülükle tahsil edilmediğinde ve düzenli ve yasal olarak tahsil edildiğinde, insanların emrinde daha fazla paraları vardır, bu da onları zenginleştirmenin tek yoludur. Üçüncüsü, hiç kimse aynı mallar için çifte tüketim vergisine tabi değildir. Bazı durumlarda insanların topraklarında kira, duman vergisi ve vergi ödediği de doğrudur. Tüketim vergileri birden fazla vergilendirilmez. Son olarak, bu şekilde vergilendirme, devletin gücü, zenginliği ve ekonomik büyümesi hakkında bir fikir yaratmamızı sağlar. Petty, vergi ödemenin yemek kadar önemli olduğuna inanıyordu.

Klasik okulun bir başka temsilcisi olan A. Smith, 1776'da yayınlanan "Halkların servetinin doğası ve nedenleri üzerine araştırma" adlı kitabında, vergilendirme hakkındaki teorik görüşlerini ve günümüzde geçerli kalan ilkelerini yansıttı. Bakan, ülkenin refahının temel koşulunun ekonomik faaliyetin bağımsızlığı olduğuna inanıyordu. Devlet ülkenin ekonomik hayatına ne kadar az müdahale ederse, çiftliklerin gelişimi o kadar hızlı olur. Finansal konular Smith'in ekonomik platformunda önemli bir rol oynamıştır. Böylece vergi programının temelini attı ve vergi teorisini geliştirdi. Kitabının ilk kitabı olan Ulusların Zenginliğinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir Çalışma, tamamen devletin mali işlerine adanmıştır. Hükümet gelirin kaynakları hakkında yorum yapan Smith, kamu sermayesinin ve toprağın hükümet harcamalarını karşılayamadığını, bu nedenle vergilerin kullanılması gerektiğini söyledi.¹⁸ Ona göre, devlet vatandaşları, güçlü ve yetenekleri, devlet korumasından elde ettikleri gelir, her bir kişi tarafından ödenecek vergi, zamanlaması ve miktarı uyarınca hükümetin bakımına mümkün olduğunca katılmalıdır. ve vergi yükünün vergi mükelleflerinin geliriyle orantılı olması ve nihayetinde vergi mükellefinin vergi tahsildarının etkisi altında olmaması gerekir.

Smith'in ekonomik mirası halefi D. Ricardo tarafından geliştirildi. D. Ricardo ayrıca çalışmalarında vergilendirmeye geniş alan sağladı ve en büyük araştırması "Politik Ekonomi ve Vergilendirmenin Başlangıcı"nı (1817) ekonomi ve vergilendirme sorunlarına ayırdı. 32 bölümden oluşan bu çalışmanın 11 bölümü

¹⁸ Allahverdiyev H.B., Qafarov K.S., Əhmədov Ə.M. İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi. Bakı, "Nasir", 2002, s. 44

vergilendirmenin teorik ve pratik konularına ayrılmıştır. Vergi kavramını ilk tanıtan Ricardo oldu. Ona göre, vergiler hükümetin emrinde olan ülkenin emek ve toprak üretiminin bir parçası. D. Ricardo, "Politik Ekonomi ve Vergilendirmenin Başlangıcı" adlı kitabında vergilendirme ilkelerini de doğruladı ve adalet ilkesini vurguladı.¹⁹ Ona göre, vergi ödeme yeteneği, her bir kişinin gelirinin değerinin tüketilen malların değeri ile orantılı olmasına bağlıdır.

Ricardo, üretim alanını genişletmek için sermayeye dokunulmaması ve vergilerin sadece gelir üzerinden alınması gerektiğini düşünüyor çünkü sermayenin azaltılması üretimde düşüşe neden oluyor. Ricardo ayrıca uygulanan vergileri ayrı ayrı analiz etti ve özel bir tutum gösterdi. Her şeyden önce, geliri düşürmemek için hammadde vergilerine dikkat etmeyi önerdi. Her iki verginin uygulanmasının A. Smith ilkelerine aykırı olduğunu savunarak arazi vergisini kira vergisiyle eşitledi. Sadece bir sınıfı vergilendirmenin adil olmadığına ve her vatandaşın kamu harcamalarının yükünü taşıması gerektiğine inanıyordu. Tüm bunlara rağmen Ricardo, "vergilerin bir felaket olduğunu" kanıtladı. Bunun nedeni, üretimin geliştirilmesi için uyarıcıyı yok etme eğilimindedir ve vergilerin verimsizliği, vergiler yoluyla devlete aktarılan fonların üretimin geliştirilmesinde kullanılabilmesidir. Bu bağlamda, vergileri sınırlamaya çalışmak gerekir. Buna ek olarak, bu çalışmada D. Ricardo da vergiler, fiyatlar ve gelirler arasındaki ilişkiyi doğrulamıştır. Ona göre, herhangi bir mal üzerindeki vergi tüketicilerin hem fiyatlarını hem de gelirlerini etkiler.

¹⁹ Aksoy, Ş. Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi. 2010, s.51

1.3. VERGİYE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

Vergi sistemi, mevzuat uyarınca ülkede alınan toplam vergi miktarını, devletin ve idarenin vergilerle ilgili yetkilerini, alınan ödemelerin bütçe sisteminin bölümlerine göre dağıtılması, vergi tahsilatını sağlayan devlet vergi makamlarını içerir.

Vergi sisteminin ilkesi, değişen koşullara uyum sağlamak için mantığı, verimliliği, etkinliği ve esnekliğidir. Bu durumda, sadece resmi olarak beyan edilen vergi sistemi değil, aynı zamanda beyan edilen ilke ve kurallardan sapmalar, vergi idaresinin bozulması, bürokrasi, vergi talimatlarına ve emirlerine uyulmaması da dahil olmak üzere gerçek gerçekliği önemlidir. Vergi mükellefleri - ekonomik kurumlar ve seçmenler - yasal düzenlemelerde oluşan vergi sisteminin avantaj ve dezavantajlarını değil, vergilerin tahsilat ve miktarının belirli bir mekanizmasını değerlendirmektedir.

Bacon'a göre, insanların morali üzerindeki etki aynı değilken, insanların rızasıyla veya rızası olmadan vergi tahsilatı cüzdanı için aynı olabilir.²⁰

Devletin vergi gelirlerini nerede ve nasıl harcadığı daha az önemli değildir. Devlet, vergileri etkin bir şekilde toplayarak işlevlerini haklı çıkardığında, “adil vergilendirme” konusunda olumlu bir fikir ortaya çıkar. Bu durumda, vergilerin iadesi bir bütün olarak toplum için ve kendi emekleriyle kamu serveti (somut ve soyut) yaratanlar için sağlanır.

Optimal vergilemeyi elde etmek için yapısının genel ilkelerine uymak önemlidir. Ekonomik açıdan, herhangi bir vergilendirme sisteminde yararlı olan kalite tarafı, A.Smith tarafından 4 klasik hüküm temelinde oluşturulmuştur:²¹

- Bir Devletin özneleri, yetenek ve yetkileri sınırları dahilinde, gelirlerinin korunması ve korunması kapsamında yararlandığı Devlet hükümetinin bakımına katılırlar.

²⁰ Akdoğan, A. Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi, 2015. s. 67

²¹ Erginay A. Vergi Hukuku. 1990, s.74

- Vergiler, keyfi olarak değil, herkes için açık bir şekilde belirlenmelidir. Ödeme süresi, ödeme yöntemi, ödeme miktarı vergi mükellefi için açık ve net olmalıdır. Düşük hata kriterine kıyasla düşük şeffaflık, düzensizlikler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.
- Her vergi, bir defada ve mükellef için uygun bir şekilde kesilir.
- Vergi sistemi, yasaların ötesinde vergilerin tahsiline, vergi gelirlerinin kötüye kullanılmasına, yolsuzluğa ve yasa dışı vergi muafiyetlerine izin vermeyecek şekilde düzenlenmeli ve işletilmelidir.

Eksik vergi tabanı tanımının belirsizliği, düzenlemelerin bolluğu, değişiklikler ve açıklamalar. Şu anda, bu durum Rus mevzuatında görülebilir.

- Bir vergi tabanından alınan vergilerin çeşitliliği, vergi gelirlerinin bütçenin farklı düzeylerindeki dağılımının karmaşıklığı.
- Gelir ve kârın vergilendirilmesinde ilerleme eksikliği.
- Bireysel varlıkları ve malları katma değer vergisinden hariç tutarak fiyatlandırma sisteminin ihlali.
- Çok sayıda fayda ve indirim, vergi kaçırma olasılığını kolaylaştıran bireysel faydalar.²²

En iyi, ideal olarak düşünülmüş ve planlanan vergi sistemi, personelinin yetersizliği, sorumsuzluğu ve bozulması, çalışmalarını hakkında doğru ve şeffaf bilgi eksikliği ve serbest ve sürekli kontrol ile yok edilebilir.

Vertutma kaynağı ve nesnesi birbirinden ayrılır. Vergi ödemesinin kaynağı, verginin ödendiği kamu ürünüdür (vergi mükelleflerinin geliri). Vergiler teorik olarak sermayeyi etkilememelidir, aksi takdirde normal yeniden üretim mümkün olmayacaktır.

²² Vergi hukuku: Üniversiteler için ders kitabı. - M .: Alpina Yayınevi, 2015. 796 s. - ISBN 978-5-9614-4891-7.

Vergilendirme konusu, vergilendirilecek miktar ile ölçülen ekonomik bir fonemdir. Vergilendirme konusu gelir (kar), belirli malların değeri, belirli faaliyet türleri, menkul kıymet işlemleri, doğal kaynakların kullanımı, tüzel kişilerin ve kişilerin mülkiyeti, mülkiyetin sağlanması, ürün, iş ve hizmetlerin katma değeri ve mevzuatla belirlenen diğer nesnelere içerir .

Vergilendirme nesnesi ile birlikte, nesnenin vergilendirilebilir kısmını pratik olarak yansıtan vergi tabanı kavramı da vardır. Vergilerin vergilendirilemeyen kısmı, gelir ve diğer kalemlerin yanı sıra vergi menfaatlerinin mevcudiyetindeki vergi matrahı her zaman vergilendirme nesnesinden daha düşüktür.

Örneğin, vergilendirme konusu 10.000 para birimdir, ancak ilk 3.000 para birimi gelir vergiye tabi değildir. Buna ek olarak, bu gelirin 2.000 birimi vatandaş tarafından özel bir evin inşası için harcanmıştır ve bu giderler de vergiden muaf. Sonuç olarak, vergi matrahı vergilendirme nesnesinin yarısıdır, yani 5.000 para birimi.

Genellikle, bir vergi matrahı, uygun vergi düşüldükten sonra başka bir verginin vergi matrahı haline gelir. Gelişmiş ülkelerin vergi sistemleri çeşitli ekonomik, politik ve sosyal koşulların etkisi altında oluşturulmuştur. Vergi sistemleri, vergilerin toplanmasında, yapılarında, tahsil yöntemlerinde, oranlarda, farklı düzeylerde hükümetlerin mali güçlerinde, vergi matrahında, vergilerin kapsamında ve vergi avantajlarında farklılık gösterir.

Ekonominin tarihsel özellikleri ve gelişme düzeyi, yapısı ve durumu, DİE'nin acil ve uzun vadeli hedefleri, büyük sosyal grupların ve siyasi konumların ilişkisi, hükümetin bir veya başka bir ekonomik doktrine bağlılığı vergi sisteminin oluşumu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda, vergi sistemlerinin aşağıdaki genel özellikleri gösterilebilir:²³

- devletin vergi gelirlerini artırmanın yollarını aramak;

²³Vergi hukuku: Üniversiteler için ders kitabı. - M .: Alpina Yayınevi, 2015. - 796 s. - ISBN 978-5-9614-4891-7.

- Genel kabul görmüş ekonomik eşitlik, adalet ve vergilendirmenin verimlilik teorilerine dayanan bir vergi sisteminin oluşturulması.

Vergi oranı. Vergi matrahının vergi olarak alınan ve yüzde olarak ölçülen kısmına vergi oranı veya vergi oranı denir. Vergi oranı kanunla belirlenir ve değiştirilir. Vergi oranları, sabit biçimlerde (örneğin, herhangi bir mal için tanımlanmış bir KDV türü) ve değişken (gelir miktarına bağlı olarak değişir) olarak gelir. Bazı vergiler için azami ve asgari vergi normları belirlenmiştir. Vergi kesintileri, vergi muafiyetleri ve ertelemeler hesaba katılmadan yapılan ödemelerden dolayı, maksimum dereceye genellikle ekonomik basında temel geçit denir.

Vergi yükü. Her verginin kendi vergi tabanı ve vergi oranı vardır. Bunlar işletmeler için daha önemlidir.

Şirketler, serbest çalışanlar ve çalışanlar için, vergilerin ağırlığının sentetik göstergesi, vergi yükü veya tüm ödenmiş vergilerin herhangi bir grup kuruluşun yıllık gelirindeki payıdır. Şirketlerin ve bireylerin vergi yükü, sadece vergi matrahının düzenine ve hesaplamasına, vergi oranlarına ve vergilerin toplamına değil, aynı zamanda gelir miktarına da bağlıdır. Yıllık gelirden ödenen vergilerin göstergesi ile birlikte gayri safi yurtiçi hasıla ve net kamu ürünü üzerindeki ulusal vergi yükü göstergeleri de hesaplanmaktadır. Bu göstergeler, kamu sektörünün ulusal ekonomideki rolü ve ulusal ekonomik programlamanın gelişme düzeyi ile birlikte GSYİH'nın yoğunluğunun bir göstergesidir.²⁴

Modern gelişmiş ülkeler, GSYİH'nın temel araçlarından biri olan vergilendirme sistemlerine özel önem vermektedir. Avrupa ülkelerinde, ulusal ekonomilerin daha fazla entegrasyonuna ve dolayısıyla vergi sistemlerinin daha fazla birbirine bağlanmasına yönelik bir eğilim vardır. Küçük vergiler yavaş yavaş kendilerini haklı göstermeyen, geniş bir vergi tabanına sahip olan ve stopajı kolay olan vergilerle değiştirilmektedir (gelir vergisi, KDV, emlak vergisi, kar vergisi). Vergilendirme sistemini iyileştirmek ve basitleştirmek için Rusya'nın vergi

²⁴ Vəliyev D.Ə., Balakışiyeva Y.N., Rəfibəyli İ.R., İmanov E.E., Qarabalov E.M. “Vergi Hüququ”, Bakı-2003, s.54

mevzuatında değişiklikler yapılmaktadır (maaş artış vergisi, özel dolaylı vergi, "Rusya" kullanımı için ödemeler). Kentsel altyapıyı finanse etmeyi, sosyal programları uygulamayı ve yerel ekonomiyi güçlendirmeyi amaçlayan yerel vergiler şu anda önemlidir.

Adalet ilkesi. Ülkedeki vergilendirmenin mevcut sosyo-ekonomik yapısının korunması ve benimsenmesi açısından, etkin vergilendirme, kamuya adalet ilkesine dayanan bir vergilendirmedir. Etkin vergilendirmenin temel ilkeleri şunlardır:²⁵

1. vergi yükünün eşit ve kademeli dağılımı;
2. küreselleşme ve vergilemenin genelliği;
3. Gelirleri belirli bir amaca yöneltmek.

Vergilendirme tüm kurumlar için adil ve eşit olmalı, tam bütçe gelirleri sağlamalı ve toplumun sosyo-kültürel gelişimine katkıda bulunmalıdır. Yukarıdaki koşullara uymak için, vergilendirme konularını birkaç spesifik özelliğe sahip gruplara ayırmak uygun olacaktır. Bu tür gruplar arasında büyük, orta ve küçük işletmeler ve bireyler bulunmaktadır.

Sistemin adil olmasını sağlamak için izlenmesi gereken bir takım kurallar da vardır:

- Aynı nesne, belirli bir vergi türü sırasında yalnızca bir kez vergilendirilebilir;
- tüm vergiye tabi kuruluşların kontrolü uygulayan vergi dairelerine kayıt yaptırmaları zorunludur;
- tüm vergiler için muafiyetler sadece mevzuata uygun olarak uygulanır;
- Bireyler ve tüzel kişiler için bireysel tavizler yasaktır;
- vergi mevzuatının ihlali nedeniyle vergi mükelleflerinden alınan cezaların tahsili, kontrolü kullanan vergi dairesi tarafından gerçekleştirilir;

²⁵ Vəliyev D.Ə, Balakışiyeva Y.N, Rəfibəyli İ.R, İmanov E.E, Qarabalov E.M., "Vergi Hüququ", Bakı, 2003, s.57

- Yurtdışı yerleşiklerin ve yerleşik olmayanların gelirlerinin vergilendirilmesi, uluslararası vergilendirme anlaşmalarına göre yapılır.

Basitlik ilkesi. Yapım aşamasında olan vergi sistemi mümkün olduğunca basit olmalı ve eyalet ve yerel bütçelerin ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Her bütçe için, düzenli gelirler sağlayabilecek belirli vergi türleri olmalıdır. Vergiler dolaylı ve doğrudan vergilere bölünmelidir, ancak vergi tabanlarının sadeliği ve tahsilat ilkesi göz önüne alındığında, doğrudan vergiler geçerli olmalıdır.

Vergi belirleme ilkesi. İnsanlığın başlangıcından bu yana, vergisi olmayan tüm ülkelerde güç var olamazdı. Uzun yıllara dayanan deneyim, vergilemenin temel ilkesini göstermiştir: "Altın yumurta yumurtası tavukları kesilemez", yani tüm maliyetleri karşılamak için büyük finansal kaynaklara ihtiyaç duyulmasına rağmen, vergiler, vergi mükelleflerinin ekonomik faaliyetlere olan ilgisini azaltmamalıdır.

Vergi belirlemede modern ilkeler.²⁶

1. Vergi oranının seviyesi, vergi mükellefinin vergiyi ödeme kabiliyetine göre belirlenmelidir. Farklı gelirlere sahip bireylere ve tüzel kişilere farklılaştırılmış vergi oranları uygulanmalıdır, yani gelir vergisi aşamalı bir ölçekte olmalıdır. Çoğu ülkede bu ilke takip edilmez ve vergiler orantılı olarak hesaplanır. Gelir ve mülkün kademeli olarak vergilendirilmesi, parti programlarına ve vergi mevzuatına olduğu kadar, partiler arası çatışmalara ve siyasi hayata da yansımıştır.

2. Gelir vergilendirmesinin bir defalık olmasını sağlamak için her türlü çaba gösterilmelidir. Gelir veya sermayenin tekrar tekrar vergilendirilmesine izin verilmez. Bu ilkenin bir örneği, gelişmiş ülkelerdeki ciro vergisinin, yeni oluşturulan net ürünün satışından önce bir defalık vergilendirilmesini sağlayan katma değer vergisi ile değiştirilmesidir.

3. Vergi sistemi, vergi mükellefinde ödemelerin gerekliliği konusunda şüpheler yaratmamalıdır. Ülkedeki para cezaları ve yaptırımlar ve kamuoyu sistemi,

²⁶ Musayev A., Kəlbəyev Y., Hüseynov A. "Azərbaycan Respublikasının vergi xidməti: islahatlar və nəticələr". Bakı, 2002. s.98

vergilerin geç ve genel olarak ödenmemesi, zamanında ve adil ödemelerinden daha uygun olacak şekilde oluşturulmalıdır.

4. Vergi mükellefleri ve vergi tahsildarları için vergi ödeme yöntemi ve sistemi açık, rahat ve basit olmalıdır.

5. Vergi sistemi esnek olmalı ve değişen sosyo-politik ihtiyaçlara kolayca adapte olmalıdır.

6. Vergi sistemi yerli ürünün yeniden dağıtımını düzenlemeli ve IDT için etkili bir araç olmalıdır.

Vergi tahsilatı sorunu. İşçilik vergilerinin tahsil edilmesi daha kolaydır. Bu durumda, vergi tahsilatı ücretlerin ödenmesi sırasında otomatik olarak gerçekleştirilir, ödemelerinde gecikme olmaz ve neredeyse vergi kaçakçılığı olasılığı yoktur. Aynı şey sosyal ödemeler için de söylenebilir. Özel tüketim vergisinin toplanması ve katma değer vergisi de kolaydır. Hemen gelir sağlarlar, ancak bu durumda malzeme maliyetlerinde yapay bir artış ve katma değer vergilendirilmesinin azalması olasılığı vardır. Gümrük servisinin normal organizasyonu sırasında, gümrük vergilerini toplamada herhangi bir zorluk yoktur. Vergilendirilebilir bilanço kârını azaltan kuruluşlardan vergi toplayarak farklı yollarla yapay maliyetleri artırarak ve çeşitli faydalar, ertelemeler, yatırım ödülleri, ekonominin düzenlenmesinden sorumlu devletin çeşitli fonlara vergilendirilemez tahsisleri gibi sonsuz seçenekleri kullanarak daha fazla zorluk ortaya çıkar. Arazi ve diğer gayrimenkulleri vergilendirirken, değerlerinin nesnel bir değerlendirmesi sorunu vardır. Ücret dışı gelirler, yani girişimcilerin kişisel gelirleri, kiralar, serbest çalışanların gelirleri, vergi otoriteleri için birçok zorluk yaratmaktadır. Bu gelirin vergilendirilmesi yıl sonunda belirlenir, ancak çoğu durumda bu vergilendirilebilir işletmeler, vergi iadesi temelinde yıl sonunda yeniden hesaplamaya tabi olarak, önceki yılki vergi ödemeleri uyarınca cari ödemeler yaparlar. Aslında vergiyi ödemede gecikme yaşarlar ve vergiyi azaltma şansına sahiptirler. Bununla birlikte, çok sayıda mali müfettişe ve bazı ülkelerde, şirket karları, gayrimenkul ve girişimci gelirleri üzerindeki vergilerin ödenmesini izlemek için bir mali polise ihtiyaç vardır.

Sermayenin ve üretimin uluslararasılaştırılması, üretim nedenlerinin göçü ve çifte vergilendirme anlaşmasının terk edilmesi durumunda vergilerin hesaplanması ve stopajda zorluklar ortaya çıkar. Açık deniz ve imtiyazlı ülkelerde vergi ödeme yeteneği vergi gelirlerini önemli ölçüde azaltır. Vergilerin tahsili, ekonomik kuruluşlar tarafından ödenecek vergilerin oranına göre Maliye Bakanlığı tarafından belirlenir. Bazı ülkelerde, vergi tahsilatı hesaplanan miktarın% 90-92'sidir. Diğer Avrupa ve Latin Amerika ülkelerinde bu rakam çok daha düşüktür. Çeşitli zamanlarda planlanan vergi gelirleri gerçek gelirlerin üçte birini oluşturmayan Rusya, 1990'ların ortalarında rekor kırdı.²⁷

Vergi tahsilatı sadece mali ve vergi otoritelerinin verimliliğine, mevzuatın ciddiyetine ve uyumluluğuna değil, aynı zamanda şirket yöneticilerinin yasal ve ekonomik uzmanlığını dikkate alarak vergi avantajlarının ve bütçeye dahil edilmesi beklenen ödemelerin doğru değerlendirilmesine de bağlıdır. Ülkedeki vergi kültürüne, gölge ekonomisinin gelişim düzeyine, ekonominin suç haline getirilmesine ve özellikle vergi ve gümrük alanına dayalı vergi disiplini önemlidir. Ülkede adil vergilendirme ilkelerine bağlı kalmak, vergi disiplinine dikkat etmeyi, vergi toplama sırasında vergi kültürüne bağlı kalmayı ve vergi kaçakçılığı ile ödeme yapmama ile mücadele etmeyi kolaylaştırır: her şeyden önce, paralarının çalınmayacağına veya imha edilmeyeceğine dair güven yaratır.

Vergilerin ödenmesi üzerinde kontrol. Devletin hazır ve etkili finansal mekanizmalarına sahip olan ABD ve Fransa gibi gelişmiş ülkeler örneğinde vergi ödenmesi üzerindeki kontrol sistemine bakalım. Amerika Birleşik Devletleri'nde, Hazine Departmanı'ndaki özel bir departman vergi tahsilatını ve doğru ödemeyi denetler. 58 vergi ve 7 bölge müdürlüğünden oluşan ve merkezi bir ofis tarafından yönetilen ABD İç Güvenlik Bakanlığıdır (DOI). Devlet Vergi Müfettişliği vergi makbuzlarını izler, vergi beyannamelerinin doğruluğunu kontrol eder, vergi borçlarını tahsil eder, vergi mükelleflerine fazladan ödenen tutarları iade eder ve geciktiren ve vergi ödemeyenlere para cezası uygular. Vergi kanunlarının

²⁷ Shchepot'ev A. V., Yashin S. A. "Vergiler ve vergilendirme": ders kitabı. ödenek / A. V. Schepotev, S.A. Yashin. - Tula: NOO VPO NP "Tula Ekonomi ve Bilişim Enstitüsü", 2011, s.161

uygulanmasından sorumlu olmasının yanı sıra, İç Gelir Dairesi, federal vergi yasalarının uygulanması için çeşitli materyal ve metodolojik kılavuzlar yayınlamakta, vergi kodunun uygun şekilde uygulanmasını denetlemekte, denetimler yürütmekte ve yabancı kuruluşlarla vergi uyuşmazlıklarında ABD menfaatlerini korumaktadır. Belediyelerde ve eyaletlerde alınan vergilerin uygun şekilde ödenmesi üzerindeki kontrol yerel olarak yapılır.

Üç ana vergilendirme yöntemi vardır:²⁸

1. Bağımsız hesaplamalar - tamamlanmış bir beyan esas alınarak vergilerin ödenmesi; İşletmeler ve bireyler, tüm faydaları dikkate alarak ödenecek vergi miktarını hesaplayarak bir vergi beyannamesi doldurur ve bir vergi müfettişi tarafından yapılan incelemeden sonra vergiyi öderler.

2. İlk ödemeler temelinde: Şirketin geliri yıl içinde alındığından vergi yükümlülüklerini değerlendirir ve kademeli olarak vergi öderler. Vergi otoriteleri yıl sonunda kesin ödeme yaparlar.

3. Kaynaktan kesinti: iş vergisi, ödeme anında ve katma değer vergisi - satış sırasında alınır.

Çoğu durumda, vergi mükellefleri, bu yılın sonunda belirlenen aşırı ödeme ve gecikmiş vergilerle devlete borç vermek zorunda kalmaktadır. Bu tür ödemeler net vergi borcu tutarını aşarsa, bu tutarlar iade edilir veya gelecekteki ödemelerle ilişkilendirilir. Belirli bir süre içinde ödenmesi gereken vergi miktarının% 90'ını ödemezse, işletmeye para cezası uygulanabilir. Vergi iadesi süresinin uzatılması, vergi ödeme süresinde değişiklik olduğu anlamına gelmez. Bu nedenle, zamanında ödenmeyen her vergi için faiz alınır.

Vergisi beyannameleri. Bir vergi mükellefinin gelirinin raporlama dönemi veya yılı boyunca vergilendirilmesi beyannameye göre yapılır. Gelir vergisi beyannamesi, vergi mükellefi tarafından tüm gelir türleri ve kaynakları için hazırlanan, tamamlanması için hazırlanan ve basılı veya başka şekilde basılan bir

²⁸ Gorskiy I. Verginin kaç işlevi vardır? // Vergi Uyarısı. 2002. No. 3. s.25-34

formdur. Sabit gelirli işçiler kaynağında vergi ödemektedir, yani para doğrudan kasiyerden alındığında. İşveren ile birlikte özel bir vergi formu doldurulur. Vergilerin doğru hesaplanması ve ödenmesinden işveren sorumludur. Denetim sırasında, tüm vergi beyannamelerindeki hesaplamaların doğruluğu kontrol edilir. Girişimcilik faaliyetinin türü, yüksek veya düşük gelir gibi çeşitli kriterlere bağlı olarak, gelecekteki denetimler için bunların sadece küçük bir kısmı seçilir. Müfettişin ana görevi, beyanda yer alan göstergeleri kontrol etmek için muhasebe defterlerini, hesapları ve diğer işletme kaynaklarını gözden geçirmektir. İşletme, denetim sırasında deneyimli bir muhasebecinin, işletmenin yetkili bir temsilcisinin hizmetlerini kullanma hakkına sahiptir. Vergi denetiminin tamamlanmasının ardından, denetçi ve vergi mükellefi, denetimin sonuçlarına bağlı olarak alınacak tüm önlemleri tartışır.²⁹

İşletme, denetimin sonuçlarını kabul ederse, bir rıza işlemi imzalanır ve ödenmemiş vergi tutarı için bir fatura gönderilir, aksi takdirde ödenmiş olan tutar iade edilir veya vergi mükellefinin onayı ile gelecekteki ödemelere aktarılır. Yasal açıdan, TDI'nın ticari kuruluşlarla ilişkisi şu şekilde tanımlanmıştır: TDI, anlaşmazlık durumunda masumiyetini kanıtlaması gereken vergi mükelleflerinin ihlallerini tespit eder. ABD İç Gelir Servisi yıllık 100 milyon dolar harcıyor. Bildirimin doğru şekilde tamamlandığını zaten izliyor. Denetimler, vergi mükellefleri hakkında bilgisayar bilgisine sahip devlet sosyal güvenlik bölümü ve Devlet Vergi Müfettişliği bölümlerinin elektronik sistem üzerinden yürütülmektedir. Fransız vergi hizmeti Ekonomi, Maliye ve Bütçe Bakanlığının bir parçasıdır. Bütçe Bakan Yardımcısına rapor veren Vergi Genel Müdürlüğü tarafından yönetilir. Vergiler Genel Müdürlüğü 80.000 vergi çalışanının faaliyetlerini yönetmektedir. Bu çalışanlar 830 vergi ve 16 bilgi merkezinde yoğunlaşmaktadır. Her vergi için vergi matrahının hesaplanması, vergi mükelleflerinden yapılan ödemelerin tahsili ve vergilerin doğru ödenmesi üzerindeki kontrol vergi merkezleri tarafından yapılır. Vergilendirme, gelir

²⁹ Budget. Budget of the United States Government. FY, 2003. Wash., 2002. p.64

vergi beyannamesine ve uygun şekilde hazırlanmasına dayanır. Ancak, kontrol iki yönde yapılır: ³⁰

1. sunulan beyanlarda yansıtılan bilgilere dayanarak;

2. Beyannamede yer alan bilgiler ile vergi müfettişinde yer alan belgeler arasında tutarsızlık olması durumunda kapsamlı kontrol yapılması.

Vergi kaçakçılığı durumunda ağır cezalar uygulanır. Bu durumda, kanunu ihlal eden vergi mükellefinin çifte para cezasına ek olarak, vergi gecikmeleri için faiz ve yaptırımlar ayda% 0,75 veya yılda% 9 oranında uygulanır. Vergi sistemi, tüm vergi mükelleflerinin temeli olan devletin muhasebe sistemine dayanmaktadır. Küçük işletmeler

Vergi kültürü. Vergi tahsilatının temel faktörlerinden biri, ülkedeki vergi kültürü düzeyidir. Vergi kültürü, vergi yükümlülüklerinin ve vergi kaçakçılığının gönüllü olarak yerine getirilmesine karşı olumsuz bir kamuoyu oluşturulmasıdır. Ülkede vergi kültürünün bulunmadığı durumlarda, en iyi tasarlanmış yasalar, idari para cezaları ve yaptırımlar işe yaramayabilir. Yüksek vergi tahsilatının 1000 kişi başına çok sayıda vergi polisi ve vergi reklamı olan ülkelerde değil, vergi mükellefinin kamu borcu olarak kabul edildiği ülkelerde gözlenebileceği unutulmamalıdır.

Vergilerin ödenmesi için temel oluşturan koşullar aşağıdaki gibidir:

1. Nüfusun desteğine dayanan istikrarlı siyasi rejim; adil, profesyonel ve etkili insanlardan oluşan güvenilir ve sorumlu bir hükümet; devlet bütçesini kontrol eden ve etkin bir şekilde işleyen bir parlamento; Yani, liderlik değişikliğine rağmen, devlet adını suçlu skandallarla ve kamu parasının sorumsuzca harcanmasıyla karartmamalıdır.

2. Vergi mükelleflerinin eşitsizliğini ve bir vergi mükellefine diğerinin pahasına makul olmayan faydalar verilmesini önleyen açık ve istikrarlı vergi mevzuatı. Vergilerin teşviki ile birlikte, koşulsuz olarak bunlara uymak önemlidir.

³⁰ Budget. Budget of the United States Government. FY, 2003. Wash., 2002. p. 415.

Vergi yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi durumunda, yasa sadece vergi mükelleflerini cezalandırmakla kalmamalı, aynı zamanda sosyal statülerini de azaltmalıdır. Örneğin, seçilmiş ve sorumlu pozisyonlara atanmalarını önlemek için.

3. Politik gücün aktif ve aktif mekanizması. Seçmenlerin güvenini haklı göstermeyen bir hükümetin yerine muhalefet getirildiğinde, iğrenç yetkililer görevden alınır, ihlaller soruşturulur ve hükümet yeniden düzenlenir.

4. Gölge ekonomisinin, suç işinin, kötüye kullanımın, devlet mülkiyetinin, yağmanın ve sermayenin yağmalanması. Bu dezavantajlar mevcut olduğunda ve hükümet onlara hitap etmediğinde, sıradan vatandaşlar veya büyük girişimcilerin meşru bir sorusu vardır: Birçoğu vergileri düzgün ödemiyorsa ve bütçe parası dürüst ve naif vergi mükelleflerinden yasadışı olarak çalınıyorsa neden vergileri düzgün bir şekilde ödemeliler. İyi bilindiği gibi, haydut örnekler özellikle kütle ölçeğinde bulaşıcıdır.

Bu şartlar yerine getirilirse, basit ve adil vergilendirme ilkelerine sahip, politik olarak aktif, deneyimli ve yolsuzluğa sahip bir hükümet halkın güvenini artıracaktır. Hükümet, paranın harcanması ve nüfusun bu harcamaları kabul etmesi durumunda koşulsuz olarak yükümlülüklerini yerine getirir ve vaat eder. Ülkede sağlıklı vatanseverlik ve dini etik yaygın olmakla birlikte, vergi kültürünün ortaya çıkması ve güçlenmesi doğaldır. Gelişmiş ülkelerdeki vergi tahsilatından bakıldığında, resim gerçek vergileme durumuna kıyasla sosyal ütopyaya daha yakındır.³¹

³¹ Budget. Budget of the United States Government. FY, 2003. Wash., 2002. p. 416

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ VE ONUN TEORİK ÇERÇEVEDE ANLAMI

2.1. ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Devletin kurulmasından sonra, hazinenin gelirlerinin artırılması toplumun ana hedefi haline geldi. Devletin tarihsel gelişim aşamalarında, doğal ücretlerden nakit ödemelere kadar hazineye çeşitli yöntemler uygulanmıştır. Sonuç olarak, devlet hazinesi zorunlu, münferit, bedava ödemeler-fayda için ödenen vergiler oluşturdu.

Bir vergi türü olarak Özel tüketim vergisi oluşum tarihi çok eskidir. Eski zamanlardan Özel tüketim vergisinin uygulanması, mali etkinliği ve toplama kolaylığı ile ilişkilendirilmiştir. Vergiler hariç, tüketim vergisi en eski vergi türüdür.

2.1.1. Özel Tüketim Vergisinin Tanımı

M.Ö. İkinci binyılın başında, eski Mısır'da bira vergilendirildi. Antik Roma'da Özel tüketim vergisi,% 1-10 ciro oranında artırıldı. Ayrıca, köle ticareti için% 4'lük özel bir vergi ve köle'nin piyasaya sürülmesinin piyasa değerinin% 5'i olan bir defalık vergi vardı.³²

Orta çağlarda, genel olarak, hem Avrupa'da hem de Eski Doğu'da, kralların ve hükümdarların münhasır mülkü olan madencilik, ormanlar, tuz, balık vb. kaynakları kullanma hakkı. Belirli kişilerle bir süre taahhüt sözleşmeleri imzalandı ve bu kişi bir toplu ödeme yapmak zorunda kaldı. Ödenen tutar daha sonra üretilen hammadde veya ürünün maliyetine dahil edildi.

Klasik politik ekonominin kurucularından William Petty'nin çalışmaları, Özel tüketim vergisinin özelliklerini belirleme konusunda dikkat çekicidir. U. Petty,

³² Şamilli A. "Azerbaycan Vergi Sisteminin Analizi Ve Türkiye'de Uygulanan Servet Vergilerinin Azerbaycan Vergi Sisteminde Uygulama Olanaklarının Değerlendirilmesi", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2017, s. 71

1662'de yayınlanan Vergi ve Görevler İncelemede Özel tüketim vergisine ayrı bir bölüm ayırdı. Ele alınması gereken üç konu grubunu ana hatlarıyla verir:³³

- Özel tüketim vergisinin atanması ve toplanması mekanizması;
- Özel tüketim vergisinin dış ticarete uygulanması;
- Tüketim vergisini belirleyen faktörler.

U.Petty, her ürünün tüketime hazır olduğunda vergilendirilmesi gerektiğini kaydeder.³⁴ Örneğin, tahıl ekmeğe, yünü hazır giysilere dönüşene kadar vergilendirilmemelidir. Bu durumda, yün iplikten iğneye kadar giyim üretiminde kullanılan tüm hammaddelerin maliyeti dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte, bu muhasebe çok fazla iş gerektirdiğinden, üzerinde özel bir damga bulunan ve böylece kolayca kaydedilebilen malların bir listesini derlemek gerekir.

İhracat mallarına uygulanan özel tüketim vergisi veya ithal edilen mallara uygulanan özel tüketim vergisi konularında Petty, ülke içinde doğal olarak tüketilmedikleri için eski verginin tüketim vergisine tabi olmaması gerektiğini söyledi. Bunun yerine, yurt dışından ithal edilen mallar ithalatçı ülkede tüketim vergisine tabi değilse, ülke içinde tüketildiğinde tüketim vergisine tabi olmalıdırlar. Böylece, tükettiğimiz şey yalnızca bir kez tüketim vergisine tabi olacaktır. Eğer kıymetli metaller ihraç edilen mallar yerine ülkeye ithal edilirse, bu metalden para basarsa, tüketim vergisine tabi olmamalıdır, çünkü para tüketim konusu diğer mallarla değiş tokuş edilecektir. Takı bu metalden yapılmışsa, tüketim vergisine tabi olmalıdırlar, çünkü bu şekilde değerli metal tüketilir.

Özel tüketim vergisine yönelik tutumun belirsiz olduğunu fark eden U. Petty, stopajlarını gerektiren üç ana faktöre dikkat çekiyor. Birincisi, adalet herkesin gerçek tüketimine göre vergi ödemesini gerektirir. İkincisi, eğer bu vergi düzenli olarak alınır, halkı zenginleştirmenin tek yolu olan kemer sıkma işlemini teşvik eder. Üçüncüsü, hiç kimse aynı mallara bir kereden fazla tüketim vergisi ödemez, çünkü vergilendirme her zaman ülkenin zenginliği ve gelişimi hakkında bilgi sahibi olmanıza izin verir.

³³ Erdem M. Şenyüz D., ve Tathoğlu İ. "Kamu Maliyesi", Ekin Yayınları, Bursa. 2016, s. 82

³⁴ Michael H. "Public Sector Economics for Developing Countries". Monreal, 2001, p.35

Bu bağlamda, Shari Louis Montesquieu'nun çalışması da ilgi çekicidir. 1748'de yayınlanan "Yasaların Ruhü Üzerine" adlı çalışmasında "tüketim" teriminin bulunmamasına rağmen, dolaylı vergilerden yeterince bahsedilmektedir.³⁵ Ona göre, aslında alıcılar tarafından ödenen ancak satıcılardan toplanan bu vergi, satıcının alıcıdan aldığı borçtur. Bu nedenle, tüccar devletin borçlu ve diğer tüm kişilerin alacaklısıdır. Gelecekte alıcı tarafından kendisine ödenecek vergiyi peşin öder.

Tüketim vergisinin kasıtlı olarak tanıtımı Fransa'da başlamıştır. 1345'te Valua hanedanının ilk kralı Philip VI, tuz, şarap ve votka için vergi uyguladı. Fransız dilinden alınan "tüketim" kelimesinin "kesim" anlamına geldiği unutulmamalıdır. Daha sonra diğer dillerde kullanıldı ve dolaylı tüketim vergisi anlamında Hollandaca dilinde "excijis" ve ortaçağ Latince'de "accTsa vergisi" olarak kullanılan uluslararası bir terim haline geldi.

Azərbaycan'a dolaylı vergilerin getirilmesi yirminci yüzyılın başlarında başladı. Dolaylı vergilerin neredeyse yarısı gümrük vergileri ve vergilerdi. Dolaylı vergiler (veya Özel tüketim vergisi) esas olarak emtia fiyatlarına uygulanmıştır.³⁶

20. yüzyılın başında, Uzeyir bey Hajibeyov (1907), Rusya ve Batı Avrupa halklarının dillerinden ödünç alınan ve bilimsel dolaşımında kullanılan, ancak dağınık olan tüm terimleri bir sözlükte derleyen ilk kişi oldu. Bu sözlükte "tüketim", "yerli ürünler ve ihtiyaçlar üzerine Alman vergisi" olarak sunulmaktadır.³⁷

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, bağımsız Azərbaycan Cumhuriyeti, 2000 yılında Azərbaycan Cumhuriyeti Vergi Kanunu'nun kabul edilmesine kadar yürürlükte olan Tüketim Vergileri Kanunu'nu kabul etti. Tüketim vergileri, 1 Ocak 2001'de yürürlüğe giren ve Azərbaycan Cumhuriyeti'nde yürürlükte bulunan Vergi Kanunu'nda yer alan vergilerden biridir.³⁸

³⁵ Yadgarov Y. S. "İktisadi Düşünce Tarihi". Ders Kitabı, Moskova, 2000. s.52

³⁶ Altyev İ., Səmədov S. "Vergi işi - Tarixdən", "Avropa" Neşriyatı, Bakı, 2014, səh.53-54.

³⁷ Memmedov F.E., Musayev A.F., Sadıqov M.M., Kelbiyev Y.A ve Rzayev Z.H. "Vergiler ve Vergitutma derslik", Bakü. 2010, s.96

³⁸ Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsi, Bakı, 2015, s.189-197.

2.1.1.1. Özel Tüketim Vergisinin Özellikleri

Günümüzde tüketim vergileri tüm piyasa ekonomilerinde uygulanmaktadır. Özel tüketim vergisine edilebilir mallar hemen hemen hepsinin karakteristik bir özelliğine sahiptir: bu tür mallara olan talep gelir seviyesinden daha az esneklerdir.

Bu vergi sınırlı sayıda ürün için geçerlidir ve ikili bir rol oynar. Birincisi, devlet bütçesi için ana gelir kaynaklarından biridir ve ikincisi, esas olarak sosyal açıdan zararlı olan "Özel tüketim vergisine edilebilir" malların tüketimini sınırlamak ve malların arz ve talebini düzenlemek için bir araçtır. Tüketim vergilerinin bütün ürünleri, alkollü içecekler, benzin ve yakıt gibi hava kirliliğine neden olan zararlı ürünlerin tüketimini azaltma üzerinde belirli bir etkisi vardır. Özel tüketim vergisi genellikle malların fiyatına dahil olan vergiler olarak tanımlanır. Bu tanımdaki anahtar nokta "vergi" kelimesidir. Özel tüketim vergisi de bir tür vergi olduğundan, aşağıdaki özelliklere sahiptir:³⁹

- mecburiyet;
- bireysellik;
- yeri doldurulamaz olmak.

Tüketim vergisinin zorunlu olması, mükellefinin devlete yasal bir yükümlülüğü olduğunu gösterir. Tüketim vergileri tek taraflı olarak belirlenir ve ödemelerinden kaçınma durumunda, zorunlu olarak bütçeden düşülür.

Zorunlu tüketim vergisi ana özelliklerinden biridir. Bu özellik, zorunlu tüketim vergisinin mevzuat biçiminde olduğu anlamına gelir. El koyma ve para cezaları gibi Özel tüketim vergisine edilebilir mülkün diğer zorunlu ele geçirme biçimlerinin bir dizi benzerliği vardır. Aralarındaki fark esas olarak nöbetlerin ölçüğünde ve sıklığında kendini gösterir. Ana ayırt edici özellik, tutulmanın amacıdır. Özel tüketim vergisi için bu hedef milli geliri yeniden dağıtmak olsa da, vergi dışı stopajda yabancılaşma genellikle olağandışıdır.

³⁹ Agun G. "Günümüzde Uygulanan Özel Tüketim Vergileri ve Kuramsal Bir Yaklaşım", Edirne Trakya Üniversitesi, Yayımlanmamış, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Teksir. 2000, s. 64

Vergi tahsilatının yasal olarak kurulması, Özel tüketim vergisinin belirlenmesinin devlet yasama yetkisine girdiği anlamına gelir. Belirli mallar üzerinde tüketim oranları belirleme hakkı icra makamlarına verilebilir.

Özel tüketim vergisinin bireysel ve minnettar olması, devletin vergi mükellefinin tüketim vergisini ödemekle yükümlü olmadığı anlamına gelir. Tüketim vergisinin bu özelliği, herhangi bir faaliyetin veya herhangi bir faaliyetin kullanımını için devlet kurumları tarafından tahsil edilen ücretten ayırt edilmesini sağlar.

Tüketim vergileri özel bir dolaylı vergi türüdür. Doğrudan vergilerden farklı olarak, tüketim vergileri, hem iç pazarda belirli isimlendirme ürünlerinin satışı hem de bu tür mallar devlet gümrük sınırını aştığında alınır. Bu bağlamda, tüketim vergisi iç pazarda toplandığında, iç vergi ve ikinci durumda - bir dış vergi olarak adlandırılabilir.

Dış ticaret cirosunda tüketim vergisi, gümrük vergileri ve katma değer vergisi dahil olmak üzere gümrük vergileri statüsüne sahiptir. Gümrük vergileri, örneğin vergilendirme nesnesi, yani malların gümrük değeri gibi tüketim ile birleştirilir. Tüketim vergileri ile gümrük vergileri arasındaki fark, emtia isimlendirmesi temelinde farklılaşma olmaması ve farklı ülkelerle ilgili olarak siyasi bir araç olarak kullanılmasının kabul edilemezliği⁴⁰ Ayrıca, gümrük vergilerinin tahsiline ilişkin kurallar gümrük mevzuatı normlarına göre belirlenirse, tüketim vergilerinin tahsiline ilişkin kurallar vergi mevzuatı kurallarına göre belirlenir.

Ekonomik açıdan, tüketim vergisi, vatandaşların belirli giderlerine uygulanan bir vergidir. Gümrük vergilerinde olduğu gibi, tüketim vergisi ile katma değer vergisi arasındaki fark, belirli mal türlerine uygulanmasıdır. İlk bakışta, tüketim vergisi ilkesi, katma değer vergisi ilkesine benzer.

Her iki ödeme türünün kapsamının tüketici mallarına düştüğü doğrudur, ancak bu tür vergiler nitelik ve faaliyet alanlarında farklılık gösterir. Böylece, katma değer vergisi ürünlerin çok büyük bir kısmını kapsamakta ve çoğu ürün, iş ve hizmet türünün alım satımına uygulanmaktadır. Tüketim vergileri sadece az sayıda ürüne uygulanır ve çoğunlukla tüketim için gerekli olmayan mallar üzerinden alınır.

⁴⁰ İbrahimova A. "Aksizler". İktisadiyyat, 2012. s. 73

Aynı zamanda, bir yandan, katma değer vergisi resmi olarak satıcıya yansıtılırsa, tüketim vergisi sadece belirli bir nüfus grubunun giderlerine dahil edilir ve birkaç mal grubu, bazı malların üretimi ve ithalatı için geçerlidir. Katma değer vergisi ve tüketim ilkelerinin benzerliğinden ve bunun sonucunda fiyat oluşumunun ana bileşenlerinden biri olduğundan, bunun yerine uzmanlar arasında "fiyat vergisi" adı verilen bir vergi getirme teklifi uzun zamandır tartışılmaktadır. Bu kombinasyonun aşağıdaki gibi ifade edilmesi önerilmektedir.⁴¹

$$FV=T + KDV,$$

FV - fiyat vergisi; A - tüketim vergisi; KDV - katma değer vergisi (veya satış vergisi).

Bu teklif üzerinde ortak bir paydaya gelmemenin ana nedeni, bazı ülkelerde katma değer vergisi yerine satış vergisinin uygulanmasıdır. Bu nedenle, yalnızca ABD, Kanada ve Japonya'da satış vergileri Özel tüketim vergisiyle birlikte uygulanır ve katma değer vergisi uygulanmaz.

Azerbaycan dahil diğer ülkelerde katma değer vergisi tüketim vergisi ile birlikte uygulanır ve satış vergisi uygulanmaz.

Pazar durumundan, ülkedeki ekonomik durumdan vb. Özel tüketim vergisine edilebilir malların listesi bağlı olarak değişebilir. Özel tüketim vergisine edilebilir malların isimlendirilmesinin genişletilmesi ve bu listeye hizmetlerin eklenmesi, tüketim ve katma değer vergisi arasındaki sınırı ortadan kaldıracaktır. Bu nedenle katma değer vergisine bazen evrensel tüketim denir.

Özel tüketim vergisinin, diğer vergiler, görevler ve vergiler gibi, devlet bütçesi için ana gelir kaynaklarından biri olduğu, yani bu vergi türünün, verginin klasik işlevlerinden biri olan bir mali işlevi yerine getirdiğine dikkat edilmelidir. Milli gelirin belirli bir kısmının yoksullar arasında yeniden dağıtılmasını sağlayan bu işlevdir. Kural olarak, bu veya bu verginin uygulanmasının ilk aşamasında, bu işleve daha fazla dikkat edilir.

Vergilerin düzenleyici işlevi çeşitli şekillerde kendini gösterir. Örneğin, bir tüketim vergisinin ekonomik etkisi bir girişimcinin gelirinin bir kısmının

⁴¹ Musayev A. "Aksizler Özel Tüketim Vergisi", Bakü. 2016, s.85

yabancılaşması olarak görülebilir. Şirket net kârını artırmaya çalıştıkça, yöneticisi, işletmenin yönünü mümkün olduğunca değiştirerek tüketim vergisinin etkisini azaltmaya çalışacaktır. Tüketim vergisinin işletmenin net kârı üzerindeki ekonomik etkisinin özü, teşebbüs tarafından alınan fon miktarını birkaç kez azaltmasıdır. Bu etki, fiyatları yükselterek veya maliyetleri azaltarak hafifletilebilir. İkincisi daha verimlidir, çünkü çoğu durumda maliyetlerin azalması kar miktarında daha büyük bir artışa yol açar. Böylece, tüketimin düzenleyici işlevi, girişimciyi üretim verimliliğini arttırmaya yönlendirmede kendini gösterir.⁴²

Özel tüketim vergisine edilebilir mallar için yüksek fiyatlar sadece üretilen malların miktarını değil, aynı zamanda tüketim hacmini de belirler. Tüketim vergileri ayrıca, sigara ve alkol gibi sosyal açıdan zararlı olan belirli ürün türlerinin tüketimini azaltmak amacıyla son tüketicileri etkilemek için bir araç olarak kullanılabilir.

Dış ticaretteki Özel tüketim vergisinin düzenleyici işlevi, iç ve dış malların iç pazarda rekabeti için eşit koşulların yaratılmasında yansıtılmaktadır. Bu durumda, katma değer vergisi ile birlikte Özel tüketim vergisine dengeleme sınır vergileri denir. Sınır vergisi, devletin gümrük sınırını geçerken malların stopajı anlamına gelir ve bu durumda alınan vergi oranı, yerel olarak üretilen mallara uygulanan vergi oranını (vergi dengeleme) aşmaz. Başka bir deyişle, ithal edilen mallar ithalatçı ülkede vergilendirme parametreleri açısından yerel analoglarla dengeleyen ulusal bir rejime sahiptir.

Vergileri dengelemek, korumacı adı verilen özel görevlerden ayırt edilmelidir. Bu görevler, ithalatçı ülke ekonomisinin çeşitli sektörlerinde önemli hasarı önlemek, maddi hasarı telafi etmek veya büyük ölçekli ithalat sonucunda ulusal üretimin zayıflamasını önlemek için uygulanır. Özel görev türleri, vergileri aşağıdaki açılardan dengelemekten farklıdır:⁴³

- sadece ithalat sırasında yakalandı;
- sınırlı bir süre için gözetim altında tutulması;
- Fiyatlar her tedarikçi için ayrı ayrı belirlenebilir.

⁴² Taylar Y. "Vergi Teorisi Açısından Özel Tüketim Vergileri Ve Türk Özel Tüketim Vergisi Uygulaması", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 12, Özel S., 2012, s.435-467

⁴³ Taylar Y. "Vergi Teorisi Açısından Özel Tüketim Vergileri Ve Türk Özel Tüketim Vergisi Uygulaması", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 12, Özel S., 2012, s.435-467

Statülerine göre, dengeleme vergileri, dış ticaretin devlet düzenlemesinde tarife dışı yöntemlerdir. Tarihsel olarak, ithalatçı tarafından malların gümrük düzenlemesinde katlanılan maliyetlerin geri ödenmesi temelinde oluşturulan bu önlemler, çoğu ülkenin finansal sisteminde özel bir yere sahiptir. Bu, devletin gümrük vergilerindeki düşüş eğiliminin bir sonucu olarak azaldığı için, bu önlemleri tazminat olarak kullanmasıyla açıklanmaktadır. Örneğin, Özel tüketim vergisi ve katma değer vergileri ekonomi politikası için etkili bir araç haline gelmiştir. Gümrük vergilerinin aksine, iç vergilerle aynı yasal düzenlemeye tabi değildirler, başvuruları ticaret anlaşmaları ve sözleşmeler tarafından düzenlenmez ve ulusal makamların yetkisindedir.

Doğal olarak, mal ithalatı üzerindeki tüketim vergisi, yabancı ve yerli mallar arasındaki rekabet koşullarını eşitlemektedir, ancak bu kendini başka şekillerde gösterebilir. Örneğin, ithalattaki tüketim vergisi düzeyi iç ve dış fiyatlar arasındaki farktan düşükse, mal ithal etme olasılığını artırır. İthalattaki tüketim vergisi düzeyi iç ve dış fiyatlar arasındaki farkı aşarsa, tam tersine, yurt dışı kesilebilir malların iç piyasaya ithalatını sınırlayacaktır. Bu tüketim fonksiyonuna uyarıcı fonksiyon denilebilir.

Tüketimin korumacı bir politika aracı olarak kullanılması uluslararası hukukun konusu da olabilir. Örneğin, Ekim 1947'de Cenevre'de imzalanan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) hükümleri, Özel tüketim vergisinin korumacı bir politika aracı olarak kullanılmasını yasaklamaktadır.⁴⁴ Bu, sözleşmenin taraflarından birinin topraklarından sözleşmenin başka bir ülke tarafının topraklarına ithal edilen malların, yerel olarak üretilen benzer mallar üzerindeki vergi oranından daha yüksek bir oranda vergilendirilemeyeceği anlamına gelir.

Tüketim vergisi, dengeleyici bir vergidir ve bir yandan gümrük vergileri grubuna, diğer yandan ülkede uygulanan vergi ve harçlar sistemine aittir. Özel tüketim vergisinin sözde sisteme dahil edilmesi, dış ticaretteki uygulamalarının özelliklerini dikkate almadan bunları sınıflandırmaya izin verir. Bunun ana nedenleri şunlardır:

⁴⁴ Evstigneev E., Viktorova N. "Vergilendirmenin temelleri ve vergi mevzuatı". St. Petersburg, 2003, s.96

- Kullanımın doğası gereği Özel tüketim vergisi geneldir, tahsil edilmesi sonucunda bütçeye ödenen fonlar hedeflenmez;
- tüketim vergisi dolaylı bir vergidir, çünkü yapılan mal, hizmet ve işin değerine ek olarak hareket eder;
- tüketim vergisi tutarı, vergi mükellefi tarafından bağımsız olarak hesaplanır;
- tüketim vergisi devlet bütçesine ödenir.

2.1.1.2. Özel Tüketim Vergisinin Uygulandığı Ürünler

Tüketim vergileri, piyasa ekonomisi modelini istikrarlı ve sürdürülebilir bir devlet bütçesi geliri kaynağı olarak seçen tüm ülkelerdeki az sayıdaki emtia grubuna uygulanmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Koduna göre, aşağıdaki mallar Özel tüketim vergisine edilebilir mal olarak sınıflandırılır:⁴⁵

- alkol, bira ve her türlü alkollü içecek içmek;
- tütün ürünleri;
- petrol ürünleri;
- binek otomobiller (özel işaret ve ekipmanlarla donatılmış özel amaçlı araçlar hariç);
- rekreasyon veya spor için yatlar ve bu amaca yönelik diğer yüzen araçlar;
- ithal platin, altın, mücevher ve diğer ev ürünleri, işlenmiş, derecelendirilmiş, çerçevelenmiş ve sertleştirilmiş elmaslar.

Bu anlamda ekonomik kalkınma üzerinde vergi olarak çok az etkisi vardır, yani aslında ekonominin düzenlenmesi için çok önemli değildir. Ancak, tüketim vergisi, iç pazarın korunması, ekonomik güvenliğin korunması, özellikle ithalat-yürütme operasyonları için çok önemlidir. Bu anlamda, esnekliği sağlamak için Özel tüketim vergisine edilebilir malların listesi Vergi Kanunu'nda belirtilmiş olmasına rağmen, Azerbaycan Cumhuriyeti'ne ithal edilen Özel tüketim vergisine mallar (otomobiller, rekreasyon veya spor için yatlar ve bu amaç için diğer yüzen araçlar ile platin, altın, mücevher ve diğer ev ürünleri, işlenmiş, derecelendirilmiş,

⁴⁵ Azerbaycan Cumhuriyetinin Vergi Mecellesi, Bakü-Kanun. 2002, s.51

çerçevesinde ve sertleştirilmiş elmaslar hariç) tüketim vergisi oranlarını belirleme yetkisi Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından belirlenir.

Bazı ülkelerde, Özel tüketim vergisi araçlara yolların kullanımı için ödeme olarak, bazı ülkelerde ise mücevher ve antikalar için ödenir. İngiltere'de Özel tüketim vergisi havaalanları, kampçılık, binicilik yarış pistleri, tiyatrolar, ulusal konser salonları, ulusal basın merkezleri, ulusal spor sahaları, ulusal kültürel tesisler, hava yolculuğu, 500 avroluk kano için özel lisanslar şeklinde toplanıyor. Restoran hizmetleri için ilk kez lisans maliyeti 3805 avro, mevcut lisansın yenilenmesi 500 avro.⁴⁶

Bazı ülkelerde, tüketim vergisine tabi malların sayısı ve aralığı çok geniştir.

Örneğin, Pakistan ve Hindistan'da tüketim vergilerinin kapsamı büyüktür, çünkü satış vergisinin aksine, tüketim gelirleri merkezi bütçeye ödenir ve ana gelir kaynaklarından biridir. Çok çeşitli Özel tüketim vergisinebilir mal uygulayan gelişmiş ülkeler arasında Danimarka ve Japonya bulunmaktadır.

Tüketim vergilerinin çoğu alkollü içeceklere uygulanan Özel tüketim vergisine aittir. Birim ürün başına miktarı, kural olarak, içeceğin saf alkol seviyesine bağlıdır. Bununla birlikte, çoğu ülkede, bira, şarap gibi belirli alkollü içecekler, indirimli veya sıfır tüketim vergisine tabidir. Örneğin Almanya'da biranın tüketim vergisi miktarı içerdiği alkol miktarına bağlıdır. Ayrıca, yılda 200.000 galon (1 galon = 4.5 litre) bira üreten işletmeler, indirimli tüketim vergisi ödeyebilir. Buradaki ana hedef, yerel ve her şeyden önce toptan üreticileri korumak, alkollü içeceklerin vergilendirilmesindeki ilerleme seviyesini arttırmaktır. Bu içeceklerde düşük alkol içeriği nedeniyle, insan vücuduna çok zararlı olmadıkları da dikkate alınır.

Alkollü içecekler üzerindeki tüketim vergilerinden elde edilen ana gelir kaynağı, etil alkol ve alkol içeren ürünler üzerindeki Özel tüketim vergisidir. Hem yurt içinde üretilen hem de ithal edilen etil alkol üzerindeki tüketim vergileri, vergi otoritelerini hammadde olarak etil alkol kullanan tüm alkollü içecek üreticilerini kontrol etme yükümlülüğünden kurtararak bütçe kayıplarını önemli ölçüde azaltır.

⁴⁶ Arslan A. "Türk Vergi Sisteminde Dolaysız Vergilerden Dolaylı Vergilere Geçişin Ekonomik Yansımalarının Analizi", TC Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa. 2011, s.37

Hemen hemen tüm ülkelerde, alkol tüketim vergisi üreticileri veya ithalatçıları tarafından ödenmektedir. Bazı ülkelerde (Almanya, Rusya) ilaçların, kozmetiklerin, yiyeceklerin (içecekler hariç), aromatik esansların, sirkelerin hazırlanması için alkol sağlanması tüketim vergisine tabi değildir.

Bazı ülkelerde, küçük alkollü içecek üreticilerini korumak için vergilendirilemeyen minimum alkol uygulanır.

Örneğin, Almanya'da yılda kişisel tüketim için evde üretilen 2 galon bira tüketim vergisine tabi değildir.

Tüm tütün ürünleri arasında sigaralar daha büyük mali öneme sahiptir. Tütün ürünleri üzerindeki Özel tüketim vergisinin neredeyse yüzde 90'ı sigaraya düşmektedir. Diğer tütün ürünleri türleri için farklılaştırılmış oranlar uygulanır. Puro ve tütüne uygulanan oranlar daha yüksektir. Bu durumda, iki ana hedef vardır. Birincisi, puro ve tütün genellikle daha varlıklı insanlar tarafından kullanılır ve ikincisi, kullanımları vücuda diğer tütün ürünlerinden daha zararlıdır.⁴⁷

Almanya'da tütün ürünleri üzerindeki Özel tüketim vergisi, genellikle vergilerin ödenmesi yerine özel tüketim damgaları kullanılarak toplanmaktadır. Böylece kutulara yapıştırılmış özel tüketim damgalarına ilgili tüketim miktarı verilmiştir. Almanya'da tütün üreticileri ve ithalatçıları Bunde şehrinde bu özel damgaları alıyor. Tütün ürünleri üzerindeki tüketim vergileri Federal Gümrük İdaresi tarafından tahsil edilir ve federal bütçeye ödenir. Bu tür mallar üzerindeki tüketim vergileri, mineral yakıt Özel tüketim vergisinden sonra en karlı tüketim vergisidir.

Özel tüketim vergisinin ödenmesi, tütün ürünleri "vergi ambarı" rejimini terk ettiğinde yapılır, böylece bu ürünler benzer bir rejime girmez veya "vergi deposu" sahibi tarafından ihraç edilir.⁴⁸

Ürün, resmi tütün ürünleri üreticisi olarak kayıtlı olmayan bir üretici tarafından üretiliyorsa, ödeme doğrudan üretici tarafından yapılır. Bu durumda, her iki oran da kullanılır, yani perakende fiyat, faiz ve belirli bir sigara miktarı. Verginin hesaplanması, bir sigaranın perakende fiyatına veya üretici veya ithalatçı tarafından

⁴⁷ Oral H. "Avrupa Birliğinde Özel Tüketim Vergilerinin Uyumlaştırılması Ve Türkiye, T.C. Ankara Üniversitesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara. 2006, s.41

⁴⁸ Oral H. "Avrupa Birliğinde Özel Tüketim Vergilerinin Uyumlaştırılması Ve Türkiye, T.C. Ankara Üniversitesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara. 2006, s.42

belirlenen bir kilogram tütün fiyatına dayanmaktadır. Bu fiyatın benzer bir ürünün perakende fiyatından daha düşük olmaması gerektiğine dikkat edilmelidir. Tütün ürünlerinin imalatçı veya ithalatçı tarafından belirtilen fiyattan daha yüksek bir fiyata satılması yasaktır.

Perakendeciler için toptan indirim miktarı yasalarla düzenlenmemiştir, ancak perakende indirim miktarı tütün ürünlerinin fiyatının% 3'ü olarak belirlenmiştir. İflas ve perakende fiyatlarında genel bir düşüş gibi bazı durumlarda, devlet kurumlarının izniyle tütün ürünlerinin perakende fiyatlarının düşürülmesi mümkündür. Yukarıdaki durumlar dışında, tütün ürünlerinin tüketim damgalarında belirtilen fiyatın altında veya üstünde satışı yasaktır.

Birleşik Krallık'ta, tüketim vergisi ödeme yükümlülüğü, eksiz mallar ülkenin gümrük sınırını aştığında veya tütün ürünleri üretiminin son aşamasına ulaştığında, yani tüketime hazır olduğunda ortaya çıkar. Tüketim vergisi, ürün tescilli üretim yerinden ayrıldığında, depodan yüklendiğinde veya ülkeye ithal edildiğinde hesaplanır. Tüketim vergisi, tütün ürünleri üreticisi veya ithalatçısı tarafından ödenir.

İngiltere'de karma bir tüketim oranı kullanılır: hem perakende fiyatının bir yüzdesi olarak tanımlanan ad valorem oranı hem de bin sigara yüzdesi olarak belirlenen belirli oran. Sigara 9 cm'den uzunsa, tüketim vergisinin belirli bir kısmı iki katına çıkar. Tütünden katran seviyesi belirlenen normu aşsa bile, spesifik kısım artar. Tüketim oranı Maliye Bakanlığı tarafından yılda yüzde 10'dan fazla olmayan bir oranda değiştirilebilir.⁴⁹

Tüm vergiler ve ücretler dikkate alınarak üretici veya ithalatçı tarafından belirlenen perakende satış fiyatı, tüketim vergisinin vergi matrahını oluşturur. Teklif edilen fiyat tatmin edici değilse, vergi benzer ürünler için en yüksek perakende fiyatı esas alınarak hesaplanır.

Satışlar devlet kurumları tarafından kontrol edilmektedir. Belgede, malların tüketim vergisi miktarını aşan bir fiyatla satıldığı belirlenirse, vergi satıcıya yansıtılır.

⁴⁹ Altıok S. "Avrupa Birliği İle İlişkiler Çerçevesinde Özel Tüketim Vergisi Uygulaması Ve Türkiye Örneği", TC Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta. 2007, s.84

Fransa'da tütün ürünlerine ilişkin tüketim vergileri aşağıdaki sıraya göre artırılmaktadır. Vergi, Avrupa Birliği topraklarındaki tütün ürünlerinin hareketi ile ilgili olarak şu şekilde ödenmektedir:⁵⁰

a) Fransa'da tütün ürünleri satıldığında, vergi ürünü satan kişi tarafından ödenir;

b) yerel vergi dairelerinin ödeme miktarında bir azalma belirlemesi durumunda;

(c) tütün ürünleri satıldığı Avrupa Birliği ülkesinden ithal edildiğinde, vergi alıcı ve satıcının temsilcisi tarafından ödenecektir;

d) vergi, daha sonra satış için depoda paketlenmiş tütün ürünleri için depo sahibi tarafından ödenir;

e) Fransa'da üretilen veya Avrupa Birliği dışındaki bir ülkeye ihraç edilen tütün ürünleri söz konusu olduğunda, vergi, tütün ürünleri tedarikçisi olarak resmi olarak kayıtlı bir kişi tarafından ödenecektir.

Tütün ürünlerine uygulanan tüketim vergisi oranları ad valorem ve belirli kısımlardan oluşmaktadır. Aynı zamanda, en yüksek fiyat talebi olan gruba ait sigaralar için ödenecek toplam tüketim vergisi tutarı, perakende satış fiyatına uygulanan genel oran kullanılarak belirlenmektedir. Tüketim vergisi miktarı, tütün ürünlerinin perakende fiyatları devlet kurumları tarafından önceden belirlendiği için bilinmektedir.

Daha sonra, diğer sigara türlerine ve diğer tütün ürünlerine Özel tüketim vergisi uygulamak için tüketim oranı spesifik ve ad valorem parçalara ayrılır. Belirli bir kısmın hesaplanması, en yüksek fiyat talebine sahip olan gruba ait sigaralardan belirli bir fiyata ödenen vergiler temelinde gerçekleştirilir. Bu tutar, bu tür sigaralar için ödenen toplam verginin% 5'idir (Özel tüketim vergisi, katma değer vergisi ve endüstriyel olarak üretilen tütün ürünlerine uygulanan vergiler dahil). Tüketim vergisinin oransal kısmı, ödenen toplam tüketim miktarı ile tüketim vergisinin belirli

⁵⁰ Can, E. "Özel Tüketim Vergisi ve Ekonomik etkileri (Avrupa Birliği Ülkelerindeki Uygulama Ve Türkiye Örneği", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2003, s.46

bir kısmı arasındaki tüm vergiler dahil perakende fiyatına olan farkın oranı olarak alınır.

Tüm vergiler dahil olmak üzere tütün ürünlerinin perakende fiyatı vergi matrahı olarak kabul edilir. Perakende satış fiyatları tütün üreticileri ve tedarikçileri tarafından ortaklaşa belirlenir ve bu bilgilerin resmi yayınlarda özetlenmesinden ve yayınlanmasından sorumlu devlet kurumlarına iletilir.

Satıcılara sunulan toptan satış indirimlerinin toplam tutarı, tütün ürünlerinin perakende satış fiyatının% 8'ini geçmemelidir. Satışlar devlet kurumları tarafından kontrol edilmektedir. Bir tütün ürününün, tüketim vergisinin hesaplandığı ve belgeye uygun olarak ödendiği fiyattan daha yüksek bir fiyata satıldığı tespit edilirse, vergi o ürünün satıcısına yansıtılır.

Çoğu ülkede, tüketim vergilerinin yakıtlar ve madeni yağlar üzerindeki payı, yolların kullanımı için diğer zorunlu ödemelerin yanı sıra oldukça yüksektir. Bunun başlıca nedeni, yolların kullanımı, vergi matrahı ve bu alandaki idare kolaylığı için diğer zorunlu ödemelere kıyasla yakıtlara ve madeni yağlara olan talebin düşük fiyat esnekliğidir.⁵¹

Bununla birlikte, idarenin basitliğinin genellikle vergi gelirleri seviyesi üzerinde olumsuz bir etkisi olabilecek belirli bir oranın uygulanmasını gerektirdiğine dikkat edilmelidir. Ad valorem oranları uygulandığında bile, yani vergi miktarı yakıt ve madeni yağ fiyatının belirli bir yüzdesi olarak hesaplanır, net yakıt ve madeni yağ sübvansiyonları şeklinde olumsuz durumlar mümkündür. Bunun nedeni, bazı üreticiler için fiyatların piyasa fiyatının altında olması olabilir.

Yakıtların ve yağlama maddelerinin tüketim vergileri, karayollarının kullanımı için ödeme yapmanın yanı sıra, mali bir işlev de görür. Mali işlevleri açısından, yakıtlar ve yağlayıcılar üzerindeki Özel tüketim vergisinin uygulanmasının çekiciliği ve ayrıca yakıt ve yağlayıcıların tüketiminin fiyat esnekliği, bu vergiden GSYİH'ya olan gelir esnekliğinden daha azdır. Bu gerçek, gayri safi yurtiçi hasıla hacmini arttırırken, yakıtlar ve madeni yağlar üzerindeki tüketim vergilerinden gelirlerin artmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda, bazı gelişmekte olan

⁵¹ Çapar M. "Özel Tüketim Vergisi Ve Türkiye Uygulaması", Sayıştay Dergisi, Sayı: 52, Ocak-Mart 2004, s.125.

ülkelerde, vergi gelirleri farklı zamanlarda GSYİH'dan daha az esnek olmuştur. Bu, vergi yapısının ve fiyat oluşumunun özellikleri ile açıklanmaktadır.

Vergi gelirlerinin GSYİH cinsinden esnekliğini aşağıdaki bileşenlere ayırabiliriz:

- vergi gelirlerinin vergi matrahına göre esnekliği (vergi matrahının çıkartılabilir malların piyasa fiyatından farklı olduğu durumlarda);

- piyasa fiyatlarında yakıt ve madeni yağ tüketim hacminin vergi tabanının esnekliği;

- gayri safi yurtiçi hasılaya göre yakıt ve madeni yağ tüketiminin piyasa fiyatının esnekliği.

Vergi gelirlerinin tabana göre düşük esnekliği, örneğin, belirli oranların endekslenmemesinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilir. Enflasyon karşısında belirli oranlar uygulandığında, gerçek vergi miktarı azalır ve düzenli vergi endekslemesi gerektirir. Ad valorem oranlarının belirlenmesi, vergi matrahındaki değişikliklerden gerçek vergi tahsilat tutarının tarafsızlığını sağlar. Bu, gelişmekte olan ülkelerde vergi otoritelerinin vergi matrahının belirlenmesini her zaman mümkün olmamak gibi zorluklar yaratmaktadır.⁵²

Yönetimsel olarak düzenlenmiş fiyatlar sisteminin varlığında, vergi tabanının piyasa değerinden yakıt ve yağlayıcı tüketiminin esnekliği prensipte sıfırdır. Bu durumda, yakıt ve yağlayıcıların tüketim maliyetlerindeki artış, yakıt ve yağlayıcılara olan talebin artması veya azalması, standart tarafından belirlenen gerçek fiyatı ve temel olarak hesaplanan vergi tabanını etkilemez.

Piyasa fiyatlarının GSYİH'ye göre düşük esnekliği, yakıtlar ve yağlayıcılar daha verimli kullanıldığında, GSYİH arttığında, yakıtlar ve yağlayıcılar için piyasa fiyatları değişmediğinde ve güneş enerjisi gibi yeni yakıt türleri arttığında gözlenir. Bu, üretim teknolojisindeki değişikliklerden kaynaklandığı için, yakıtlar ve madeni yağlar üzerindeki tüketim vergisi yönetimden daha azdır.

⁵² Çapar M. "Özel Tüketim Vergisi Ve Türkiye Uygulaması", Sayıştay Dergisi, Sayı: 52, Ocak-Mart 2004, s.121-134.

Bu nedenle, yakıt ve madeni yağlardan tüketim gelirlerinin daha fazla esnekliğini sağlamak için, her şeyden önce, fiyatları idari olarak düzenlenmeli ve ikincisi, daha idari olarak daha karmaşık ve mali olarak daha verimli oranlar uygulanmalıdır.

Motorlu taşıtlarda benzin olarak kullanılan yakıt üzerindeki tüketim vergisi ülkeye göre farklılaşmaktadır. Yüksek oktanlı benzin kullanımının çevre üzerinde çok az olumsuz etkisi olduğundan, daha düşük oranlarda vergilendirilir. Örneğin, AB üye ülkelerinde, etilen benzine uygulanan vergi oranı, etile edilmemiş benzine göre ortalama yüzde 10 daha yüksektir.

Dizel yakıtın vergilendirilmesinin aşağıdaki iki nedenden dolayı kendine özgü özellikleri vardır:⁵³

- Bazı ülkelerde dizel yakıt, evsel ısıtma ve elektrik üretimi ile tarım ve kargo taşımacılığında kullanılmaktadır;

- Dizel yakıtın çevreye benzinden daha az olumsuz etkisi vardır ve aynı zamanda aracın aynı mesafeyi kat etmesi için daha düşük bir tüketim oranıyla karakterize edilir.

Bütün bunlar dizel yakıt tüketim vergisine özel bir yaklaşım gerektirir. Dizel yakıt üzerindeki tüketim vergisi oranı, kullanımının yukarıdaki özelliklerinden hangisinin daha önemli bir faktör olarak alındığına bağlı olarak, benzindeki tüketim vergisi oranından daha düşük veya daha yüksek olarak ayarlanır. Örneğin, dizel yakıt üzerindeki tüketim vergilerinin geçiş ücreti olarak kabul edildiği Birleşik Devletlerde, dizel yakıt üzerindeki tüketim vergisi oranı benzine göre daha yüksektir. Bu, aşağıdaki faktörlerle açıklanmaktadır:

- dizel yakıt kullanan kamyonların yol yüzeyi üzerinde binek araçlardan daha fazla etkisi vardır;

- Karayolları üzerinde benzer bir etkiye sahip olan yolun kilometresi başına daha az dizel yakıt kullanılır.

⁵³ Kelbiyev Y.A; Meherremov R.B ve Rzayev P.Q, “Yabancı Ülkelerin Vergi Sistemi” derslik, Bakü. 2011, s.109

Ayrıca, ABD tarımda dizel yakıt kullanımı konusunda önemli indirimler sunuyor. Bu durumda, dizel yakıt kullanımı ile ilgili belgeler sunulduğunda, miktar kredilendirilir ve bu da vergi borcunu azaltmak için çok çeşitli fırsatlar sunar.

Avrupa ve Japonya'da, dizel yakıtı uygulanan tüketim vergileri benzine göre önemli ölçüde düşüktür. Bu, yeniden dağıtım hususları ile açıklanmaktadır, yani popülasyonun daha varlıklı kısmının benzin kullandığı varsayılmaktadır.

Yakıtların ve madeni yağların vergiden muaf olarak çıkarılmasının çeşitli yasal ve yasadışı yolları genellikle ya yakıtların ve madeni yağların fiyatında bir azalma ya da yakıtlar ve madeni yağlarda daha düşük vergi oranları kullanılması ile ilişkilidir. Ayrıca, yakıt ve madeni yağ fiyatlarının önemli ölçüde düşük olduğu veya yakıt ve madeni yağların üretimi ve satışı üzerindeki kontrolün zayıf olduğu ülkelerden ve bölgelerden yakıt ve madeni yağ kaçakçılığı gibi yasaların ciddi şekilde ihlal edilmesi de mümkündür. Bununla birlikte, her ülkedeki sınırlı sayıda yakıt ve yağlayıcı üreticisinin yanı sıra satışları için özel ekipman (örneğin yakıt ikmali) kurma ihtiyacı nedeniyle, yakıt ve yağlayıcıların satışını kontrol etme yeteneği diğer mallara göre daha yüksektir.

2.1.2. Özel Tüketim Vergisine İlişkin Temel Kavramlar

Vergi idaresi en geniş anlamda vergilendirme sürecinin yetkili devlet makamları tarafından yönetilmesi anlamına gelir.

Vergi idaresinin ana unsurları aşağıdaki gibidir.⁵⁴

- vergi mükelleflerinin vergi mevzuatına uyumu kontrol etmek;
- vergi makamları tarafından vergi makamlarının şartlarına uyulması ve uygulanması üzerinde kontrol;
- kontrol faaliyetlerinin örgütsel, metodolojik ve analitik desteği.

2.1.2.1. ÖTV Mükellefiyeti

Vergi idaresinin temel amacı, vergi mekanizmasının ve vergi otoriteleri sisteminin daha verimli çalışmasını sağlamaktır. Yukarıdakilere dayanarak, vergiler

⁵⁴ İliaz N. "Avrupa Birliği'nde Özel Tüketim Vergisi Uyumlaştırması Ve Türkiye", T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. 2006, s.85

vergi idaresinin konusu olarak, vergi mükellefleri, vergi acenteleri ve kurumlar da nesne olarak belirtilebilir.

Yukarıdakilerden, tüketim vergisinin uygulanmasının konunun tanımını, nesnesini, vergilendirme biçimini, Özel tüketim vergisinin hesaplama ve ödeme kurallarını, Özel tüketim vergisi üzerinde kontrol mekanizmasını içeren bir süreç olduğu sonucuna varılabilir.

Özel tüketim vergisi ödeyicileri, kural olarak, aşağıdaki kişilerdir:⁵⁵

- ülkede Özel tüketim vergisine edilebilir mal üretimi yapan tüm tüzel kişiler ve kişiler;

- müşteri tarafından gönderilen hammaddelerden ülkede Özel tüketim vergisine edilebilir mal üretimi yapan tüm yükleniciler, tüzel kişiler ve kişiler;

- ülkede Özel tüketim vergisine edilebilir malların ithalatını yapan tüm tüzel kişiler ve kişiler;

- Doğrudan ülke dışında veya bir yüklenici aracılığıyla Özel tüketim vergisine mal üreten ve üretim yerinde vergi mükellefi olarak kayıtlı olmayanlar tüketim vergisi ödeyenleridir.

Özel tüketim vergisinin vergilendirilmesi nesnesinin belirlenmesi, konunun Özel tüketim vergisi ödeme yükümlülüğünü belirleyen yasal bir gerçektir. Genellikle, aşağıdaki mevzuat tüketim vergisinin konusudur:

- mamul mallar için - ülke topraklarında üretilen kesilebilir malların üretim binasının sınırlarının ötesinde serbest bırakılması (burada üretim binası depolar, yardımcı depo alanları ve üretim alanında bulunan diğer benzer binalar anlamına gelir);

- ithal mallar için - eksiz malların ülkenin gümrük servisinin kontrolünden çıkarılması;

- iade edilen kesilebilir malların üreme binasının sınırlarının ötesinde serbest bırakılması.

⁵⁵ Tarasov V.F., Vladyka M.V., Saprykin T.V., Semykin L.N. "Vergiler ve vergilendirme". Moskova, 2012, s.76

Özel tüketim vergisi nesnelere listesi ülkeden ülkeye değişir. Örneğin Kanada'da, Özel tüketim vergisi federal ve eyalet düzeylerinde farklı şekilde uygulanır. Tüketim vergisi matrahına tütün ürünleri, benzin, alkollü içecekler ve araba klimaları dahildir. Kanada'da, tüketim vergisi her arabada mevcut olan birim klima başına 100 \$ 'dır. Kanada'da tütün ve alkole uygulanan tüketim vergisi oranı dünyada en yüksektir. Kanada'daki bazı literatürlerde, Özel tüketim vergisine günah vergisi de denir, çünkü bu tür ürünlerin kullanımı insan sağlığına zarar vererek sağlık maliyetlerini arttırır.⁵⁶

Amerika Birleşik Devletleri'nde benzin, dizel yakıt, likörler, votka, tütün ürünleri, uçak biletleri, araba lastikleri ve kamyonlar tüketim vergisine tabidir. Yasadışı uyuşturucular ayrıca bazı ABD eyaletlerinde tüketim vergisine tabidir. Bu, ilaçların yayılması ile mücadele için bir önlem olarak kullanılır. İlgili Kansas resmi web sitesinde bir not bile var: “Yasadışı esrar ve kontrollü ilaç alımları bu işlemleri vergilerden muaf tutmuyor. Uyuşturucu satıcıları, uyuşturucu satışı yasalarına uygun olarak tüketim damgaları almalıdır. Eyaletin yerel yasalarına göre, bu bayiler isimsiz kalır ve diğer devlet kurumlarına bildirilmez.

Birçok ülkede tüketim vergileri yolların kullanımına uygulanır ve bazı ülkelerde mücevher ve antikalar tüketim vergisine tabi olan mallar listesinde yer alır. Tüketim vergilerinin belirli mallara, ürünlere ve hatta faaliyetlere uygulandığı ülkeler vardır. Örneğin, belirli ürünler üzerindeki Özel tüketim vergisi, farklı zamanlarda, belirli bir ürün türü için ayrı bir vergi sağlayan ayrı yasalarla düzenlenir. Bu tür ürünler ve ürünler arasında tuz, kağıt, kahve bulunur. Bu arada, tuz II. Yüzyılda vergilendirildi. Genel olarak, bu ürünler için tüketim vergilerinin uygulanması, nadir olması ve hükümet için ek bir gelir kaynağı olarak vergilendirilen yüksek maliyetlerinden kaynaklanmaktadır.

İngiltere'de kumar için özel izinler (lisanslar) tüketim vergisine tabidir. Vergilendirme tarihinde, kumar oynamaya damga vergisi uygulama uygulaması uzun zamandır bilinmektedir: Her kumar kartı kutusuna resmi bir arma ile özel bir damga damgalanmıştır, bu da uygun ücretin ödendiğini gösterir. Kural olarak, kumar istisnasıydı, ancak arma ücreti esas olarak belgelere uygulandı.

⁵⁶ Samuel J. “A Dictionary of the English Language”, Ninth Ed. (London, 1805), Vol.2; retrieved Nov.3, 2009. p. 35

Aksizli malların geniş spektrini tətbiq edən inkişaf etmiş ölkələrdən Danimarka və Yaponiyayı qeyd etmək olar.

1991'den bu yana Azərbaycan'da piyasaya sürülən Özel tüketim vergisinə edilebilir malların listesi temel olarak bazı tüketim mallarını içermektedir: mersin balığı ve somon havyarı dahil hassas balık ürünleri, günlük kullanım için porselen tabaklar, halı ve halı ürünleri, doğal kürk ve deri ürünleri (ayakkabılar hariç) , doğal deriden çocuk ayakkabıları, çocuk oyuncakları ve plastikten yapılmış ev eşyaları, ev buzdolapları, buzdolapları, parfüm ve kozmetik ürünleri, kristal ve renkli cam ürünleri, radyo ürünleri, araba lastikleri, alkolsüz içecekler (maden suyu hariç), polivinilklorür filmi, duvar kağıdı, gaz sobası, ev fan galip geldi. Vergi mevzuatının iyileştirilmesiyle birlikte, bu liste uluslararası standartlara uygun hale getirilmiş ve aşağıdakiler eksiz ürünlerle ilgilidir.⁵⁷

- alkol, bira ve her türlü alkollü içecek içmek;
- tütün ürünleri;
- petrol ürünleri;
- binek otomobiller (özel işaret ve ekipmanlarla donatılmış özel amaçlı araçlar hariç);
- dinlenme ya da spor için yatlar ve bu amaca yönelik diğer yüzen araçlar.

Dünya uygulamasında, tüketim vergisinin avantajı, alkollü içeceklerin vergilendirilmesi üzerindeki kontrol ile ilgilidir. Bu nedenle, etil alkol ve alkol içeren ürünler için ödenen Özel tüketim vergisi, bütçenin vergi gelirlerindeki ana tüketim gelirlerinin kaynağıdır ve vergi yetkilileri, hem yerli hem de ithal etil alkollü hammadde olarak kullanan tüm alkollü içecek üreticilerini kontrol etmektedir. sizi bunu yapma yükümlülüğünden kurtarır ve bütçe kayıplarını önemli ölçüde önler.

Ek olarak, her alkollü içecek birimi için tüketim vergisi miktarı, kural olarak, içecekteki saf alkol seviyesine bağlıdır. Çoğu ülkede, bazı alkollü içecekler - bira ve şarap - indirimli oranda veya "0" (sıfır) oranında tüketim vergisine tabidir. Buradaki ana hedef, yerel ve her şeyden önce küçük toptancı üreticilerini alkollü içeceklerin

⁵⁷ Emil M. S. "Bloomberg Təşəbbüsü Göstərilən Ölkələrdə Siqaretə görə Vergitutma: Siyasi məsələlərə ümumi nəzər və islahat təklifləri". 2009, s.6

vergilendirilmesinde ilerleme seviyesini artırmaktır. Bu içeceklerde düşük alkol içeriği nedeniyle, insan vücuduna çok zararlı olmadıkları da dikkate alınır. Bazen, uygulamada, vergilendirme nesnesiyle ilgili sürecin bir kısmı, faaliyetin hiçbir kısmı vergilendirilmez. Bu nedenle, vergilendirme konusundaki bu tür istisnalar, ilgili yasal veya normatif yasal düzenlemelerde ayrı ayrı belirlenir. Örneğin, aşağıdaki işlemler veya faaliyetler genellikle tüketim vergisine tabi değildir.⁵⁸

- üretim sürecinde Özel tüketim vergisine edilebilir malların işletme içerisindeki bir yapısal birimden vergi mükellefi olarak kayıtlı olmayan başka bir birime aktarılması.

Örneğin,

- konyak üretimi için bir dükkandan diğerine alkol transferi;
- el konulmuş kesilebilir malların ilk sunumu;
- gümrük ve vergi makamlarının kontrolü altında sahipsiz ve reddedilen devlet mülkiyeti olarak tanımlanan eksiz malların endüstriyel olarak işlenmesi veya imha edilmesi;
- İhracat gümrük rejimi kapsamında eksiziye edilebilir ürünlerin sağlanması.

Aynı zamanda, yalnızca aşağıdaki koşulları karşılayan ihracat işlemleri tüketim vergisine tabi değildir:

- ihraç edilen kesilebilir mallar sadece tüketim mükellefi tarafından veya tüketim mükellefi ile temsilci arasında usulüne uygun olarak imzalanmış bir anlaşma uyarınca bir temsilci tarafından ihraç edildiyse;

- Özel tüketim vergisinin ödenmesinden önce vergi dairesine bir banka teminatı verilirse: bu durumda, mükellef ihracat operasyonu ile ilgili belgeleri sunmazsa, tüketim vergisi banka tarafından ödenir ve ilgili belgeler geç teslim edilirse, ödeme yapan tarafın yerine banka tarafından ödenen tüketim miktarı iade edilebilir.

Yukarıda belirtilen işlemler, ödeyici bu kesilebilir malların alım ve satımına ilişkin ayrı kayıtlar tutmuşsa Özel tüketim vergisinden muaftır.

⁵⁸ Chernik D.G. et al. "Taxes and Taxation", Moscow, 2001. s.74

2.1.2.2. ÖTV Beyannamesi

Vergi mevzuatında belirtilen hallerde, bir vergi mükellefinin vergi makamlarına, ay sonundan sonraki bir sonraki ayın 20'sinden daha geç olmamak kaydıyla, raporlama dönemi (ay) boyunca vergilendirilebilir işlemleri gösteren bir beyan sunması gerekir.

Vergi mükellefi olan bir tüzel kişinin tasfiyesi veya tüzel kişi kurmadan girişimci faaliyette bulunan bir bireyin faaliyetinin sona ermesi halinde, tüketim vergisi beyannamesi, vergi mevzuatından daha geç olmamak kaydıyla 30 gün içinde vergi dairesine ibraz edilmelidir. Bu durumda vergi dönemi, raporlama döneminin başından vergi mükellefinin faaliyetinin sona erdiği tarihe kadar geçen süreyi kapsar.

Ayrıca, Vergi Kanununun 57.1 maddesi uyarınca, belirli bir süre içinde gerekçe gösterilmeksizin bir vergi raporu veya bu Kanunun 16.2 maddesinde belirtilen referansı sunmayan bir vergi mükellefine 40 manat tutarında bir mali yaptırım uygulanır.⁵⁹

Aynı zamanda, Vergi Kanununun 58.1 maddesine göre, rapor edilecek vergi miktarı rapor edilecek olan vergi miktarına göre azaltılırsa ve bütçeye uygulanan vergi miktarı bir rapor sunulmadan kaçınırsa,) Yüzde 50 tutarında mali yaptırım uygulanmaktadır.

“Tüketim Beyanı” ve deklarasyonun Ek 2 formu, Azerbaycan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı ile koordinasyon halinde Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Bakanı 30 Aralık 2005 tarihli F-363 sayılı Kararı ile onaylanmıştır. Deklarasyonun Ek 1'i 22 Ocak 2007 tarihli ve 0717040100029400 tarihli Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Bakanı'nın Emri ile onaylanmıştır. Ayrıca, 30 Aralık 2005 tarihli F-363 sayılı Karar, “Tüketim Beyanı”, “Tüketim Beyanına Ek” ve “Tüketim Beyanına Ek Ə 2” derleme kurallarını onaylamıştır. Aynı zamanda, "Tüketim Beyanı" nın yapısının aşağıdaki gibi olduğuna dikkat çekiyoruz:⁶⁰

Tüketim beyanı

Bölüm 1. Vergi mükellefi hakkında genel bilgiler.

⁵⁹ Azerbaycan Cumhuriyetinin Vergi Mecellesi, Bakü-Kanun. 2002, s.56

⁶⁰ Azerbaycan Cumhuriyetinin Vergi Mecellesi, Bakü-Kanun. 2002, s.59

Bölüm 2. Vergi hesaplama.

Hisse 1. Raporlama döneminde Özel tüketim vergisinin hesaplanması.

Hisse 2. Raporlama dönemi için cirodaki ofset Özel tüketim vergisinin hesaplanması.

Hisse 3. Raporlama dönemi için ödemeler.

2.1.2.3. ÖTV Tutarları ve Oranları

Tüketimi diğer vergiler ve tüketime uygulanan ücretlerden ayıran temel özellikler sınırlı kapsamından, yani belirli mallara veya mal gruplarına uygulanmasından ve eşdeğer olmamasından kaynaklanmaktadır. Birincisi Özel tüketim vergisi katma değer vergisi veya satış vergisi gibi geniş bir vergi tabanına sahip vergilerden ayırır, ikincisi onu kamu malları ve hizmetlerinin kullanımı için olası tüm ücretlerden ve ücretlerden (örneğin, mallar gümrük sınırını aştığında alınan ücretlerden) ayırır.

İşlevlerine bağlı olarak Özel tüketim vergisi esas olarak üç gruba ayrılır. Birinci grup, alkollü içecekler ve tütün ürünleri ile ilgili geleneksel Özel tüketim vergisi içermektedir. Bu Özel tüketim vergisinin uygulanması, vücuda ve mali amaçlara zararlı olduğu düşünülen ürünlerin tüketimini sınırlamayı amaçlamaktadır. İkinci grup, mali fonksiyona ek olarak olumsuz sonuçları düzeltmeye hizmet eden petrol ve petrol ürünleri üzerindeki Özel tüketim vergisi da içerir. Üçüncü grupta lüks mallar ve mücevherler üzerinde Özel tüketim vergisi yer alıyor. Bu tür tüketim vergileri, bu tür ürünlerin tüketicileri esas olarak nüfusun refah kesimi segmenti olduğu için gelirin yeniden dağıtımında rol oynar.⁶¹

Belirtildiği gibi, tüketim vergisi, alkol, tütün ve yakıt dahil olmak üzere sınırlı sayıda mal için geçerlidir. Bununla birlikte, bazı ülkelerde tüketim vergisi tabanı oldukça geniştir ve bu liste önemli sayıda ürün içermektedir. Örneğin, Hindistan ve Pakistan'da tüketim vergilerinin kapsamı büyüktür, çünkü satış vergisinin aksine tüketim vergileri ülkenin merkezi bütçesine aktarılır ve en önemli gelir

⁶¹ Saracoglu F., Ejder H. "Özel Tüketim Vergisinin Teorik Temelleri Avrupa Birliği Normları", s.1-24 http://www.gazi.edu.tr/web/fatihs_aracoglu/17.pdf (10.11.2020)

kaynaklarından biridir. Danimarka ve Japonya çok çeşitli Özel tüketim vergisi uygulayan gelişmiş ülkeler arasındadır.

Tüketim vergisi düzeyini belirlemek özel dikkat gerektiren konulardan biridir. Genel olarak, vergi oranının belirlenmesi, vergilerin belirlenmesinde kilit unsurlardan biri olarak kabul edilir. Dünya pratiğinde tüketim oranları üç ana biçimde uygulanır:

1. Advalor;
2. Özel;
3. Karışık.

Ad valorem Özel tüketim vergisi oranları, tüketim vergisinin, vergilendirme nesnesinin değerinin belirli bir yüzdesi içinde hesaplandığını gösterir. Örneğin, konyak üreticileri için tüketim oranı, üretilen konyak satış fiyatının yüzde 10'udur.

Tüketim vergisi tutarının ad valorem oranlarında hesaplanması aşağıdaki gibidir:⁶²

$$S = K \times A / m,$$

burada S- tüketim vergisi miktarıdır; K - vergilendirilebilir nesnenin değeri; A - Tüketim oranı (yüzde olarak).

Tüketim vergisinin vergi matrahını belirleme konusu özellikle ad valorem oranlarının uygulanmasında önemlidir. Bu durumda, diğer vergilerin tüketim vergisi matrahına dahil edilmesi hesaplanan Özel tüketim vergisi miktarında önemli bir değişikliğe yol açabilir. Kural olarak, sadece gümrük vergileri ve harçlar, bu oranın uygulandığı kesilebilir malların vergi matrahına dahil edilir. Bir ad valorem derecesi uygulamak için bir takım avantajlar vardır. Bu avantajlar şunları içerir: İlk olarak, ad valorem oranları enflasyon sırasında bütçeye nominal gelirleri otomatik olarak artırır. İkincisi, avukatlık oranları yardımıyla tüketim vergileri elde etmek daha kolaydır. Orantılı veya aşamalı tüketim oranları, pahalı malların satış fiyatındaki mutlak tüketim miktarının payını artırarak, nüfusun yüksek gelirli ve düşük gelirli kesimleri arasındaki geliri yeniden dağıtmak için kullanılabilir. Üçüncüsü, ad valorem

⁶² Serdyukov A.E., Vylkova E.S., Tarasovich A.L. "Vergiler ve vergilendirme". St. Petersburg, 2005, s.42

oranlarının uygulanması, tüketim vergisine tabi mal miktarının nicel olarak belirlenmesini gerektirmez. Bu, bazı durumlarda vergi kaçakçılığının önemli ölçüde önlenmesini sağlar. Savunuculuk oranlarının en büyük dezavantajı, artan veya düşen fiyatlara bağlı olmaları ve bu da daha düşük gelirlere yol açmalarıdır.

Belirli bir vergi oranı, her bir mal birimine para ile ifade edilen belirli bir vergi oranı uygulandığında kullanılır. Örneğin, üretim alanının dışında bırakılan her bir litre konyak için tüketim vergisi oranı 0,1 manattır. Belirli oranların uygulanmasıyla gelirlerin fiyat bağımlılığı ortadan kaldırılır. Bu oranların uygulanması, ithalat sırasında vergi kaçakçılığını önlemeye izin verir.⁶³ Bu nedenle, bazı ülkelerde ithalat operasyonlarını yürüten kişilerin, ödenecek tüketim vergisi miktarını azaltmak için malların değerini düşük bir fiyatla resmileştirdiği durumlar vardır. Belirli oranların uygulanması, bu tür durumların önlenmesine izin verir.

Belirli oranların uygulanmasıyla tüketim vergisi miktarı aşağıdaki formülle hesaplanır:⁶⁴

$$S = K \times A ,$$

burada S tüketim vergisi miktarıdır; K - vergilendirme nesnesinin nicel hacmi; A - Tüketim oranı (manat).

Örneğin. Şampanya üreticilerine uygulanan özel tüketim vergisi oranı, satılan ürünün litresi başına 2.5 manat olarak hesaplanır. Bu durumda, üretilen ve satılan 1000 litre şampanya üzerindeki tüketim vergisi miktarı 2500 manat (1000 litre x 2.5 manat = 2500 manat) olacaktır.

Belirli ve advalor derecelerinin uygulanmasının her birinin kendi avantajları ve dezavantajları vardır. Belirli dereceler ad valorem oranları üzerindeki üstünlüğünü gösteren ana faktörler şunlardır:

Birincisi, ad valorem oranlarının uygulanmasında birçok ürünün ve aynı ürünün markalarının fiyatları arasındaki büyük fark, düşük kaliteli türlere ve ürün markalarına ödenen vergi miktarının, yüksek kaliteli benzer mallara ödenen miktardan çok daha az olmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda, aynı tür malların

⁶³ Memmedov F.E., Musayev A.F., Sadıqov M.M., Kelbiyev Y.A., ve Rzayev Z.H, “Vergiler ve Vergitutma” Derslik, Bakü, 2010, s.52

⁶⁴ Serdyukov A.E., Vylkova E.S., Tarasovich A.L. “Vergiler ve vergilendirme”. St. Petersburg, 2005, s.45

fiyatları arttığında, elbette, düşük kaliteli mallar üzerindeki tüketim vergisi miktarı, aynı oranda yüksek kaliteli mallar üzerindeki tüketim vergisi miktarına kıyasla mutlak anlamda nispeten az artar. Bu durumda, toplam vergi gelirlerinde ucuz mallara uygulanan vergi miktarı azalır. Bu bağlamda, düşük kaliteli malların maliyeti genellikle daha ucuz olduğundan, tüketimindeki artış, düşük kaliteli mallar lehine tüketim yapısını değiştirir.

İkinci olarak, üretilen ürünlerin bir kısmı üretim sürecinin sonraki aşamalarına aktarılırsa, üretici Özel tüketim vergisi üzerindeki vergi borcunu önemli ölçüde azaltabilecektir. Örneğin, alkollü içecekler üzerindeki Özel tüketim vergisi ad valorem oranlarda uygulandığında, ambalajlarının üretim dışında yapılması gerçeği daha düşük bir ihraç fiyatına ve sonuç olarak tüketim vergisi miktarında bir azalmaya yol açar.

Üçüncüsü, belirli oranların uygulanması, malların kalitesini düşürmek ve çeşitliliğini azaltmak için teşvik oluşturmaz. Aynı zamanda, yeterince yüksek bir spesifik oranın daha ucuz malların ortadan kaldırılmasına yol açtığı ve ad valorem oranlarının buna yol açmayacağı belirtilmelidir.

Dördüncüsü, tüketim vergisinin amaçlarından birinin belirli malların tüketimini kısıtlamak olduğu göz önüne alındığında, belirli bir oranın uygulanması daha etkilidir çünkü tüketilen malların değeri yerine miktar için geçerlidir.

Beşinci olarak, belirli oranların uygulanması ithalat sırasında vergi kaçakçılığını önlemeye izin verir. Böylece, Özel tüketim vergisi ithal malların değerinden ad valorem oranında hesaplandığında, az miktarda vergi hesaplamak için fiyatlarını yapay olarak azaltmak mümkündür. Belirli oranların uygulanması, bu tür durumların önlenmesine izin verir.

Spesifik ve ad valorem oranları arasındaki seçim, ülkede Özel tüketim vergisine edilebilir ürünlerin üretilip üretilmemesine de bağlı olabilir. Örneğin, Fransa, Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerde, yerel üreticileri korumak amacıyla yerli ve ithal ürünlerin fiyatları arasındaki farkı artırmak için ad valorem oranları

uygulanmıştır. Danimarka, İrlanda ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde, çıkartılabilir malların üretiminin olmaması nedeniyle belirli oranlar tercih edilmektedir.⁶⁵

Enflasyonun olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için Avustralya, Danimarka ve Kanada gibi ülkeler özel tüketim oranlarını endekslemiştir. Bu uygulama daha sonra iptal edildi çünkü bazı zorluklara yol açtı. Ana zorluk, göstereyi seçmek ve indeksleme için zaman aralığını belirlemektir. Ayrıca, böyle bir metodoloji, devlet kurumlarının belirli ürünlerin vergilendirme seviyesini değiştirme faaliyetlerini sınırlandırmıştır. Çoğu ülkede, her iki tür tüketim oranı kullanılır. Bu, ad valorem uygulamasının artıları ve eksileri ile özel tüketim oranları arasında bir denge kurmamızı sağlar. Uygulamada, spesifik ve ad valorem oranları arasındaki denge, pazar koruması tarafından değil, ürün kalitesi, maliyetler veya gelirler gibi faktörlerle belirlenir.

Eksik piyasa koşullarında, işletmeler belirli veya ad valorem tüketim oranının uygulanmasına bağlı olarak fiyat artışlarına ve ürün kalitesindeki değişikliklere karşı farklı tutumlara sahip olabilirler. Örneğin, tekeli bir pazarda belirli bir oranda vergilendirme durumunda, marjinal maliyet sabit bir miktarda artarken, ad valorem oranında vergilendirme durumunda, vergi maliyeti orantılı olarak değişir. Marjinal gelirin bir ad valorem oranında vergilendirilmesi, üretilen Özel tüketim vergisine edilebilir malların fiyatının esnekliğini artırır ve aynı zamanda bu malların marjinal maliyetini aşan fiyatlarının artmasına izin vermez. Bir advalor oranı uygulandığında tüketici fiyatlarının belirli bir oranla karşılaştırıldığında nispeten düşük olduğu sonucuna varılabilir. Tekel durumunda, belirli bir oranın ad valorem oranıyla değiştirilmesi eksiz ürünler için daha düşük piyasa fiyatlarına, daha yüksek vergi gelirlerine ve tekel gelirlerine yol açabilir. derece uygulamasından kazanılır.

Vergi oranlarından herhangi birinin kullanılmasının, ülkede izlenen ekonomi politikasının bir tezahürü olduğuna dikkat edilmelidir. Yani tüketim oranları, ülkedeki ulusal üretimi ve halk sağlığını korumak için kullanılır.

Adından da anlaşılacağı gibi, karışık bir tüketim oranı uygulandığında, kesilebilir mallar aynı anda her iki oranda, yani spesifik ve ad valorem oranlarında tüketim vergisine tabidir. Uluslararası uygulamada, karışık oranlar esas olarak

⁶⁵ Yutkina T.Y. “Vergiler ve vergilendirme”. Moskova, 2002. s.63

sigaralar, filtrelenmiş veya filtrelenmemiş sigaralar üzerindeki özel tüketim vergisinin hesaplanmasında kullanılmaktadır. Harcama oranının uygulanmasıyla tüketim vergisinin hesaplanması aşağıdaki gibidir:⁶⁶

$$S - K \times Ag^O \times A^{100} f$$

burada S- tüketim vergisi miktarıdır; O- vergilendirme nesnesinin değere göre ifade edilmesi; K - vergilendirme nesnesinin nicel hacmi; Aj - özgül tüketim oranı (manatlarda); Ag - ad valorem tüketim oranı (yüzde olarak).

2.1.2.4. ÖTV İstisnası

Alkollü içecek ve tütün ürünleri, 20 gram altın, mücevher ve diğer ev ürünleri, vergi mevzuatı ile Azerbaycan Cumhuriyeti'ne kişisel tüketim için Azerbaycan Cumhuriyeti'ne ithal edilen, işlenmiş, sınıflandırılmış, çerçevenilmiş ve sertleştirilmiş 0.5 karat elmas ve araba ile Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarına giren kişilerin ithalatı Aracın deposundaki yakıt miktarını düzenler. Bu bağlamda, 3 litre alkol ve 600 sigara, 20 gram altın, mücevher ve diğer ev eşyalarının ithalatı, bir bireyin kişisel tüketimi için 0,5 karatlık elmasın işlenmesi, sınıflandırılması, çerçevenilmesi ve sertleştirilmesi ve Azerbaycan Cumhuriyeti'ne otomobil ithalatı Aracın teknik pasaportu tarafından sağlanan depodaki yakıt tüketim vergisinden muaftır.

2.2. ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNİN ALINMA NEDENLERİ

Tüketim vergileri, tüketici vergileri oldukları için eksiz malların fiyatına eklendiği için fiyatı artırır. Hammaddeler üzerindeki tüketim vergileri, özellikle Özel tüketim vergisine edilebilir ürünlerin üretimi için, çarpan etkisi yaratarak üreticiler için uygun olmayan daha yüksek fiyatlara yol açar. Bu nedenle, tüketim vergisine tabi olan hemen hemen tüm ülkelerde, tüketim malları (hammadde) alan ve tüketim vergisine tabi diğer tüketim mallarının üretimi için kullanan bir üretici, hammadde satın alırken ödenen tüketim vergisi miktarını geri ödeme veya telafi etme hakkına sahiptir. Özellikle, Azerbaycan Cumhuriyeti Vergi Kanunu, eksiz mallar hammadde şeklinde alan ve bu hammaddelerin satın alınması sırasında ödenen tüketim vergisi

⁶⁶ Serdyukov A.E., Vylkova E.S., Tarasovich A.L. "Vergiler ve vergilendirme". St. Petersburg, 2005, s.39

miktarını geri ödemek veya geri çekmek için vergilendirilen diğer eksiz malların üretiminde kullanma hakkını vermektedir.⁶⁷ Tüketim vergileri nihai olarak dolaylı vergilerin doğası gereği tüketiciler tarafından ödense de, kesilebilir malların üreticileri ve ithalatçıları bu verginin hesaplanmasından ve ödenmesinden sorumludur.

2.2.1. Hizmet Bedeli Yerine İkame Edilebilme

Özel tüketim vergileri, maliyetleri en aza indirmek yerine bakım maliyetleriyle değiştirilebilir. Buna göre, belirli bireylerin veya insan gruplarının diğer kamu hizmetlerinden diğer kamu hizmetlerinden daha fazla yararlanması şartıyla tüketim vergileri uygulanabilir. Devlet faaliyetinin faydaları ile belirli bir ürünün tüketimi arasında yakın bir korelasyon varsa, bu ürünün tüketimi ile ilgili özel bir verginin getirilmesi, yükü sağlanan faydalarla orantılı olarak dağıtmak için bir araç olabilir. Ücretler, fotoğraflar, fiyatlar, vb. Menfaat ilkesinin uygulanmasını oluşturan ödemelerin kullanımının belirli mal veya hizmetler için pahalı, zor veya uygunsuz olduğu düşünülürse, diğer mallar, gerekli diğer mal veya hizmetlere özel tüketim vergisi uygulanarak dolaylı olarak vergilendirilir. bu hizmeti kullanmak için. Örneğin, uluslararası anlaşmalar veya hükümet politikaları nedeniyle yolların kullanımı için ücret almak mümkün olmayabilir. Bu durumda, benzin veya dizel yakıttan alınan özel bir tüketim vergisi, yoldan en fazla faydayı elde ettiğine inanılan kişilere vergilendirir ve bir şekilde hizmet maliyetine ekler. Yakıt üzerindeki özel tüketim vergileri, ödenmemiş kamu hizmetlerinin yerine geçme taahhüdü olarak kabul edilir. Bu vergilendirme, doğrudan ücretlendirilemeyen bir yol amortismanı, trafik sıkışıklığı ve trafik sıkışıklığı analogu olarak kabul edilir. Böylece, fayda ilkesinin özel tüketim vergileriyle gerçekleştiği sonucuna varılmıştır.⁶⁸

2.2.2. Dolaylı Vergileri Artan Oranlı Hale Getirme

Dolaylı vergiler, devlet bütçe gelirlerinin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır ve bütçe gelirlerinin büyümesi vergi gelirlerinin büyümesine bağlıdır. Ancak, vergi gelirlerindeki artış vergi yükünün artmasından kaynaklanmamalıdır. Deneyimler, vergi mükelleflerine uygulanan vergilerin gelirlerinin% 30'unu

⁶⁷ Musayev A. "Aksizler" (Özel Tüketim Vergisi), Bakü, 2016, s.52

⁶⁸ Musayev A. "Aksizler" (Özel Tüketim Vergisi), Bakü, 2016, s.62

geçmemesi gerektiğini göstermektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, dolaylı vergilerin bütçe gelirleri içindeki payındaki artış olumlu bir şey değildir. Çünkü dolaylı vergilerden elde edilen gelirler artarsa, bu, tüketicilerin daha fazla "masraf" yaptığı anlamına gelir. Doğrudan vergi gelirleri artarsa, kârlı işletmelerin sayısının arttığı veya bireylerin gelir seviyesinin arttığı ve doğrudan vergi gelirlerinin seviyesinin de arttığı anlamına gelir. Bununla birlikte, asıl amaç dolaylı vergilerin uygulanmasını iyileştirmek olduğundan, bu vergilerle ilgili mevcut sorunlara odaklanalım. Bize göre, bu çalışmanın ana odağı vergi kaçakçılığını ortadan kaldırmaktır.

Tüketim vergisi alanındaki vergi mevzuatında son zamanlarda meydana gelen değişiklikler dolaylı vergilerin bütçe gelirleri içindeki payını artırmak için bir itici güç olacaktır. Bu nedenle, önceki bölümlerde, yalnızca tüketim vergisi tahmininin yerine getirilmesini dikkate aldık. Bugün, 2007 vergisi tüketim vergisini serbestçe çağırabiliriz. Ülkenin son yıllarda yabancı ülkeler tarafından üretilen toplu ithal otomobiller olduğu bilinmektedir. Bunu dikkate alarak Azerbaycan hükümeti, 2017'den itibaren ithal otomobillere yüksek tüketim vergisi uygulamayı planlıyor. Dolayısıyla, araba motorlarının hacmine göre hesaplanacak olan bu vergi, bütçe gelirlerinin artırılmasında paha biçilmez bir hizmet olacaktır. Böylece, ülkeye ithal edilecek 6.000 santimetre küp motorlu bir araca 11.300 AZN vergi uygulanacak.⁶⁹Daha büyük motorlu araba ithalatının sınırlı olabileceği doğrudur, ancak bu verginin devlet bütçesine çok yüksek gelir getireceğini umuyoruz. Tüketici vergisi alanında devlet bütçe gelirlerini artırmak için yapılan bir diğer reform, ülkeye ithal edilen alkolün tüketim oranlarını arttırmaktır. Bazı uzmanlar, ülkeye ithal edilen alkol hacminin azalacağını iddia ediyor. Bizim düşüncemize göre, şu anda yabancı mallarla rekabet edebilecek kadar yüksek kalitede alkollü içecekler üreten işletmelerimiz var ve iç talebi karşılamakta sorun olmayacak. Bu reformların olumlu sonuçlar vereceğinden kuşkumuz yok, ancak aynı zamanda vergi sistemini sürekli iyileştirmek ve verimliliğini artırmak için çalışmalıyız. Görüşümüze göre, aşağıdaki önlemleri almak günün önemli gereksinimlerinden biridir:

- Mevcut vergi mevzuatındaki muafiyetler ve muafiyetler gözden geçirilmeli ve bazı gereksiz muafiyetler sınırlandırılmalıdır. Örneğin, Vergi Kanununun 164.1.7. Maddesine göre, kitle iletişim ürünlerinin her türlü alım satımının yanı sıra, kitle

⁶⁹ Musayev A. "Aksizler" (Özel Tüketim Vergisi), Bakü, 2016, s.63

iletişim ürünlerinin üretimi ile ilgili editör, yayın ve basım faaliyetleri KDV'den muaftır. Bizim düşüncemize göre, modern koşullarda, kitle iletişim ürünleri üretimi yapanların çoğunluğu ticari bir bakış açısıyla yakılmaktadır ve bu ayrıcalığa veya Vergi Kanunu'nun 102.1.13. maddesinin uyarınca usulüne uygun olarak tescil edilmiş piyango ve kazanç bonolarının kazançları vergiden muaftır.⁷⁰ Görüşümüze göre, bu taviz niçin menkul kıymetler piyasasının hızla geliştiği ve her hafta milyonlarca doların yükseldiği bir durumda yapılmalıdır? Bu fonlar zaten acı çekmeden kazanılıyor. Bu ayrıcalığı tamamen ortadan kaldırmak uygundur.

- Dolaylı vergilerin uygulanması, gelişmiş ülkelerin deneyimlerine dayanarak iyileştirilmelidir. Örneğin, gelişmiş ülkelerde, farklı mallar, işler ve hizmetler için KDV'nin farklı oranlarda (standart, indirgenmiş, indirgenmiş) uygulanması olumlu sonuçlar vermektedir. Görüşümüze göre, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin KDV alanında vergi mevzuatında iyileştirmeler yapılması uygun olacaktır.

- Vergi tahsilatının etkinliği artırılmalıdır. Yani, vergi toplama maliyeti en aza indirilmelidir.

- Dolaylı vergiler üzerindeki vergi kontrolü biraz sıkılaştırılmalı, en adil fakat katı vergi kontrol yöntemleri uygulanmalıdır. Çünkü, modern koşullarda, vergi kaçakçılığı vakalarının çoğu dolaylı vergilere kaydedildi.

- Dolaylı vergi kaçakçılığı veya geç ödeme için mali yaptırımlar ve cezalar, tüketiciler üzerindeki vergi yükündeki artışa rağmen, birkaç kez artırılmalıdır (2007'den bu yana mali yaptırımların ve cezaların artırıldığını unutmayın, ancak bu çok küçüktür).

- Tüketim vergisine tabi malların listesi genişletilmelidir. Tüketim vergisi esas olarak pahalı ve zararlı mallara uygulandığından veya bu mallar çoğunlukla varlıklı vergi mükellefleri tarafından tüketildiği için, bu durumda vergi yükünün ağırlaştırılması çok korkutucu değildir (örneğin, yukarıda belirtilen ithal otomobillere tüketim vergisinin girilmesi).

- Bazı dolaylı vergi mükellefleri kategorileri için vergi kredisi oluşturulmalıdır. Bu önlemin, özellikle otomobiller üzerindeki tüketim vergisinde

⁷⁰ Azerbaycan Cumhuriyetinin Vergi Mecellesi, Bakü, Kanun. 2002, s. 41

alınması gerekir. Örneğin, yüksek motor kapasitesine sahip bir aracı ithal eden kişiye kanunla belirtilen bir süre için vergi kredisi verilebilir.⁷¹

- Bazı dolaylı vergi mükellefleri (tüketiciler) kategorileri için özel tazminatlar oluşturulmalıdır. Örneğin, bu, araba ithal eden belirli kişi kategorilerine (şehit aileleri, ulusal kahramanlar, grup I engelli insanlar, vb.)

- Nüfusun kayıt dışı gelirleri açıklanmalı ve vergilendirilmelidir. Örneğin, önceki bölümlerde belirtildiği gibi, kuyumcu alışveriş merkezleri çok yüksek gelirlerine rağmen çok düşük vergi öderler. Ancak, hem KDV hem de tüketim vergileri ödeyebilirler.

- KDV oranı kısmen düşürülmelidir. Bu, KDV vergi tabanının genişlediği ve fiyatların hızla yükseldiği bir ortamda gereklidir.

- KDV, menşe ülkesine bakılmaksızın, ithal edilen tüm ürünlere uygulanmalıdır (burada, muafiyetler bazı BDT üye devletleri için geçerlidir).

- Yurtiçi tüketim için petrol ürünlerinde tüketim oranları azaltılmalıdır. Çünkü devletimiz petrol üreten bir devlettir ve halkın her temsilcisi doğal kaynaklardan yararlanmalıdır.

- Alkol ve tütün ürünleri için maksimum tüketim oranları belirlenmelidir. Çünkü yukarıdakiler sadece nüfusun zararına ve bu önlem hem bütçe hem de nüfus için etkili olacak.

- Alkol, bira ve tütün ürünlerinin tüketimi devlet tarafından tekelleştirilmeli ve ruhsatlandırma sıkı bir denetimden sonra yapılmalıdır.

Görüşümüze göre, bu tedbirlerin genişlemesi hem bütçe gelirlerinin artırılması hem de verimlilik açısından çok önemlidir. Çünkü dolaylı vergilerin bütçe gelirleri içindeki payının artırılması öncelikle etkili bir vergi mekanizması ile yapılabilir.⁷²

2.2.3. Vergi İdareleri İle İlgili Nedenler

Tüketim vergileri, sınırlı miktarda yüksek verimli ürünün tüketimine istikrarlı bir hükümet geliri kaynağı, çevre kirliliği kaynağı ve lüks yaşam kaynağı olarak

⁷¹ Azerbaycan Cumhuriyetinin Vergi Mecellesi, Bakü, Kanun. 2002, s. 42

⁷² Azerbaycan Cumhuriyetinin Vergi Mecellesi, Bakü, Kanun. 2002, s.42

uygulanır. Tüketim vergisi, tüketim vergisi ve satış vergisi arasındaki temel fark, dar vergi matrahı, ikincisi ise kamu mal ve hizmetlerinin kullanımı, düzenli depolama ücretleri vb. göreceli eşitsizlik. Özel tüketim vergisinin gelişmesi gelişmekte olan ülkeler için özel bir önem taşımaktadır ve toplam gelirlerde% 10 ila% 20 arasında büyük bir paya sahiptir.⁷³

Tüketim vergisinin devletin istikrarlı bir geliri olmasının birkaç nedeni vardır.

İlk olarak, tüketim vergisi, birkaç ürün ve hizmet için geçerli olduğu için çok az sayıda üreticiden tahsil edilir. Bu nedenle, tahsil ve idareleri basittir, bu nedenle devlet harcamaları düşüktür.

İkincisi, eksiz mal ve hizmetlere olan talebin nispeten düşük esnekliği nedeniyle, devlet bu vergiden sürdürülebilirliği ve gelir hacmini artırabilir. Örneğin, alkol ve tütün ürünleri narkotik olduğundan, tüketimini azaltmak için bu ürünlere yüksek tüketim vergileri uygulanabilir.

Üçüncüsü, gelişmekte olan birçok ülkede kürk, mücevher ve pahalı araçlara artan tüketim oranları uygulanmaktadır.

Dördüncüsü, Özel tüketim vergisi düzenleyici bir vergi olarak kabul edilir. Bu nedenle, bu vergiler, bu ürünlerin tüketiminin olumsuz etkilerini, örneğin tütün ve alkol tüketiminin neden olduğu hastalıkların tedavisi için sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, yağ ve yağların tüketimi sırasında çevresel hasarın ortadan kaldırılması, trafik kazalarının ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. devletin pahasına önleme maliyetini karşılamak için uygulanır.

2.2.4. Gelir Elde Etmek

Yerli üretim üzerindeki tüketim vergilerinin ithalat seviyelerine yükseltilmesi, tüketimdeki değişiklikler yoluyla hem geliri hem de üretimi etkiler. Uyumlaştırılmış tüketim rejiminde yeni ad valorem vergi oranı, kesilebilir mallar için yeni talep yaratır ve elbette vergi gelirlerinde değişikliklere yol açar.

Bu bağlamda, Özel tüketim vergisine edilebilir malların tüketim maliyeti veya Özel tüketim vergisine malların üretim maliyeti Özel tüketim vergisinin temel vergi matrahı olarak kullanılabilir. Yeni vergi gelirinin önceki vergi geliriyle

⁷³ Azerbaycan Cumhuriyetinin Vergiler Bakanlığı, www.taxes.gov.az, 25.11.2020

karşılaştırılması, kesilebilir her mal için gelir kaybını veya kazancı belirler. Toplam kayıp veya gelir yüzdesi, Özel tüketim vergisinin devlet hazinesi üzerindeki uyum düzeyini değerlendirmenizi sağlar.⁷⁴

Bir politika değişikliği için gelir hesaplanmadan önce tüketim vergilerinin ad valorem eşdeğerlerine dönüştürülmesi, yerli ve ithal ürünler arasındaki tüketim oranlarının doğrudan karşılaştırılmasına olanak tanır. Ancak, bu ad valorem eşdeğer oranları karşılaştırılırken, yerel tüketim oranlarının her zaman ithalat oranlarından daha düşük olacağı sonucuna varmak yanlıştır. Aslında, tüketim vergilerinin ad valorem eşdeğeri karşılaştırmaları, bazı durumlarda yerel tüketim oranlarının ithal mallar üzerindeki tüketim oranlarından daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, pratikte uyumlaştırmayı sağlamak için, yerel oranlardan daha yüksek olan ithalat Özel tüketim vergisi oranlarını azaltmak gerekir. Aksine, ithalat Özel tüketim vergisi oranları yerel Özel tüketim vergisi oranlarından düşük olduğunda, artırılmalıdır.

Yukarıda belirtildiği gibi, burada üç olası yöntem düşünülmektedir.⁷⁵

Yöntem 1: İthal mallar üzerindeki tüketim vergisi oranının azaltılması İthalatta tüketim vergisi oranının yerel ürünlerdeki tüketim vergisi seviyesine düşürülmesi vergi gelirlerinde zarara yol açmaktadır.

Yöntem 2: Yerel tüketim oranlarının yükseltilmesi Yerel tüketim oranlarının ithalat tüketim oranları seviyesine yükseltilmesi gelir getirmektedir.

Yöntem 3: İthal mallar üzerindeki tüketim vergisi oranını azaltırken yerel tüketim vergisi oranını artırmak Bu yöntem hükümet için daha fazla gelir sağlar.

2.2.5. Çevre Kirliliğinin Önlenmesi

Sosyal adaletin sağlanması ÖTV için çevre ve güvenlik işlevlerini yerine getirmek önemlidir. Özel tüketim vergisi, gerçekleştireceği işleve bağlı olarak ve gelecekte olumsuz sonuçlarını önlemek için farklı oranlarda uygulanır. Örneğin, sigaraların özel bir tüketim vergisine tabi olma nedenleri.⁷⁶

⁷⁴ Azerbaycan Cumhuriyetinin Vergi Mecellesi, Bakü, Kanun. 2002, s.42

⁷⁵ Musayev A. “Aksizler” (Özel Tüketim Vergisi), Bakü, 2016, s.96

⁷⁶ Musayev A. “Aksizler” (Özel Tüketim Vergisi), Bakü, 2016, s.97

Sigara içenlerin artan sağlık sorunları, bu sorunları ele almak için devlet harcamalarını artıracaktır;

- Sigara içenler arasında artan sağlık sorunlarının bir sonucu olarak devlet bütçesinden sağlık sigortasını karşılamak için yapılan harcamalar.

Ulusal ekonomi için özel bir tüketim vergisine tabi olan bazı malların olumsuz etkisine ek olarak, bunların olumlu etkilerini de belirtmek gerekir. Örneğin, sigara içenlerin ortalama yaşam beklentisi çok düşüktür ve sonuçta hükümet harcamalarının önemli bir bölümünü oluşturan yaşlıların emeklilik ve tedavi maliyetleri önemli ölçüde azalmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.

3. ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNİN TÜKETİM DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:TÜRKİYE ÖRNEĞİ

3.1. VERGİLERİN TÜKETİM DAVRANIŞLARI ÜZERİNDE GENEL ETKİSİ

Devlet, vergilerin zamanlararası bütçe kısıtlamaları üzerindeki etkisi yoluyla hanelerin tüketici davranışlarını etkiler. Hanehalkları hem vergi oranlarındaki değişikliklere hem de hükümet harcamalarındaki artışlara tepki veriyor. Vergilerdeki dalgalanmalar, hane halkı bütçe kısıtlamalarını doğrudan etkiler ve bu, sunulan denkleme doğrudan yansıtılır:⁷⁷

$$C_1 + \frac{C_2}{1+r} = (Y_1 - T_1) + \frac{Y_2 - T_2}{1+r}.$$

Vergilerdeki değişiklikler geçici, kalıcı olabilir ve beklenen olabilir, bu da tüketici davranışını farklı şekillerde etkiler.

Vergilerdeki geçici bir değişiklik, örneğin dengeli bir bütçede büyümeleri, yani vergilerdeki bir değişikliğe (T) devlet harcamalarında (G) eşit değişiklikler eşlik ettiğinde, tüketimi (C1) etkiler, azaltır, ancak daha az ölçüde, vergilerdeki artıştan daha fazla.

Vergilerde geçici bir artış, harcanabilir gelirden yalnızca geçici bir düşüşe neden olur. Gelirlerini istikrara kavuşturmak isteyen haneler, yüksek vergilerin olduğu dönemlerde gelecekteki gelirlerine karşı borçlanacaklar.

Böylece, vergiler arttıkça, özel sektör tasarrufları düştükçe, devlet tasarrufları sabit kalır ve ulusal tasarruflar azalır.

$$\left. \begin{array}{l} + S_g^{const} \\ + S_{HH} \downarrow \end{array} \right\} \Rightarrow S_{ham.} \downarrow.$$

⁷⁷ Yadgarov Y.S. "İktisadi Düşünce Tarihi". Ders Kitabı Moskova, 2000, s.52

Vergilerde sistematik bir artış, kalıcı harcanabilir gelirden düşüşe neden olur. Hanehalkları, vergilerdeki geçici artıştan daha fazla tüketimi azaltacak, belki de bireylerin tasarrufları daha az azalacak veya değişmeyecektir.

Gelir ve tüketim harcamalarındaki değişikliklerin etkisinin biraz farklı bir yorumu, Keynesyen yönde farklılık gösterir. Keynesçiler ayrıca vergi değişikliği ile hane halkı tüketimi arasındaki ters ilişkiyi de kabul ederler, ancak bu ilişkiyi özel bir tür hükümet harcama çarpanı $[1 / (1 - Cy)]$ kullanarak açıklarlar. Birim başına devlet harcamalarındaki değişiklikle milli gelirin değerinin ne kadar değişeceğini gösterir.

Ekonomideki çarpımsal sürecin bir sonucu olarak, iki büyüme etkisi gözlenmektedir:⁷⁸

- toplam talep;
- bireylerden gelen talep.

Devlet harcamalarının ve vergilerin etkisi, girişimcilerin yatırım kararları üzerinde biraz farklı bir etkiye sahiptir. Yatırım fonksiyonuna uygun olarak faiz oranındaki artış yatırım sürecini kısaltır. Bu nedenle, görev ortaya çıkar: bağımlılığı izlemek - devletin gelir ve gider dinamikleri, faiz oranı dalgalanmaları, özel yatırımdaki değişiklikler.

Yatırım kararlarının önemli bir yönü, finansman kaynağı olan tasarrufların kamu ve özel sektör arasında dağıtılması sorunudur.

Neoklasik teorisyenlerin bakış açısına göre, kısa vadede vergi artışları tüketimi etkilememekle birlikte özel tasarrufların seviyesini düşürmekte; buna bağlı olarak yatırım kaynak tabanı azalmaktadır.

Yatırımın boyutunu küçülten mekanizma, tasarruf ve yatırım piyasasında faiz oranının artmasıdır.

Vergi artışlarının uzun vadeli niteliği özel tasarruflara yansımaz. Tasarruflarda kısmi bir azalma olduğunda, yatırımlar azalır, ancak vergilerdeki artışla orantılı değildir.

⁷⁸ Musayev A. "Vergi siyasetinin iktisadi problemleri". Bakı, 2004, s.51

Keynes'in konsepti, devlet harcamaları ve gelirlerindeki aynı artışı, bir yandan milli gelirden bir artışa, bir yandan tüketim ve tasarruflara ve dolayısıyla yatırımın da artmasına yol açan bir çarpan etkisi yoluyla yorumlamaktadır. Ancak reel yatırımların uygulanması faiz oranının dinamiklerine bağlıdır. Ancak diğer yandan milli gelirin büyümesi, para talebinde artışa, faiz oranlarında artışa ve yatırım projelerinde düşüşe neden oluyor. Yatırımdaki bu düşüş, milli gelirden artışı yarattığı tasarruflarla kısmen dengeleniyor.

Devlet, politikasıyla yatırım hacmini düzenleyebilir.

Vergi politikası, kaynak tabanını azaltarak, örneğin gelir vergilerini artırarak, yatırım vergisi kredilerini azaltarak, amortisman teşviklerini azaltarak, vb. Yatırımı azaltma eğilimindedir. Bununla birlikte, uygulamada firmalar vergi öder ve benimsemeyi etkileyen sübvansiyonlar alır. Optimum yatırım kararları.

Bu faydalar şunları içerir:

- yatırımlara uygulanan vergi kredileri - firmaların vergi ödemelerini, malların satın alınması için harcanan her parasal değerden belirli bir miktarda azaltan bir yatırım vergisi kredisi;
- amortisman kesintilerinin hızlandırılmış düzenlemesi, buna göre şirketin kurumlar vergisinden sabit varlıkların amortismanını yansıtan tutarı düşürmesi. Kabul edilen amortisman oranları ne kadar yüksekse, amortisman vergisi kredileri nedeniyle tasarruf edilen fon miktarı o kadar büyük olur.

3.2. ÖTV-İN BİREYLERİN TÜKETİM DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

İnsanlar bir bütün olarak yaşamak zorundadır ve insanların tüm faaliyetleri ihtiyaçları karşılamayı amaçlamaktadır.⁷⁹ İhtiyaç insani bir duygudur ve insanlar yaşamları boyunca böyle bir baskı altındadırlar ve bu ihtiyaç karşılanırsa hissedip zevk alırlar; Değilse, kızarlar ve acı çekerler. Örneğin susamış bir kişi su bulamazsa

⁷⁹ Zeytinoğlu E. "İktisat Dersleri. İstanbul: Kutulmuş Matbaası", 1969, s.31

acı çeker; su bulursa susuzluk hissiyle karşılaşmaktan zevk alır. İhtiyaçların özellikleri aşağıdaki gibidir.⁸⁰

- İhtiyaçlar sürekli,dir,
- İhtiyaçlar artış eğilimi gösterir,
- İlkel ihtiyaçlar karşılanırsa şiddetini yitirir.

3.2.1. ÖTV-İN Harcanabilir Gelir İle Tüketim Davranışlarına Etkisi

İhtiyaçları karşılamak için tüketim yapılabilir. Tüketim iki kategoriye ayrılabilir.⁸¹

• Üretken Tüketim: Üretimi oluşturan tüketime verimli tüketim denir. Her üretim bir tüketim gerektirir. Örneğin ekmek üretimi için tüketmek için tamamen un, tuz ve odun, kısmen de tüketilecek araç ve gereçler gerekiyor. Bu tür tüketimin verimli olduğunu söylememizin sebebi, üretilen faydanın tüketilen faydadan daha fazla olmasıdır.

• Verimsiz Tüketim: Tüketim sadece ihtiyaçlarımızı karşılamakla ilgiliyse verimsiz tüketim denir. Yemek tüketimi, elbise giymek, evde oturmak, bu evi mobilyalarla donatmak verimsiz tüketime örnektir. Bu tür tüketimde üretim faaliyeti olmadığı için bunu verimsiz tüketim olarak söylüyoruz.

Bu tür tüketimlere rağmen her üretici aynı anda tüketici ve her tüketici aynı anda üretici olduğundan, nüfusu üretici veya tüketici olarak bölmek uygun değildir. Mesela bir memur geçimi için bir şeyler tüketirken kamu hizmeti üretir ve bir çiftçi buğday üretirken bu çiftçi her türlü mal ve hizmeti tüketir. Tüketici nüfusu dendiğinde aktif olmayanlar; bu nedenle, bu grup genel olarak çocuklardan oluşur ve eski anlamı, çocukların geleceğin üreticisi ve yaşlıların geçmişin üreticisi olduğu anlamına gelir.⁸² Üretim ya da tüketim olsun fark etmez, üretilir ya da tüketilirse esas nokta iyidir. Bu nedenle dikkatlice incelenmesi gerekir.

⁸⁰ Oğuz O. "Genel İktisat Teorisi Dersleri. Ankara: Sevinç Matbaası", 1968, s. 52

⁸¹ Truchy H. "Umumi Ekonomi. Esat Demirel (Translator)". İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi. (First Edition 1936-37), 1948, s.66

⁸² Suvla R. Ş. "İktisat Teorisi". İstanbul: Güven Basımevi. (1960). s. 84

Mallar, serbest mallar ve ekonomik mallar olarak ikiye ayrılır; ekonomik mallar, doğa tarafından üretilen mallar ve insanlar tarafından üretilen mallar olarak ikiye ayrılabilir; insanlar tarafından üretilen mallar ise üretim malları ve tüketim malları olarak ikiye ayrılabilir.⁸³ Yine de kıtlık olduğu için insanlar bir şey alırken seçim yapmak zorundadır. Bunu incelemek için kayıtsızlık eğrileri kullanılır. Kayıtsızlık eğrileri, tüketiciye eşit fayda sağlayan tüketim paketlerinin kombinasyonlarını gösterir. Kayıtsızlık eğrileri aşağıdaki özelliklere sahiptir:⁸⁴

- Kayıtsızlık eğrisindeki her nokta, eşit toplam fayda sağlayan tüketim kombinasyonlarını gösterir,

- Menşesine en uzak nokta tüketiciye en yüksek faydayı verir,
- Kayıtsızlık eğrileri birbirini kesemez,
- Kayıtsızlık eğrilerinin negatif eğimleri vardır,
- Kayıtsızlık eğrileri başlangıç noktasına dışbükeydir.

Bu özelliklere dayanarak, kayıtsızlık eğrileriyle ilgili beş ilke söylenebilir.⁸⁵

- Sınırlı Gelir Tercihini Gerektirir: Sınırlı gelir, tüketicileri satın alacakları ve satın almayacakları konusunda tercih yapmaya zorlar.

- Tüketicilerin Karar Verirken Bir Amacı Vardır: Tüketicilerin rasyonel olduğu kabul edildiğinden, fayda-maliyet analizi yaparak en yüksek faydayı seçerler.

- İkame Mallar Olabilir: Bu, tüketicilerin mevcut birçok farklı alternatifini tatmin edebilmesi ve böylece fayda elde etmesiyle ilgilidir.

- Kusursuz Bir Bilgi Olmasa bile Bilgi ve Geçmiş Deneyimler Karar Vermek Gerektiğinde Tüketicilere Yardımcı Olacak: İyi karar, tüketicinin verdiği malın değerine dayanır. Bu şekilde iyi bir seçim yapabilirler.

- Marjinal Fayda Azaltma Yasası Geçerlidir: Bu, tüketim oranı artarken bir ürünün ardışık birimlerinin tüketilmesiyle elde edilen marjinal faydanın azalacağı anlamına gelir.

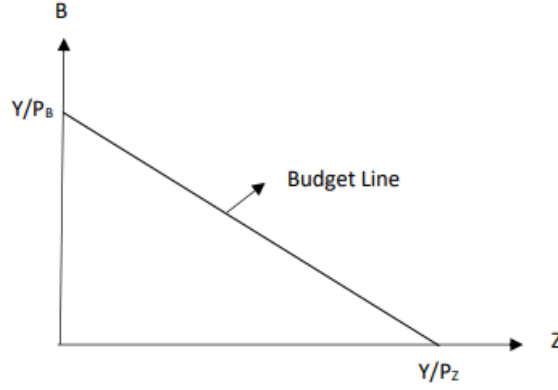
⁸³ Oğuz O. "Genel İktisat Teorisi" Dersleri. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası. 1966, s. 72

⁸⁴ Özkazanç Ö. "Tüketici Davranışları Teorisi". Kemal Yıldırım and Mustafa Özer (Eds.), within İktisat Teorisi 2009, (p. 19-42). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web Ofset.

⁸⁵ Değirmen S. The Theory of Consumer Choice. Ahmet Tiryaki (Ed.), within Introduction to Economics-I Eskişehir: Anadolu University Press. 2017, p. 49-81.

Tüketiciler iki mal arasında seçim yaptıklarında bütçe kısıtlamalarıyla karşı karşıya kalırlar.

Grafik 3.1. Bütçe kısıtı

Bütçe kısıtlaması, $P_B \cdot B + P_Z \cdot Z = Y$ formülüyle tanımlanabilir, burada P_B , iyi B'nin fiyatıdır, B, iyi B'nin miktarıdır, P_Z , iyi Z'nin fiyatıdır, Z, iyi Z'nin miktarıdır. ve Y geliri temsil eder.⁸⁶

Grafik-1.1'e bakıldığında, iki olayın bütçe çizgisini değiştirebileceği görülmektedir:⁸⁷

- Gelirdeki bir değişiklik bütçe çizgisinde paralel kaymalara neden olur,
- B malının fiyatındaki bir azalma, iyi Z'nin yerini değiştirmeden bırakırken, B malının miktarını temsil eden eksen boyunca dışarıya doğru hareket etmesine neden olur.

Bir malın fiyatındaki değişikliklere göre gelir ve ikame etkileri incelenebilir. Aşağıdaki gibi tanımlanabilirler:

- Gelir Etkisi: Bir malın fiyatındaki düşüş, ikiden fazla malın satın alınmasına neden olur. Buna gelir etkisi denir.
- İkame Etkisi: Bir malın fiyatındaki düşüş, bu maldan daha fazlasının satın alınmasına neden olur. Buna ikame etkisi denir.

Tüketici seçimiyle ilgili tüm bu analizler bazı varsayımlara dayanmaktadır. Ancak gerçek hayatta bu varsayımlar etkisiz olabilir. Sebepler:

⁸⁶ Perloff J. M. "Microeconomics. (4th Edition). Boston: Pearson Addison Wesley. 2007, s. 81

⁸⁷ Baumol W. J., & Blinder A. S. "Economics- Principles and Policy. China:" Thomson South-Western", 2006, p.63

• Analizlerde iki mal var. Bununla birlikte, gerçek hayatta tüketiciler birçok mal ve hizmetle karşı karşıya kalabilir. Bu durumda analiz geçerli olamaz.

• İktisat literatüründe kıtlık denen bir terim vardır. Ancak bazen insanlar yasadışı yollarla bu fenomeni aşabilirler. Yasadışı bir grup liderinin yasayı ihlal ederek ekonomik kaynaklar yaratabileceğini varsayalım. O halde bu yasadışı kişinin tüm ihtiyaçları karşılanır. Bu şekilde bu analizler geçerli olamaz.

• Bu analizlerde bir mal normal mal olarak kabul edilir. Bununla birlikte, bir mal, aynı zamanda iyi veya aşağı iyi de olabilir. Dolayısıyla durum değişir.

• Bir birey bir şeye bağımlı olabilir ve bu nedenle kayıtsızlık eğrisinin orijine göre içbükey olmasına neden olabilir. Böylece analiz değişebilir.

Katma değer, işletmelerin sattığı mal ve hizmetlerin satın alma maliyeti ile satış fiyatı arasındaki farktır; yani katma değer, işletmenin satın aldığı malzemeyi ara malı artımlı değer olarak getirir ve bu değer, işletmelerin üretim düzeyinde üretilen mal için üretim faktörleri için yaptıkları toplam ödemedir (ücret, faiz, kira, amortisman, kar).⁸⁸ Dolayısıyla katma değer, toplam ekonomik değer miktarı anlamına gelir.⁸⁹

Katma değer vergisinde ticari, sınai, tarımsal, ithalat vb. Faaliyetler sonucunda mal ve hizmet teslimi söz konusudur.⁹⁰

• Mal Teslimi: Mal sahibi adına hareket eden acenteler tarafından tasarruf hakkının bir başkasına devredilmesidir.

• Hizmet Sunumu: Hizmetin ücret karşılığı yerine getirilmesi ile ilgilidir.

Enflasyon yükseldiğinde, hükümetler yangını söndürmek için genellikle vergi alırlar. Bu durumda, mal ve hizmetlerin fiyatı geçmiştekinden daha fazla artar. Talep yasasına göre mal ve hizmetlere olan talep azalır. Bu, rasyonel olan ve beynin ön korteksini kullanan kişiler için işlevseldir.

Yine de, bazen iyi türler önemli olabilir. Örneğin, mal bir giffen malı ise, giffen malına olan talep artar. Tüketici, beynin hipokampını kullanan bir kişiye, bu,

⁸⁸ Devrim F. “Kamu Maliyesine Giriş”, (4th Edition). İzmir: İlkem Ofset. 2002. s.81

⁸⁹ Edizdoğan N. & Çetinkay Ö. & Gümüş E. “Kamu Maliyesi”. (3rd Edition). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım. 2011, s.76

⁹⁰ Eğilmez M. “Kamu Maliyesi”. İstanbul: Remzi Kitabevi. 2016, s.43

tüketicinin irrasyonel olduğu anlamına gelir. Bu tür tüketiciler mantıksız seçimler yapar. Örneğin bu tüketici hamburgerin sağlığa zarar verdiğini bilmesine rağmen bağımlılığı nedeniyle satın alabilir. Diđer bir deyişle, hamburger talebinin esnekliği müşteri için esnek değildir. Bu durumda, müşterinin gelirindeki kişisel gelir vergisindeki veya hamburger üzerindeki katma değer vergisindeki artışa rağmen, bu tüketici mantıksız davranır. Diyelim ki çok sigara ićen biri var. Bu tüketici sigaranın para ve sağlık açısından zarar gördüğünü bilmesine rağmen satın alabilir. Bu durumda, esnek olmayan talep nedeniyle tüketici, hükümetin kişisel gelir vergisi mi yoksa katma değer vergisi mi koyduğu ile ilgilenmez. Dolayısıyla bu tüketicinin mantıksız davrandığı söylenebilir.

Diyet yapan birini düşünün ve hükümetin kişisel gelir vergisi aldığını varsayın. Bu kişi daha sonra pişmanlık duysa bile diyeti bırakıp yağlı bir şeyler satın alabilir. Böylelikle bu kişinin beynin prefrontal korteksi yerine beynin hipokampusünü kullandığı söylenebilir. Bazı özgecil davranışlar rasyonel olmaktan sapabilir. Hükümetin, tüketicilerin eskisinden daha az satın alabilecekleri mal ve hizmetler için katma değer vergisi aldığını varsayalım. Bu gerçeğe rağmen, bu tüketiciler yoksullara yardım etmeye devam edebilir. İktisat teorisi her zaman kaynakların kıt olduğunu ve insanların hizmetlerini maksimize etmek için her zaman kendi içlerine koştüğünü söyler. Ek olarak, maksimum faydaya ulaşıldığında insanların rasyonel olduğunu vurguluyor. Örneğin, hükümet kişisel gelir vergisi alırsa, harcanabilir gelimli insanlar azalır. Beynin prefrontal korteksini kullanan rasyonel insanlar tüketmezler; daha ziyade kurtarmaya eğilimli olacaktır. Ancak bazen insanlar rasyonel davranamayabilir. Ayrıca iradeleri düşük olabilir veya özgecil davranışlar rasyonel olmaktan daha önemli hale gelir. Bu durumlarda, insanlar beynin prefrontal korteksinden ziyade beynin hipokampusünü kullanma eğilimindedir. Başka bir deyişle, rasyonel olmaktan uzaklaşabilirler. Dolayısıyla, bu tür olaylar vergilendirmenin (kişisel gelir vergisi ve katma değer vergisi) beklenen etkilerini değiştirebilir ve vergilerin uygulanmasının zayıflaması veya güçlenmesi - yani verginin etkisi belirsiz olabilir. Bu nedenle, kişisel gelir vergisi ve katma değer vergisi almak isteyen bir hükümet dikkatlice düşünölmelidir, çünkü gerçek hayatta

toplum, hipokampus kullanan kişilerden, prefrontal korteksi kullananlardan daha fazla insandan oluşabilir veya bunun tersi de geçerlidir.⁹¹

3.2.2. ÖTV-İN Vergi Yüğü İle Tüketim Davranışlarına Etkisi

ÖTV, üretim ve satışın her aşamasında mal ve hizmetleri vergilendirse de, net ekonomik yük perakende satış vergisinininki gibidir. Satış vergileri, nihai tüketici tarafından ödenen fiyat ile satıcının aldığı fiyat arasında bir kama oluşturur. Kavramsal olarak, vergi, tüketiciler tarafından ödenen toplam fiyatı (satış vergisi dahil) artırabilir veya işçileri ve yatırımcıları tazmin etmek için mevcut ticari geliri azaltabilir. Teori ve kanıtlar, ÖTV'nin tüketicilere daha yüksek fiyatlar yoluyla iletildiğini göstermektedir. Her iki durumda da, reel hane gelirindeki düşüş, fiyatların yükselmesi (nominal gelirleri sabit tutma) veya nominal gelirlerin düşmesi (fiyat seviyesini sabit tutma) fark etmeksizin aynıdır.

Düşük gelirli hanehalkları gelirlerinin yüksek gelirli hanehalklarına göre daha büyük bir payını tüketime harcadıkları için, ÖTV yükü cari gelirin bir payı olarak ölçüldüğünde gerilemektedir: gelirin bir payı olarak vergi yükü, düşük gelirli için en yüksektir. gelir hane halkı gelir ve hane geliri arttıkça keskin bir şekilde düşer. Bugün kurtarılan gelir genellikle gelecekte harcandığından, ÖTV'nin yükü, bir ömür boyu gelirin bir payı olarak ölçüldüğünde gelirle daha orantılıdır.

Eric Toder, Jim Nunns ve Joseph Rosenberg (2012), ömür boyu yükleri daha iyi yansıtan bir yöntem kullanarak, gelir dağılımının en altında yüzde 5'lik bir geniş tabanlı ÖTV'nin, ortada kabaca orantılı olacak şekilde gerileyeceğini tahmin ediyor ve sonra genellikle tepede gerileyen. ÖTV, gelir dağılımının en alt beşte birlik diliminde yer alan hanehalklarına vergi sonrası gelirin ortalama yüzde 3,9'luk bir vergi yükü yükleyecektir. (Her beşte bir, gelire göre sıralanan nüfusun yüzde 20'sini içermektedir.)⁹² Ancak, gelir dağılımının en üst yüzde 1'inde yer alan hanelerin ortalama vergi yükü yalnızca yüzde 2,5 olacaktır (Tablo 1.2).

⁹¹ Edizdoğan N. & Çetinkay Ö. & Gümüş E. "Kamu Maliyesi". (3rd Edition). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım. 2011, s.74

⁹² Eric T., Jim N., and Joseph R. "Implications of Different Bases for a VAT". 2012, p.16

Tablo 3.1. 2015 gelir seviyelerinde tam aşamalı ÖTV dağıtımı

Nakit gelir yüzdesi	ÖTV seçenekleri		
	Geniş taban	Dar taban	indirimli geniş taban
En düşük beşte birlik dilim	-3.9	-3.8	-0.6
İkinci beşte birlik dilim	-3.6	-3.5	-1.8
Orta beşte birlik dilim	-3.6	-3.6	-2.9
Dördüncü beşte birlik dilim	-3.6	-3.6	-3.5
En üst beşte birlik dilim	-2.9	-2.9	-3.7
Tüm	-3.3	-3.3	-3.2
Ek			
80-90	-3.4	-3.4	-3.8
90-95	-3.2	-3.2	-3.8
95-99	-2.8	-2.8	-3.6
İlk yüzde 1	-2.5	-2.5	-3.6
İlk yüzde 0.1	-2.5	-2.6	-3.7

Kaynak: Eric T., Jim N., and Joseph R. “Implications of Different Bases for a VAT”. 2012, p.28

Muafiyet, sıfır derecelendirme veya belirli temel tüketim mallarını vergi tabanından hariç tutma (örneğin gıda maddeleri, ilaçlar, sağlık hizmetleri) ÖTV'nin

gerilemesini azaltabilir. Bununla birlikte, belirli mallara tercihli muamele vermek, vergiyi daha az geriletici hale getirmenin etkisiz bir yoludur, çünkü yüksek gelirli haneler söz konusu malların daha fazlasını (gelir payı olarak daha az olsa da), düşük gelirli hanehalklarına göre tüketirler. Daha iyi bir yaklaşım, sınırlı bir nakit ödeme - yani bir demogrant veya iade edilebilir bir vergi kredisi sağlamaktır. Bu şekilde, herkes dolar cinsinden aynı yardımı alır ve bu da düşük gelirli hane halklarının gelirinden daha büyük bir pay anlamına gelir.

Aynı çalışmada, Toder, Nunns ve Rosenberg, iade edilebilir bir vergi kredisi ile yüzde 7,7 geniş tabanlı ÖTV'nin etkilerini simüle etmektedir (daha yüksek vergi oranı, net gelirleri vergisiz yüzde 5, geniş tabanlı ÖTV ile aynı tutar. kredi). They ÖTV'nin vergi kredisiyle birlikte gelir dağılımının en alt beşte birlik diliminde yer alan hanehalklarına ortalama yüzde 0,6'lık bir vergi yükü getireceğini bulmuştur. Gelir dağılımının en üst yüzde 1'inde yer alan haneler, ortalama yüzde 3,6 vergi yüküyle karşı karşıya kalacak. Elde ettikleri sonuçlar, gıda, barınma ve sağlık hizmetleri harcamalarını hariç tutan dar tabanlı bir ÖTV dağıtımının, geniş tabanlı bir verginin dağıtımıyla büyük ölçüde aynı olduğunu da göstermektedir (tablo 1.1).

3.3. TÜRKİYEDE ÖTV-İN UYGULANMASI VE KAPSAMI

Türkiye'de Özel Tüketim Vergisi Kanunu olan Özel Tüketim Vergisi, ek listedeki mallardan alınmaktadır. Bu listelerdeki mallar şu şekilde verilebilir:⁹³

Liste I, petrol ürünleri, akaryakıt ve yağ ürünleridir. Yakıt ürünleri, Liste I Tablo A'da listelenmiştir. Bunlar; Her türlü benzin, jet yakıtı, gazyağı, dizel, deniz dizeli, sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG), petrol kok, propan, sıvı parafin-doğal gaz, bütan, mineral yağlar. Tablo B, Liste I, benzen, tulol, çözücüler, beyaz alkol, tulen, çözücüler ve sıvıların yan ürünlerini listeler. Listede toplam 130 mal ve ürün var.

Liste II, tüm kara, deniz ve hava araçlarına bölünmüştür. Buna göre, listelenen araçlar özel tüketim vergisine tabi olduğunda, parça ve bileşenler vergiye dahil değildir. Liste II, 14 mal ve ürünü içerir.

Liste III, alkollü içecekler, kolalı içecekler, tütün ve tütün ürünlerine ayrılmıştır. Bu nedenle her türlü alkollü içecek, her türlü şarap, bira, kola, tütün,

⁹³ Bilici N. Türkiye-AB İlişkileri, 2015, s. 240; Kaya/Bozkır, s. 76.

puro, sigara, nefes ve tütün özel tüketim vergisine tabidir. Bu liste 28 mal ve ürünü içermektedir.

Liste IV, lüks mallar, dayanıklı mallar ve diğer mallar olarak değerlendirilebilecek birkaç mala bölünmüştür. Örneğin havyar, parfüm, kürk, kristal elmaslar, kıymetli taşlar, mücevherler, çamaşır makineleri, bulaşık makineleri, elektrikli süpürgeler, buzdolapları, müzik aletleri, kablosuz cihazlar, televizyonlar, radyolar, usturalar, avizeler ve silahlar vergiye tabi mallara örnek olarak gösterilebilir. . Liste IV, 102 tür mal ve ürünü içerir.

Görüldüğü üzere Özel Tüketim Vergisi Kanunu'na ekli listelerde yer alan 274 çeşit mal ve ürün vergiye tabi olup, ülkemizde özel tüketim vergisinin kapsamı oldukça geniştir. ÖTV kapsamına giren çok sayıda mal ve ürün nedeniyle, katma değer vergisi olarak neredeyse genel bir tüketim vergisi haline gelmiştir..⁹⁴

Özel tüketim vergisine tabi motorlu taşıtlar ve alkollü içecekler dahil olmak üzere çeşitli tüketim malları ve kolalı içecekler ortak AB özel tüketim vergisine dahil değildir. Türkiye'de ÖTV'ye ek olarak inşaat sektöründe kullanılan doğalgaz ve araca ek olarak Avrupa Birliği'nde doğalgaz sektöründe kullanılan vergi hariç tutuldu. Ayrıca Avrupa Birliği'nde özel tüketim vergisine dahil olan elektrik ve kömür tüketimi Türkiye'de özel tüketim vergisine tabidir..⁹⁵ Bu tanımlarda, Avrupa Birliği ile Türkiye arasında tüketim vergisi ve tüketim vergisi açısından bazı farklılıkların, vergi uyumuna olan mesafeyi daha net gösterdiğini ifade etti.

Ayrıntılı olarak açıklandığı üzere özel tüketim vergileri çeşitli ekonomik, sosyal ve hatta politik nedenlerle toplanabilir. Bu nedenler, hem devlet sorumluluğu hem de tüketim vergilerinin beklenen faydaları açısından uluslararası hukuka (örneğin, vergiye uygunluk) ve ulusal hukuka (özellikle Anayasa) ve zamanın gereklerine uygun olmalıdır.

Türkiye açısından duruma bakıldığında, tüketim vergisi kaynağı sağlamak için daha fazla hazine olduğu açıktır. Aslında bütçe tahminlerinde beklenen geliri en yüksek olan verginin 10 yıllık bir vergi olması, özel tüketim vergisi olması da bu

⁹⁴ Bilici N. "Türkiye-AB İlişkileri", 2015 s. 240;

⁹⁵ Bilici N. "Türkiye-AB İlişkileri", 2015, s. 239-240

durumun bir göstergesi olarak düşünülebilir. Dolayısıyla ÖTV'de gelir sağlama amacının diğer hedefleri gölgelediğini söylemek kolaydır.

Hedef daha yüksek vergi geliri sağlamak olduğunda, özel tüketici vergisi uygulamalarının bireylerin hak ve özgürlüklerine müdahale etmesi kaçınılmazdır. Aslında, yönlendirici vergilendirme ile bireylerin kendi kararlarını verebilme kabiliyeti arasında bir çelişki vardır ve bu konuda hak ve özgürlüklerin korunması sorumlu devletin sınırı olmalıdır.⁹⁶ Anayasa'nın temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasını düzenleyen 13. maddesi bu konuda bir sınır olarak alınabilir. Bu noktada özellikle orantılılık ilkesi uygulanmaktadır. Dolayısıyla orantılılık, direktif vergilendirmenin sınırındır; Bu, çerçevenin tanımlandığı ülkedeki özgürlük alanına devlet müdahalesi üzerindeki kısıtlamalarla ve borçlunun vergilendirilebilir bir olay durumunda seçim yapma hakkının kaldırılmaması ile uyumludur. Bir tür direktif vergilendirme olarak değerlendirilebilecek özel tüketim vergisi açısından, devletin doğrudan gelir elde etme veya doğrudan gelir elde etme arzusu ile kişilerin vergiye neden olan olayın meydana gelip gelmediğine bakılmaksızın, vergiye tabi mal satın alma arzusu arasında bir denge kurulması gerekmektedir. Özel tüketim vergisinin herhangi bir şekilde uygulanması, bu konuda kişilerin seçme özgürlüğünün özüne zarar veriyorsa, anayasaya aykırı olacaktır. 4760 sayılı Özel Tüketici Vergisi Kanunu'na göre, yüksek vergi oranlarının vergilendirilmesi gereken tedbirlere zarar verdiğini söylemek kolaydır. Devletin "... hukukun üstünlüğü ve adalet ilkelerine aykırı bir şekilde temel insan hak ve özgürlüklerini kısıtlayan siyasi, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak ve insan maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli koşulları yaratmak" görevi olduğunu unutmamalıyız. bir m.5). Özel Tüketici Vergisi Kanunu'na ekli listelerde yer alan tüm mallar için (özellikle I, II ve III numaralı listeler) yeni bir çalışma yapılması ve orantılılık ilkesi çerçevesinde yeni ve makul vergi oranlarının oluşturulması uygun olacaktır. Kamu harcamalarının hazineye gelir sağlayarak finansmanının sağlanması hedeflenmekle birlikte, gelirlerin Anayasa ile uyumlu bir şekilde ve biçimde sağlanmasının sağlanması hukukun üstünlüğü için bir gerekliliktir.

⁹⁶ Bilici N. "Türkiye-AB İlişkileri", 2015, s. 241

3.4. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı Türkiye örneğinde özel tüketim vergisinin tüketim davranışları üzerinde etkisini incelemektir.

3.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Pandemi sürecinde kütüphanelerin çalışmaması nedeniyle çalışmayla ilgili bilgilerin yalnız internet üzerinde olan bilgilerle sınırlanması araştırmanın sınırlılıklarını gösteriyor.

3.6. ARAŞTIRMANIN YÜRÜTÜLMESİ

Araştırma internet üzerinden alınan bilgilerle ÖTVnin tüketim davranışları üzerinde etkisinin Türkiye örneğinde yürütülmüştür. Çalışma zamanı Türkiye'nin istatistik bilgilerinden kullanılmıştır.

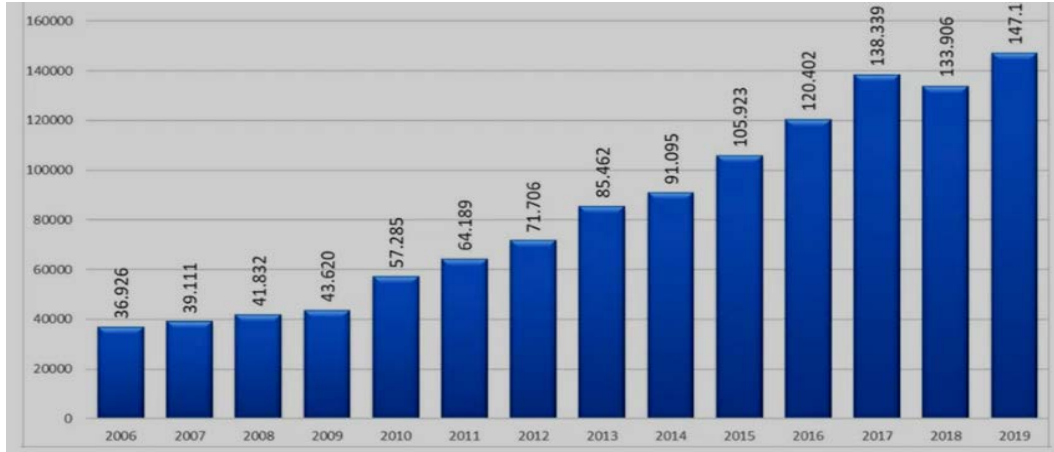
3.7. ÖTV-İN TÜKETİM DAVRANIŞLARI ÜZERİNDE ETKİSİNİN TÜRKİYE ÖRNEĞİNDE ANALİZİ

1 Ağustos 2002'de tüketim vergisi ile karşılaştık. Ancak ÖTV denmese de özel tüketim vergileri ile tanışmamız eskilere dayanıyor.

4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu 1 Ağustos 2002 tarihinde yürürlüğe girdi. Ancak, yürürlüğe girdiği tarihte, vergiler, harçlar, fonlar ve benzeri vergiler veya harçlar gibi çoğu özel tüketim vergisi olan aşağıdaki 16 kalem yürürlükten kaldırılmıştır. Pek çok yasa veya yönetmelikle karmaşık hale gelen ve takip edilmesi ve toplanması zor olan özel tüketim vergisi, tek bir kanunda 4 liste içerecek şekilde değiştirildi. Elbette Avrupa Birliği'nin bunda büyük etkisi var.

Sadece 2006-2019'da 1 trilyon 176 milyar TL ÖTV geliri elde edildi. Aynı dönemde, BDT tahsilatlarının toplam bütçe gelirleri içindeki payı% 20,96 oldu. Aynı dönemde ÖTV gelirlerinin toplam vergi gelirleri içindeki payı% 24,77 oldu. Bu, ÖTV gelirlerinin bütçe gelirlerinin beşte birini ve vergi gelirlerinin dörtte birini oluşturduğu anlamına gelmektedir.

Grafik 3.2. Özel Tüketim Vergisi Tahsilatı (2006-2019 dönemi, milyon tl)

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr/Home/Index>

ÖTV ağırlıklı olarak yakıtlar, tütün ürünleri, alkollü içecekler, motorlu taşıtlar ve özellikle Liste 4'te yer alan diğer mallara odaklanmıştır. 2006-2019 yılları arasında ÖTV gelir kalemlerinde değişiklik oldu.

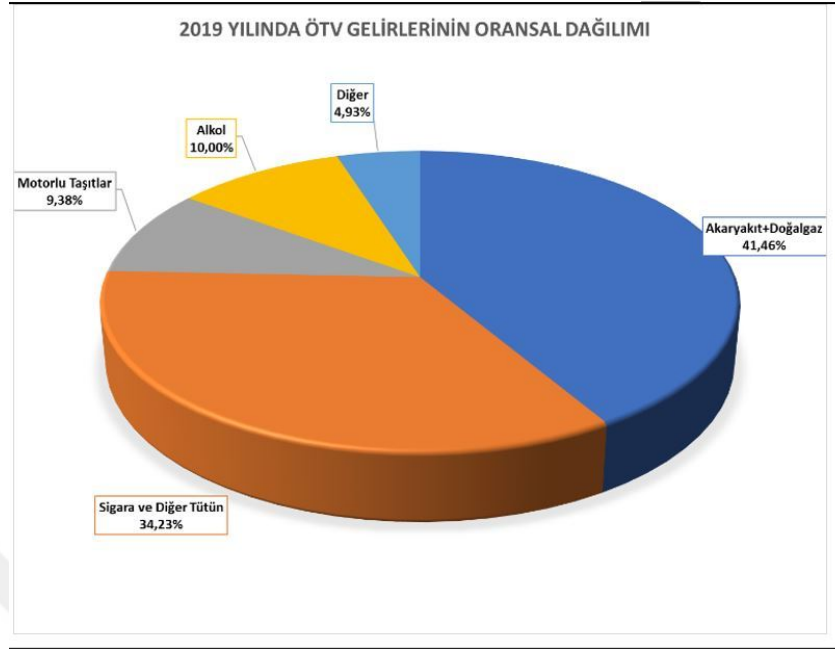
Örneğin, 2006 yılında yakıt + doğalgaz KDV'si toplam ÖTV'nin% 56'sından 2019'da% 42'ye düştü. Öte yandan tütün ve alkol üzerindeki ÖTV hızla arttı. Örneğin 2006 yılında toplam ÖTV gelirlerinin yaklaşık% 5'i olan alkollü içeceklerin ÖTV gelirleri 2019'da% 100 artarak% 10'a yükseldi. Başta sigara olmak üzere tütün ürünlerinden sağlanan ÖTV, 2006 yılında toplam ÖTV gelirlerinin% 24'ünü, 2019'da ise% 34'ünü oluşturdu. 2006'dan 2019'a kadar, özellikle ÖTV gelirleri içinde alkol ve sigaranın payı giderek artmaktadır.

Grafik 3.3. 2006 Yılında ÖTV Gelirlerinin Oransal Dağılımı

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr/Home/Index>

Grafik 3.4. 2019Yılında ÖTV Gelirlerinin Oransal Dağılımı

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr/Home/Index>

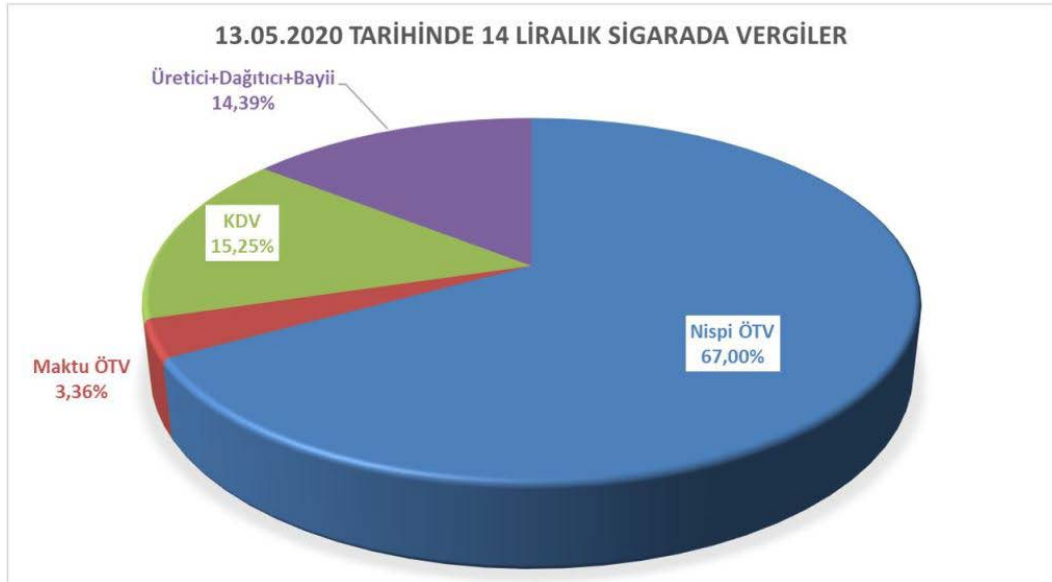
Özel tüketim vergisi dolaylı bir vergidir. Ekonominin iyi, tüketimin ve ithalatın yüksek olduğu bir zamanda, SST gelirlerinde ciddi bir artış var. Öte yandan, ÖTV gelirlerindeki düşüş, ekonominin daraldığı, gelirlerin düştüğü ve insanların harcamayı ertelediği bir dönemde kendini gösteriyor. Bütçe gelirlerinin payı, ekonomi iyi olduğunda artar, ekonomi bozulduğunda azalır.

Dolaylı vergi indirimleri, özellikle kriz zamanlarında genişletici maliye politikaları izleyen hükümetler için önemli bir engel olacaktır. Kriz sırasında artan bütçe açıkları, gelirler üzerinde ciddi olumsuz etkiye sahiptir. Tüm bu nedenlerle ÖTV, diğer dolaylı vergiler gibi, gündüz dostu bir vergidir. Kötü günlerde sizi yalnız bırakır. Aslında, düşük gelirli vatandaşlar için yüksek dolaylı vergiler ciddi vergi adaletsizliğine neden olur. Dolaylı vergilere bel bağlayan ve bu vergi adaletsizliğinden bağımsız olarak kolaylıkla vergilendiren vergi otoriteleri, kriz sırasında dolaylı vergilerden en çok zarar görmektedir. Bu nedenle sağlıklı ve adil bir vergi sistemi için ÖTV ve KDV gibi temel dolaylı vergi kalemlerinin toplam vergi gelirleri içindeki payının azaltılması gerekmektedir. Vergi ödeme prensibini tercih eden sistem, sürekli olarak tabana vergi yükü dayatıyor, düşük gelirli, maaşlı mahkumların düzeltilmesi gerekiyor.

ÖTV'ye konu mallar üzerindeki vergiler, bu mallara olan talebi doğrudan ve önemli ölçüde etkileme gücüne sahiptir. Bu bağlamda doğru ÖTV politikaları ve uygulamaları ile çevre, sağlık ve gençlerin korunması gibi diğer birçok politika alanında olumlu etki ve sonuçlara ulaşmak mümkündür. Öte yandan vergi adaletsizliği yanlışlıkla büyürken ve sadece bütçeye gelir getirmeyi hedeflerken, öte yandan ÖTV'den beklenen etkilerin tam tersi sağlık başta olmak üzere pek çok alanda ortaya çıkıyor. Örneğin, alkolün ÖTV oranlarını tamamen mali amaçlarla artırırsanız, kaçakçılık ve sahte alkol üretimi bütçeye daha fazla gelir katacak şekilde artacaktır. Bu, insanların yaşamına ve sağlığına işaret eden bir yapı oluşturur. Görülebileceği gibi, birçok politika alanı için, tüketici seçimlerini etkileme gücüne sahip bir araç, kötü ellerde tehlikeli bir araç haline gelebilir.

Örneğin dünyada sigara üzerindeki vergi yükü çok yüksek. Bununla birlikte, ülkedeki optimal sınırları aşarsanız, sarılmış tütün, yasa dışı sigara ve sahte sigara kullanımını teşvik edeceksiniz. Bu bir yandan insan sağlığını olumsuz etkilerken diğer yandan da ceza ve terör örgütlerinin yasa dışı ve sahte sigaralar nedeniyle ciddi yasadışı gelir elde etmesine neden oluyor.

Grafik 3.5. Sigarada Vergi Yükü

Kaynak: <https://www.tuik.gov.tr/Home/Index>

Yukarıda görüldüğü gibi, bir paket sigaranın vergi yükü% 85'in üzerindedir.

Vergi çalışması, optimum denge çalışmasıdır. İyi dengelenmesi gerekiyor. Örneğin yukarıda da bahsedildiği gibi ÖTV dünya genelinde birçok ülkede

kullanılmaktadır. Ama asıl sorunumuz bu ÖTV; Tırnak makası, buzdolabı, doğalgaz, traş köpüğü, mutfak borusundan alınır.

Sonuç olarak, uygun ve adil vergilendirme aynı zamanda bir ülkenin yasal gelişiminin bir aynasıdır. Başka bir deyişle, küçük sinekleri yakalayan ancak deliklerle dolu bir vergi sistemi sürdürülebilir değildir. Bu, ayırım gözetmeksizin herkese eşit davranan bir vergi sistemine sahip olmakla ilgilidir.

4. SONUÇ

Vergiler arasında ÖTV, gelir tahsilatı ve değişen tüketici alışkanlıkları açısından önemli bir yere sahiptir. Üretim ve ithalat aşamalarında uygulama ve az sayıdaki vergi mükellefi, başvuruyu ve yönetimi kolaylaştırır. Aynı zamanda ÖTV konusunun genel olarak düşük talep esnekliğine sahip mallardan oluşması yüksek vergi geliri sağladığı için önemini artırmaktadır.

Ekonominin düzenlenmesinde başta ÖTV olmak üzere vergiler hem ülkemizde hem de yurt dışında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunun nedeni, ÖTV'nin muafiyetli ve sıfır derece olan tüm ürünlere uygulanmasıdır. Tüketicinin tercihine daha çok bağlı olduğu için ekonomik düzenlemeden ziyade yerel üreticileri, iç pazarı korumak ve zararlı ürünlerin kullanımını azaltmak için tüketim vergisi ve gümrük vergileri kullanılmaktadır.

Çalışmanın gösterdiği gibi, vergi kaçırma tüm ülkelerde en acil sorunlardan biridir. Türkiye dahil her ülke bunları ortadan kaldırmak için önlemler alıyor.

Uluslararası standartları karşılayan mükemmel bir vergi sistemi oluşturmanın temel amacı ekonomik verimliliği sağlamaktır. Ancak ideal bir vergi sistemi yoktur çünkü ekonomiler farklıdır. Bu nedenle tüm ülkeler ekonomik yapılarına uygun bir vergi sistemi oluşturmakta ve yabancı ülkelerin deneyimlerini inceleyerek ve analiz ederek vergi sistemlerini iyileştirmeye çalışmaktadır.

Özel tüketim vergisinin temel avantajlarından biri, özel tüketim vergisinin ödenmesi, 0 derecede ödeme yapılması, çifte vergilendirmenin olmamasıdır. Bildiğimiz gibi tüketim vergisinin temel amacı, yerel üreticileri olumsuz etkilerden korumak ve üretime teşvik etmektir. Örneğin, sıfır değerli ihraç mallarının piyasaya sürülmesi, indirimli mallar üreten işletmeleri bu ürünleri dünya pazarına getirmeye teşvik edecektir. Öte yandan çifte vergilendirmenin olmaması, ÖTV mahsup etme imkanı işletmenin üretim kapasitesini artırmakta, üretimi artırmaya teşvik etmektedir. Üretimdeki artışla birlikte özel tüketim vergisine tabi ürünlerin sayısı ve cirosu artmaktadır. Bunun ekonominin tamamı, Gayri Safi Milli Hasıla üzerinde olumlu bir etkisi vardır.

Araştırmaya göre, tüm ülkelerdeki vergi sistemi, başlangıcından bu yana geliyor. Genel olarak Türkiye’de vergi sistemi dahil olmak üzere, tüketici vergilerindeki sorun ve eksikliklerle ilgili aşağıdaki öneriler olumlu sonuçlar verebilir:

- Vergilendirme alanındaki önerilerden ilki, Vergi Kanunundaki boşlukların ve yanlış anlamaların giderilmesi ile ilgilidir. Önemli konulardan biri, vergi ödeme sürecini basitleştirmek ve herkes için şeffaflık sağlamak için iyileştirmeler yapmaktır.

- Vergilerin adil ve doğru uygulanmasına özel önem verilir. Adalet alanında, özel tüketim vergileri listesinin sıfıra çıkarılması ve vergi muafiyetlerinin adaletin sağlanması açısından etkili olabileceği düşünülmektedir.

- Hizmetlerin verimli ve etkili bir şekilde organize edilmesi için vergi kaçakçılığını ortadan kaldırmak, vergi denetimini güçlendirmek ve faaliyetlerini iyileştirmek temel konulardan biridir. Çevrimiçi satış hizmetlerinin mevcut olduğu bir zamanda, ÖTV kaçakçılığının ortaya çıkması, bu alandaki kontrol mekanizmalarının güçlendirilmesini gerektirmektedir.

Türkiye’de vergi sisteminin iyileştirilmesi için alınması gereken temel önlemlerden biri, vergi ödemelerinin otomasyonu ve e-hizmetlerin geliştirilmesidir. E-hizmetlerin geliştirilmesi, mükelleflerin tüm ödemeleri e-hizmet üzerinden yapabilmeleri ve bilgiye erişim sağlamaları için gerekli adımlardan biri olarak kabul edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Agun G. **“Günümüzde Uygulanan Özel Tüketim Vergileri ve Kuramsal Bir Yaklaşım”**, Edirne Trakya Üniversitesi, Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Teksir, 2000
- Altıok S. **“Avrupa Birliği İle İlişkiler Çerçevesinde Özel Tüketim Vergisi Uygulaması Ve Türkiye Örneği”**, TC Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2007
- Arslan A. **“Türk Vergi Sisteminde Dolaysız Vergilerden Dolaylı Vergilere Geçişin Ekonomik Yansımalarının Analizi”**, TC Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2011
- Can E. **“Özel Tüketim Vergisi ve Ekonomik etkileri (Avrupa Birliği Ülkelerindeki Uygulama Ve Türkiye Örneği)”**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul. 2003
- Çapar M. **“Özel Tüketim Vergisi Ve Türkiye Uygulaması,”** Sayıştay Dergisi, Sayı: 52, s. Ocak-Mart 2004, 121-134.
- Emil M. **“Bloomberg Təşəbbüsü Göstərilən Ölkələrdə Siqaretə görə Vergitutma: Siyasi məsələlərə ümumi nəzər və islahat təklifləri”**. 2009, s. 6
- Erdem M., Şenyüz D. ve Tatlıoğlu İ. **“Kamu Maliyesi”**, Ekin Yayınları, Bursa, 2016, s.36
- Ari, A. ve Zeren, F. **Eropean Tax Handbook**, 2012 Amsterdam IBFD, 2010.
- Kaygisiz A.D. HM Revenue & Customs, Excise Duty - **Index (see list along left-hand side of page)**. Retrieved - July 2009.
- İbrahimova A. **“Aksizler”**. İqtisadiyyat, 2012.
- İliaz N. **“Avrupa Birliği’nde Özel Tüketim Vergisi Uyumlaştırması Ve Türkiye, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006**
- Kelbiyev Y.A., Meherremov R.B ve Rzayev P.Q. **“Yabancı Ülkelerin Vergi Sistemi”** derslik, Bakü, 2011

- Memmedov F.E.,
Musayev A.F., Sadıqov
M.M., Kelbiyev Y.A. **“Vergiler ve Vergitutma”** derslik, Bakü, 2010
- Michael H. **“Public Sector Economics for Developing Countries”**. Monreal, 2001.
- Musayev A. **“Aksizler”** (Özel Tüketim Vergisi), Bakü, 2016
- Oral H. **“Avrupa Birliğinde Özel Tüketim Vergilerinin Uyumlaştırılması Ve Türkiye”**, T.C. Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara. 2006
- Samuel J. **“A Dictionary of the English Language”**, Ninth Ed. (London, 1805), Vol.2; retrieved Nov.3, 2009.
- Saracoglu F. Ejder H **“Özel Tüketim Vergisinin Teorik Temelleri Avrupa Birliği Normları”**, s.1-24
<http://www.gazi.edu.tr/web/fatihsaracoglu/17.pdf> .
- Şamilli A. **“Azerbaycan Vergi Sisteminin Analizi Ve Türkiye’de Uygulanan Servet Vergilerinin Azerbaycan Vergi Sisteminde Uygulama Olanaklarının Değerlendirilmesi”**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017
- Taylar Y. **“Vergi Teorisi Açısından Özel Tüketim Vergileri Ve Türk Özel Tüketim Vergisi Uygulaması”**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 12, Özel S., 2012, s.435-467.
- Evstigneev E., Viktorova N. **“Vergilendirmenin temelleri ve vergi mevzuatı”**. St. Petersburg, 2003.
- Serdyukov A.E., Vylkova E.S., Tarasovich A.L. **“Vergiler ve vergilendirme”**. St. Petersburg, 2005.
- Tarasov V.F., Vladyka M.V., Saprykin T.V., Semykin L.N. **“Vergiler ve vergilendirme”**, Moskova, 2012.
- Chernik D.G. et al .: **“Taxes and Taxation”**, Moscow, 2001.
- Yutkina T.Y. **“Vergiler ve vergilendirme”** Moskova, 2002.
- Yadgarov Y. S. **“İktisadi Düşünce Tarihi”**. Ders Kitabı Moskova, 2000
- Akdoğan A. **“Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi”**, 2015
- Aksoy Ş. **“Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi”**. 2010
- Allahverdiyev H.B., **“İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi”**, Bakı, “Nasir”,

- Qafarov K.S., Əhmədov Ə.M 2002, 447 s.
- Bilici N. **“Vergi Hukuku”**, 2015
- Erginay A. **“Budget. Budget of the United States Government”**. FY 2003. Wash., 2002. p.415.
- Məmmədov F.Ə., Musayev A.F., Sadıqov M.M., Kəlbəyev Y.A., Rzayev Z.H. **“Vergitutmanın nəzəri və metodoloji əsasları”** Bakı, 2001
- Kaneti S. **Vergi Hukuku**, 1986
- Karakoç Y **“Vergi Hukuku”** 2002
- Kəlbəyev Y. A. **“Fiskal siyasət və milli iqtisadiyyatın tənzimlənməsi problemləri”**. Monoqrafiya. Bakı, "Elm", 2005, 468 s.
- Kəlbəyev Y.A. **“Fiskal siyasət və milli iqtisadiyyatın tənzimlənməsi problemləri”**. Monoqrafiya. Bakı-2005
- Kırbaş S. **“Vergi Hukuku**, 1984.
- Məmmədov F.Ə. **“Vergilər və vergitutma”**, Bakı: 2010, 512 s.
- Musayev A. **“Vergi siyasətinin iqtisadi problemləri”**, Bakı, 2004
- Musayev A., Kəlbəyev Y., Hüseynov A. **“Azərbaycan Respublikasının vergi xidməti: islahatlar və nəticələr”**. Bakı, 2002
- Rzayev Z.H, Xəlilov Ş.İ. **“İqtisadi tərəqqi və vergi siyasəti”**, Bakı, 2008
- Rzayev Z.H. **“Vergi menecmenti”**, Dərslük. Bakı, 2007, 324 s.
- Saban N. **“Vergi Hukuku”**, 2002
- Tobin J.* **“Full Employment and Growth. Further Keynesian Essays on Policy”**, Boston, 1996. p.142.
- Turhan S. **“Vergi Teorisi ve Politikası”**, 1998
- Uluatam Ö. Methibay Y. **“Vergi Hukuku”**, 2001.
- Əyyubov V.S. **“Büdcə və vergi sistemi”**, Bakı, 2004
- Vəliyev D.Ə, Balakışiyeva Y.N, Rəfibəyli İ.R, İmanov E.E, Qarabalov E.M. **“Vergi Hüququ”**, Bakı, 2003

- Gorskiy I. **“Verginin kaç işlevi vardır // Vergi Uyarısı”**, 2002.
No. 3., s.24-25
- Musaev A.F., Sadigov M.M., Magerramov R.B., Salaev R.A. **“Azerbaycan'da vergiler ve vergilendirme”** Bakü, 2005, 530 s.
- Escap **Vergi hukuku: Üniversiteler için ders kitabı.** - M. : Alpina Yayınevi, 2015. - 796 s. - ISBN 978-5-9614-4891-7.
- Shchepot'ev A. V., Yashin S. A. **“Vergiler ve vergilendirme”**: ders kitabı. ödenek / A. V. Schepotev, S.A. Yashin. - Tula: NOO VPO NP "Tula Ekonomi ve Bilişim Enstitüsü", 2011. 161 s.
- Eric T., Jim N., and Joseph R. Implications of Different Bases for a VAT. 2012, p.28<https://www.tuik.gov.tr/Home/Index>
- Azerbaycan Cumhuriyetinin Vergi Mecellesi A Bakü-Kanun, 2002
- Azerbaycan Cumhuriyetinin Vergiler Bakanlığı www.taxes.gov.az